

Віктор Стус

ВІЗЕРУНКИ ДОЛІ

Оповідання

ТОВ «Форма»
Сімферополь
2024

УДК 821.161.2
ББК 84 (4 УКР) 6-6
С 88

Віктор Стус
С 88 Візерунки долі. *Оповідання*. — Сімферополь: ТОВ «Форма», 2024. — 196 с.

ISBN 978-5-907548-60-2

ББК 84 (4 УКР) 6-6

У збірці звичайні житейські оповіді, що віддзеркалюють події та проблеми повсякденного буття різних верств населення. А також дві легенди, в основі яких прадавні вірування та перекази. У кожному творі в тій чи іншій мірі представлена вишиванка, як взірць моральної чистоти. Хоча чимало випадків, коли її зраджують, ніби ширмою, прикривають ганебні та навіть злочинні дії. Про це у книзі.

Варто зазначити, що вишиванка збереглася з часів трипільської культури, зостанеться на віки і в майбутньому.

ISBN 978-5-907548-60-2

© В. І. Стус, 2024
© ТОВ «Форма», 2024

«ПОВЕРНИ МОЄ ТІЛО»

Оповідання-фентезі

*Душа живе доти, доки творить
добрі справи.*

Автор

— Який ти у мене дужий! Як я тебе кохаю! Якби була змога, не відпускала б від себе ні на мить! Ти — моя радість! Моє щастя! Моя насолода! Ти — найкращий чоловік на землі! — і після хвилин палкого кохання, наповнена жагою, виціловувала його уста, щоки, груди, а перегодя вдоволено клала розкосичену голівку на м'язисте плече Миколи, ніжно пригорталась пишними грудьми до його міцного тіла і засинала зі щасливою усмішкою на устах.

І такі гарячі обійми відбувались майже щоночі.

Ніколи раніше Ольга не відчувала невситимої тяги до чоловіка, як після повернення з лікарні. Щовечора ретельно готувала для нього смачні вітамінні та калорійні страви, прибирала ліжко, розрівнюючи кожну складочку на простирадлах, збивала подушки, одягала напівпрозору сорочку в трояндах, вмикала нічний, що випромінював рожеве романтичне світло, і з нетерпінням, завмиранням подиху чекала, коли Микола після водних процедур нарешті влягався поряд. Вона ластилась до нього, мов кішечка, лоскотала волохаті груди, виціловувала все, чого торкались губи. Сама дивувалась жазі, яка нуртувала в ній. Клекотала її любов до чоловіка, хотілось, щоб він розчинився в ній...

...Дивувався й Микола. Звідки у неї така чаруюча пристрасть? Навіть після весілля у медовий місяць вони так племенисто не кохались. Іноді йому здавалось, що він ніжитья не з колишньою Ланою, стриманою, розсудливою, а з незнайомкою... Усілякі вагання відкидав. Для себе таку поведінку коханої пояснював клінічною смертю, яку їй довелось пережити. Лана, наскільки пам'ятає, довго приходила в себе. Спочатку навіть його, чоловіка, не впізнавала і не підпускала, говорячи, що її муж нібито давно помер. Себе чомусь називала Ольгою, а не Ланою. Просила запам'ятати, що за фахом вона — хірург, а не вчитель мови та літератури. Не менше чудувало й те, що у випадках, коли син Владко застуджувався, вона розмашисто і впевнено на аркуші виписувала рецепти ліків, які треба було купити в аптеці, деколи навіть латиною. Звідки у неї оті знання? Миколі було невтямки. На філфаці цьому, звісно, не навчали. До Владка ставилася з повагою, турботливо, проте не як до рідної дитини, а скоріше як до родича. Спочатку нагадувала, що в неї дорослі син та донька і навіть двійко онуків. Будучи в лікарні, бідкалась, чому вони не навідуються до неї.

Миколу такі сентенції деколи дратували, проте не подавав виду, списував непорозуміння на втрату пам'яті, що нерідко трапляється після жакного стресу. Намагався заспокоювати і словом, і турботою. А ніжність у постелі вважав одним із прийомів психотерапії, якої потребувала дружина. Мовляв, це допоможе їй позбутися неприємних спогадів і травм. Звідки йому було знати, що він живе і кохається з іншою жінкою в оболонці дружини. А щодо сумнівів, то з часом, як

він гадав, вони розтануть, ніби дим. І він та Лана житимуть довго у добрі та злагоді.

Здавалось, така ідилія буде вічною, ніщо й ніхто не затьмарить безмежне щастя. Але...

З тих пір, як переселилась у тіло Лани, у Ольги справді почалося нове життя. Вона ніби заново народилась. І дякувала небесам за такий дарунок долі. Ще б пак! Тепер у неї молоде, прекрасне тіло тридцятилітньої жінки. А була ж вона — неприємно згадувати — шістдесятип'ятирічною бабусею, пенсіонеркою, сивою, з безліччю болячок. Хоч як лікарка уміла справлятися зі своїми недугами, та з прикрістю розуміла — кожен день наближає до кінця. А тут така удача — у неї нове тіло! Не знала кому й дякувати — богу чи сатані... Поривалась свічку у церкві поставити, та не знала кому. Відмовилась від тієї затії.

Ольга ні-ні та й згадувала, як стала знову молодою... Прямо в поліклініці під час прийому пацієнтів зненацька стало кепсько, звалилась на підлогу. Ще пам'ятає — колеги винесли її в пусту процедурну кімнату навпроти, всунули в рот якісь пігулки, зробили укол, обіцяли, що все буде добре, напучували, що треба триматись, робили масаж грудини.

Та за мить вона втратила свідомість. Ще чула якусь метушню та гомін біля її тіла — і все. Серце заніміло, руки перестали слухатись... А далі відчула, що залишає своє непорушне тіло і невидимим приви́дом підіймається угору під саму стелю. Лікарі одначе все ще намагались привести до тями. Марно. Тоді поклали не теліжку, накрили простирадлом і повезли. А вона, точніше її душа, зосталась у процедурній. Не хотіла

вірити, що тепер у неї немає тіла. Не могла осягнути своїм розумом, що життя у цьому світі скінчилось. Розпач заволодів свідомістю. Хоч і знала, що умирати — то у мир Ра іти, тобто до вічного Сонця, але це не заспокоювало. Їй хотілося жити тут, на землі. Не вкладалось у розуміння, що більше не зустрінеться з сином та донькою, не обійме онучат..

Раптом двері розчинились, медсестра збрала простирадла, на яких Ольга померла, зібгала і постелила нові, чисті, білосніжні. За кілька хвилин запросила до кімнати молоду красиву жіночку у квітчастій вишиванці, трохи бліду, розгублену, попросила прилягти і, ладнаючи систему з біостимулятором, нарочито торохтіла, буцімто нічого не трапилось:

— Не хвилюйтесь, процедура досить проста. Приймете крапельницю. Препарат надійний, імпортний. Після нього імунітет значно зміцніє. Усі болячки вас оминатимуть десятою дорогою. І ви як на світ народитесь. Літатимете, мов на крилах. Це я вам обіцяю.

Медсестра підключила крапельницю до вени, підморгнула, мовляв, усе буде гаразд. Перевірила, як поступає препарат. І тут у двері просунулась голівка у білому ковпачку і скомандувала:

— На планірку!

Медсестра вибачилась, сказала, що не затримається, скоро повернеться, і спішно вийшла.

Ольга попід стелею заздрісно спостерігала за вродливою пацієнткою. Їй хотілось мати таке ж пружне тіло, вродливе личко. А ще помітила, як та молодичка потягнулась за сумочкою на тумбочці, вийняла звідти

мініатюрне люстерко, поклала під подушку і час від часу зазірала в нього. Раптом надсадно скрикнула, побачивши, як прямо на очах роздуваються її щоки, губи, ніби надувна куля, — набряк Квінке. Надривно, злякано вигукнула:

— Медсестра!.. — і втратила свідомість.

А тіло продовжувало роздаватись ушир. До процедурної вбігли лікарка і медсестра, відімкнули апарат, перевіряли пульс, поляскували щоки, тормосили. Душа Ольги під стелею волала, хоч її, звісно, ніхто не чув:

— Та зробить укол, нарешті! Вона ж помирає!

І тут Ольга помітила, як з тіла молодиці повільно вивільнилась душа, схожа на легкий вранішній туман, здивовано глянула на неї і теж зависла під стелею у чеканні.

До кімнати майже влетів лікар зі шприцом, відштовхнув медсестру, зробив укол. І сталося диво. Вії молодиці сіпнулись, опухлість почала спадати. Ольга зрозуміла — жінка оживає. Але як тіло житиме без душі — то все одно що пустий джбан, хоч і розкішний. Душа тієї жінки не поспішає повернутись у тіло — схоже, ще не отямилась від пережитого шоку, бовваніє біля люстри. Не роздумуючи, Ольга за лічені секунди проникає в тіло молодиці, заповнює собою... Чує чийсь повеселілий голос:

— Вона оживає! Гляньте, гляньте! Ворухнулись пальці!

Ольга теж раділа — вона знову у цьому світі! І не біда, що в чужому тілі. Головне — життя продовжується. У ту ж мить відчула, як хтось стукає у груди. Зрозуміла — то душа тієї нещасної хоче повернутись у

своє тіло... «Е, ні! Цього не буде! Не впусщу! Скільки б ти не грюкала!» — мигнула думка. Вона крикнула:

— Геть! Тепер це моє тіло! — і відкрила очі, засукала кулачками по постелі, наче від когось відбивалась. Медики розцінили той крик і розмахування руками як ускладнення після клінічної смерті.

Ольга ще помітила, як душа молодиці, що нагадувала клубочок туману, відчайдушно вертілась біля тіла, шукала шпарину, аби проникнути в нього. Одначе то були марні старання. Здавалось, воно зачинене на потаємні замки і код знає лише новоявлена хазяйка. За кілька хвилин, зрозумівши, що тіло зайняте, душа жіночки стрімко, ніби її хтось покликав, подалась угору довгим осяйним тунелем, в кінці якого різнобарвно мерехтіло світло і чиясь промениста постать. І тут у голову Ольги вдарили вібрації — чутні лише їй. То був безмовний крик молодички:

— Ти — злодюжка! Ти — окупант! Я скоро повернусь і відберу своє тіло! Запам'ятай це!

Ольгу ті слова спочатку вразили, та вона швидко опанувала себе і розреготалась у відповідь:

— Ха-ха! Помрій! З того світу не повертаються!

Медикам невтямки, що означали слова хворої. Вони розцінили їх як прояв остаточного повернення у світ.

...Так Ольга відродилась у новому тілі. Інакше кажучи, реінкарнувалась. І хоч потай вважала себе загарбницею, однак у душі торжествувала — вона жива і може насолоджуватись усіма благами буття. Тішила себе: якби не вселилась у чуже тіло, його відправили б до моргу. Ольгу перенесли в окрему палату, аби нічого не заважало приходити в себе.

Про той випадок сповістили чоловіка та сина. Вони, бліді, стривожені, прибули за кілька хвилин. Лікарка біля палати попередила:

— Ваша дружина й мама пережила глибокий стрес, тому ви спокійно сприймайте її дивацтва. З часом усе прийде в норму.

Коли Микола та Владко наблизились до її ліжка, Ольга здивовано спитала:

— А ви хто? І що тут робите?

— Ланочко, це я — Микола, твій чоловік. А це наш синок — Владик, — прошепотів відвідувач.

Ольга вирячилась на нього і гнівно випалила:

— Який чоловік?! Він загинув сім років тому на війні у Донбасі. Мої син та донька вже своїх дітей мають. А ви тут дурниці мелете! За кого мене маєте? За божевільну? — і гучно загаласувала: — Медсестра!

Замість медсестри увійшла лікарка.

— Виженіть звідси цих самозванців! — наказала Ольга.

Микола поривався пояснити, проте лікарка, виставивши перед собою долоні, попросила:

— Йдіть заради бога. Пізніше навідаєтесь. Ідіть! Я зателефоную.

Владко почав схлипувати. Обернувшись до Ольги, проскиглив:

— Поправляйся, мамо. Я тебе дуже люблю, — і, витираючи очі, посунув до дверей.

— Все буде добре, кохана, — сказав на прощання Микола і ступив за сином.

Лікарка поблажливо подивилась на пацієнтку, сіла на край ліжка, взяла її руку між свої долоні і заспокійливо зашепотіла:

— Не варто так побиватись. Мине кілька днів — і все стане на звичні місця. Ви навіть сміятись будете зі своїх слів та вчинків. А поки що вам варто добре виспатись. Я вам дам заспокійливого...

— Ніякого заспокійливого! — сердито перебила Ольга. — Я сама лікар, і можу самостійно контролювати свій стан.

— Наскільки мені відомо, ви педагог, учителька мови й літератури, — стиха зронила лікарка.

— Не говоріть дурниць! Я — хірург! І звати мене Ольга Тихонівна.

Лікарка знітилась, розгубилась, зашамотіла. Ольгу Тихонівну добре знала — бо ж колеги. Але яке відношення вона має до пацієнтки? У голові не вкладалося. Щоб заспокоїти хвору, лікарка закивала на знак згоди.

— Відпочивайте. Перегодя я зайду.

— І будьте ласкаві, принесіть мені люстерко, — уже спокійніше попросила Ольга.

— Гарзд. Якщо жінка просить дзеркало, значить, оживає, — усміхнулась лікарка.

Незабаром медсестра принесла дзеркальце. Ольга довго роздивлялась своє обличчя — не впізнавала. Кудись поділися зморшки. Замість карих очей блакитні. І личко вродливе, як намальоване. Спочатку вона розгубилась. Одначе за хвилину прошепотіла: «Та це ж чудово!» Тепер упевнилась — вона не померла, а продовжує жити в чужому тілі, у тілі тієї молодой пацієнтки. Неймовірний дарунок долі! Це все одно що народитись заново. Задоволено заусміхалась, повеселіла. І подумала, що доведеться грати роль тієї небіжчиці Лани, екстрено стати актрисою, турботливою

матір'ю Владка і відданою дружиною Миколи. Це так незвично і... романтично. Словом, життя продовжується. А це — головне.

Через пару днів Ольгу виписали. Радості Миколи і Владка не було меж. Вони ладні, як мовиться, її на руках носити. Вона підхвалювала, називала своїми рятівниками. А ще через тиждень, допоки Владко був у школі, а Микола на службі у військовій частині, вона понаприготовляла різних страв, уміло сервувала стіл. Як тільки чоловіки відчинили двері, радісно, з усмішкою зустріла у вітальні:

— Прошу мою надію і опору за святковий стіл.

Збентежені Владко і Микола переминались з ноги на ногу, не знаючи, як себе вести. Нарешті Микола обійняв Ольгу за плечі, поцілував у щоку, як це робив і раніше з Ланою, прогудів задоволено:

— Як здорово! Ланочко, яка ти у нас молодчинка! Як чудово, що наша сім'я знову у зборі!

Відтоді, здається, все стало на свої місця. Та ненадовго. Якось посеред ночі Ольга жахнулась у сні, розплющила очі, тихо піднялась, аби не розбуркати Миколу. Крізь відчинені двері ступила до лоджії й отетеріла. Прямо в очі крізь прозору занавіску яскраво світив повний місяць, а на його променях поряд з вікном, як у казці, погойдувалась справжня Лана.

— О, лишенько! — вирвалось у Ольги.

Вона затулила обличчя долонями, сподіваючись, що видіння зникне. Повільно підняла повіки — Лана, ніби марево, вимогливо просторікувала:

— Поверни моє тіло! І чоловіка! І сина!

— Згинь, нечиста сило! — закричала Ольга і почала хреститись, сподіваючись, що мара щезне.

— Не я, а ти нечиста сила, — пролунало у відповідь. — Не віддаси моє тіло, пошкодуєш!

Ольга вирячилась на неї і з причаєним смішком мовила:

— І що ти вдієш? Ти ж безтілесна. Ти — ніщо! Ох і розсмішила. Ха-ха!

— Ах так?! Начувайся. Не хочеш по-доброму, буде по-поганому, — прошелестів голос Лани.

— О-хо-хо! Злякалась. Тремчу, — притишено реготнула Ольга, озирнувшись на ліжко: чи не прокинувся Микола.

— Я тебе попередила, — донісся голос Лани.

Ользі здалось, що по той бій лоджії між віттям горіха мигнула світла тінь і розтанула в пільмі. Хотіла так же нечутно знову укластись на ліжко, гадала, що Микола спить.

— З ким це ти торохтіла? — спитав він, пригортаючи.

Ользі нічого не залишалось, як сказати, що розмовляла сама з собою. Микола, певно, сприйняв це як чергові дивацтва після лікарні. Турботливо укрив простирадлом, поцілував щічку, проказав ніжно:

— Спи. Все буде добре, — відкинувся на свою половину і невдовзі засопів у сні.

Після того видіння Ольга не склепила повік від надокучливих думок. Що лишень не приходило в голову. Виправдовувала свою реінкарнацію в чужому тілі збігом обставин. Мовляв, так розпорядилась богиня Доля. Хоч це мало тішило, та все ж... Уранці, коли Микола відправився на службу, а Владко до школи, вона на кухні позасовувала у шафах подалі ножі, виделки,

скляний посуд, розставила вази так, щоб випадково не впали та не поранили — всього можна ждати від привидів. Здається, усе передбачила і врахувала. Увечері, коли вони на дивані всією сім'єю дивилися по телевізору якусь комедію, раптом поряд грохнулась кришталева люстра і розбилась на друзки. Ольга з переляку дико вискнула і пригадала погрози Лани. Хоч і переконувала себе, що то випадковість, одначе нічого просто так не буває. Микола, аби заспокоїти, обійняв і, цілуючи щоки, приговорював:

— Не печалься. Купимо іншу. Ще кращу. Та надійніше укріпимо.

Здавалось, інцидент вичерпано. Однак наступної ночі, Ольга, прокинувшись, тихцем подалась на кухню попити водиці. Наповнила чашку, та тільки пригубила, як та вислизнула, з гуркотом розбилась об підлогу, вода розлилась, Ольга посковзнулась і, зойкнувши, усім тілом розтягнулась побіля мийки, боляче вдарившись головою. Микола прискочив, обережно підняв, посадовив на стілець і, аби розрадити, ніжно погладжував її долоні та нашіптував слова кохання.

Уночі, як тільки повний місяць опинився навпроти лоджії, за вікном знову виникла прозора тінь Лани. Вона телепатично питала:

— Ну що, переконалась? За гріхи треба розплачуватись. Але запам'ятай, то лише прелюдія. Далі буде гірше. Так що поверни моє тіло. І припини обійматись із моїм чоловіком.

Збентежена Ольга, озираючись на сплячого Микола, знову тихо подалась на лоджію і ледь чутно зронила:

— Як ти це мислиш? Я повинна померти?
— Це мене не стосується. Як поселилась, так і виселяйся, — категорично заявила тінь.
— Ти ж добре розумієш, таке неможливо. Геть звідси! — і руками кишнула у темінь.
— Е ні, дорогенька. Так ми не домовимось, — дорікала тінь Лани. — І віддай мені мужа. Чуєш?
— Та забирай. Хоч зараз. Тільки мене не чіпай, — голосніше відказала Ольга.
— Куди? Сюди — у потойбічний світ? І тобі не шкода? Ти ж казала, що любиш його, — допікала Лана.
— Я багато чого казала та обіцяла. Але мені життя дорожче... Так що відстань!
— Ти ладна на ще один злочин. Тобі мало того, що відібрала у мене тіло. Так ще й мужа хочеш кудись спровадити?
— Моя тобі порада — відчепись! Бо прокляну іменем бога!
— А може, диявола? Так буде точніше.
— І у церкві поставлю тобі свічку за упокій, — продовжувала тараторити Ольга. — І натравлю на тебе магів. І твій син у мене в заложниках. Так що залиш мене у спокої!
— Марні твої потуги. У цьому світі, де зараз я, земні закони не діють. Так само, як і свічки та маги.
З кімнати долинув голос Миколи:
— Ланочко, ти знову з місяцем бесідуєш?
— Ти вгадав, милий. Він просто чарівний сьогодні, — лагідно відказала Ольга, сахнулась від вікна, швидко ступила в кімнату і кішечкою згорнулася під бочком Миколи. Тайком зиркнула на вікно — Лани уже не було.

Уранці вона прудко подалась до газетного кіоска, скупила газети з оголошеннями. Вдома ретельно перечитала. Знайшла одне, в якому відомий маг і екстрасенс знімає порчу, пристрій, позбавляє від різних енергетичних паразитів. Зателефонувала за вказаним номером. Отримала згоду. Одяглась у вишиванку Лани і подалась за названою адресою. Маг Максим, сивобородий, з темними, майже чорними очима, сидячи під образами, за високою свічкою, довго розпитував Ольгу про те, що привело, водив над нею руками, крутив біорамками та маятником, гадав на картах таро, вивчав лінії на долонях. Ольга навіть подумала, що він, як і більшість знахарів, набиває собі ціну, їй нетерпеливилось дізнатись його вердикт. Вона нервово засовалась на стільці. Маг це помітив і нарешті утаємничено, з притиском на кожному слові мовив:

— Вибачте, але я нічим вам не допоможу. І ніхто вам не допоможе, навіть Господь Бог.

— Чому?! — аж сіпнулась Ольга.

— Ви живете в чужому тілі, — твердо сказав ворожбит. — Носите не свій одяг. І цю вишиванку. Це великий гріх.

Ольга хотіла щось запитати, та слова застрягли в горлі, на очі навернулись сльози. Нарешті вона ледь чутно вичавила:

— Це сталось випадково. Я не зумисно... І що мені робити? — виправдовувалась, в напруженому чеканні уставившись у мага.

— Погодитись на всі умови небіжчиці, — темні очі мага, здавалось, пронизували Ольгу. — Іншого виходу я не бачу.

— Так вона ж хоче повернути своє тіло, — заламувала пальці.

— Це її право. Вас, точніше, вашу душу, врятує лише код любові. Він проявляється лише в тому, хто здатен принести себе в жертву заради благополуччя інших. У вас буде така можливість. Не провороньте. Бажаю вам прийняти правильне рішення, — і погасив свічку перед собою, що означало закінчення сеансу.

— Яке?! — знову у нестямі зойкнула Ольга, розгублено підводячись зі стільця. Відчувала, у голові все переплуталось.

Але маг знову пильно глянув і повторив:

— Єдино правильне рішення.

Ольга залишила кімнату ворожбита у більшому сум'ятті, ніж раніше. Ледь пам'ятає, як дісталась додому. Довго умивалась холодною водою, ніби хотіла змити надокучливу інформацію. Визирнула у вікно кухні — от-от має прийти Владко після занять у школі. Он він уже на зупинці по той бік вулиці. Вона махнула йому рукою, він у відповідь підняв свою, ступив на пішохідний перехід. І тут сталося неймовірне. На великій швидкості вулицею понісся легковик. Ольга щосили крикнула Владкові, аби був обережним. У тут ж мить машина збила хлопця — упав, ударившись головою об бордюр. Авто навіть не загальмувало, швидко зникло за поворотом.

— О горенько! — вискнула у розпачі Ольга.

У домашньому квітчастому халаті стрімголов із четвертого поверху метнулась сходами вниз. Пронеслась через вулицю поміж авто, що спинялись і сердито скрипіли гальмами. Схилилась над лежачим Владком.

Обмацала, аби переконатись, де він травмований. На потилиці побачила кров, що стікала на асфальт.

— Слава Богу, дихає, — прошепотіла у розпачі. — Та викличте «швидку»! Негайно! У нього обширна гематома мозку! — кинула у гурт людей на зупинці, а сама тримала руку на пульсі хлопця.

Як на зло, «швидка» затримувалась. Дихання Владка стало переривчастим. Ольга розуміла — то тривожні симптоми. І тут на рівні телепатії почула голос Лани:

— Врятуй його! Життя Владка зараз залежить від тебе. Не дай йому вмерти!

— Тебе тут лише не вистачало, — сердито відмахнулася Ольга. — Я ж не Господь Бог. Що призначено, те й станеться.

— Врятуй мого сина! Ти зможеш! Ти медик! Його життя у твоїх руках! — наказувала невидима Лана.

Ольгу така категоричність розізлила і вона вголос бовкнула:

— І не треба мені наказувати! Як судилось, так і буде! — і до гурту зівак: — Та де ж та в біса «швидка»?!

— Врятуй Владика! І я прощу тобі усі біди, що ти мені завдала, — ледь чутно благав голос Лани.

— І не вимагатимеш повернення твого тіла? — подумки спитала Ольга.

— Не вимагатиму. Тільки врятуй! Я знаю — ти можеш, ти ж досвідчений хірург, — молила Лана.

— І ночами не з'являтимешся привидам? — торгувалася Ольга.

— Порятуєш мого сина, і я ніколи тебе більше не потривожу, — обіцяла Лана.

— І на Миколу не претендуватимеш? — допитувалась Ольга.

— Даю слово, — беззвучно мовила Лана.

— Якщо так, то зникни! І ніколи не наближайся до моєї оселі. Твій син житиме! — випалила Ольга.

— Обіцяю. Усе зроблю, тільки врятуй Владка, — ще раз попросила Лана і розтанула в голубих небесах.

У ту ж мить на зупинці спинилась «швидка», санітари обережно поклали Владка на носі. Ольга поїхала з ним, увесь час тримаючи руку на пульсі хлопця. Попросила мікрофон рації, наказала негайно готувати операційну. На запитання, хто говорить, владно відповіла:

— Хірург Ольга Тихонівна.

— Так вона ж того... нібито померла... — почулось розгублене.

— Ви помились! Я жива! Готуйтеся до операції! Терміново! Життя постраждалого під загрозою. Ясно?

— Добре. Уже готуємось.

У машині Ольга майже до очей натягнула марлеву маску, яку за звичкою, носила в халаті, — не хотіла, аби в когось виникли підозри щодо її нового обличчя. Наказала віднести Владка до операційної. Поводилась владно, як господарка. Безапеляційно, як і колись, пояснювала асистентам що та як робити. На диво, її слухались і беззаперечно виконували вказівки. Складалось враження, що медперсонал повірив — перед ними справжня Ольга Тихонівна, хірург з ласки божої.

Операція пройшла успішно. Ольга усім подякувала і, аби уникнути розпитувань, зняла білий халат,

залишилась у своєму квітчастому халаті, помила руки і, не знімаючи маску, швидко подалась із лікарні. Уже вдома впала на диван, змусила себе розслабитись, підняла на бильце ноги, що затекли від суєти та напруги. Перегодя вийняла з шафи пляшку коньяку, хлюпнула в келих, залпом випила, як це робила після тяжких операцій. І тут же здригнулась від дзвінка мобільника. Телефонував Микола, стривожений, знервований, переривчастим голосом розповідав:

— Уявляєш, Владка збила машина. Він у лікарні. Травма голови. Зараз мчу туди. Чергова розповіла, що операція пройшла успішно. І робила її якась Ольга Тихонівна. Вона, спасибі, врятувала сина. Я її вічний боржник. Але як знайти, де вона мешкає, ніхто не знає. Негарно виходить.

— Настане час, віддячиш, — мовила Ольга, сама собі усміхнувшись. — Я в цьому більш ніж переконана. Ну, біжи. Вітання Владику! Дай Боже йому здоров'я! Все буде гаразд! Чекаю тебе. З нетерпінням.

Вимкнувши мобільник, Ольга, лежачи, довго міркувала над казусами долі. Чого тільки не буває у цьому світі. Але в основі всього любов — до дітей, до чоловіка, до інших людей і навіть до тих, хто вже не з нами. І чомусь пригадала розмову з невидимкою Ланою, царство небесне її душі. Адже вона подарувала власне тіло, красеня-чоловіка... І тут же здалеку донеслось розкотисте:

— Дякую за сина! Будьте щасливі!

Після того Лана ні голосом, ні видінням не турбувала Ольгу.

ЛОСЬ НА ДОРОЗІ

Оповідання

*Як же мудро народ сказав: всяк правду знає, та не всяк про неї дбає.
І найстрашніше, коли її зневажають правоохоронці.*

Автор

Двоюрідні брати Кирило Волков і Данило Коршак жили, як мовиться, на широку ногу. Ні в чому собі не відмовляли. Мешкали в заміських новеньких триповерхових будинках, схожих на розкішні палаци, з колонами та мансардами. У кімнатах дорогі меблі з Італії. Їхні сім'ї обслуговували досвідчені кулінари та прибиральниці. Син старшого Кирила та донька молодшого Данила навчались у престижному вузі в Парижі. Дружини братів Світлана і Анжела працювали у фешенебельному готелі — відповідно простим бухгалтером і черговим адміністратором. І то лише б не нидіти вдома від безділля. Зодягалися молодиці, як мовиться, за останнім писком моди, ледве не щодня міняли наряди на заздрість співробітникам закладу, хоч зарплати мали невисокі, як і їхні колежанки. Роз'їжджали, як і чоловіки, теж на іномарках. Усі знали, звідки те дороге убранство — завдяки чоловікам, а точніше їхнім старанням, зв'язкам, посадам, пробивним можливостям. Ще б пак, Кирило працював прокурором, а Данило — полковником поліції. В обох, як іронізує народ, прибуткові посади. Платня хоч і немала, але на неї палаци не

збудуєш і дітей за кордоном не утримуватимеш. Секрет — і величезний! — у «лівих» прибутках. Та що про них розповідати. Хай Кирило й Данило самі розкажуть...

Пізньої осені після дощук увечері вони повертались із чергового «розслідування» кримінальної справи у потужному агропромисловому холдингу, що за півсотні кілометрів від міста, а точніше від їхніх маєтків. Машину вів Данило, як годиться, в кітелі з погонями. Він навіть світло в салоні увімкнув, аби постові на дорозі здалека бачили, яка поважна особа рулить, і не спиняли жезлами. Впевнено тиснучи на педаль газу, розв'язно розп'якував про успішно проведену операцію з виявлення злісних порушників податкового законодавства. Йому ця тема особливо близька, бо ж очолює відділ боротьби з економічними злочинами. Кирило попустив чорний галстук на шиї, блаженно похитувався на передньому сидінні, заплющивши очі та вип'ятивши дорідне черевце майже до бардачка. Та тільки кволо піддакував братові. Інколи стуляв повіки — тягнуло подрімати.

Мокра дорога полискувала у світлі фар. Слизькувато. Але для імпортного позашляховика з двома ведучими мостами те не мало значення. Принаймні, так братам здавалось після фуршету з добротною випивкою та ситою закускою, влаштованого керівництвом підприємства. Вони навіть не пристебнулись пасками безпеки. А навіщо? Вони ж начальство...

Асфальт весело шурхотів під колесами, авто летіло, мов на крилах. Спідометр показував за сто двадцять кілометрів. Швидкість піднімала настрої і підсилюва-

ла значимість братів — вони володарі у цьому світі, їм усе дозволено.

— Брате, у мене на душі свято — як ми феноменально приборкали того лося, генерального директора холдингу! А він же хотів приховати на своєму елеваторі обсяги збіжжя і наварити на цьому. Не вийшло! Ми не з тих, кого можна обвести довкруз пальця! — палко переконував сам себе Данило, розслаблено тримаючи кермо лівою рукою, а другою легенько поляскуючи коліно брата. — Тепер він у наших руках! Не вислизне, як риба. Можеш бути певен, за день, другий переведе на наші рахунки означену суму. Я в цьому переконаний! Сотня тисяч доларів на двох — теж непогано. Буде з чого дітям на науку перечислити за бугор. Та все ж мені здається, що ми продешевили. Чуєш, брате?

— Істинно так, полковнику, — піддакнув Кирило, стрепенувся від дрімоти, протер повіки.

— Можна б із цього упира зідрати більше, — продовжив Данило.

— Не швиди, брате. Для початку вистачить. А далі... Головне — він у наших руках, — крякнув Кирило, рукою намацав пляшку мінеральної води у ніші дверцят, зробив пару булькаючих ковтків. — А ти молодець, добряче генерального пристрахов. Він аж заїкатись почав, коли ти полякав прискіпливим слідством, яке виверне все, що було й чого не було.

— Та й ти натиснув статтями кримінального кодексу. Феноменально! Кайф! Тандем у нас з тобою ще той — спаяний, — Данило лагідно поплескав плече брата. — Ми ще введемо на чисту воду багатьох по-

рушників. В ім'я нашої спільної справи. І, звісно, в інтересах держави. Ги-ги! Та все ж можна було підняти ставку. Заплатив би той лось, не збіднів.

— Який ти нетерплячий, брате. І не будь такий жадібний. Через трійко місяців ми знову до нього навідаємось — перевіримо, як він усунув недоліки... Я на сто відсотків гарантую, що вони у нього знайдуться. Так що в нашій справі треба уміти вичікувати. Важливі не тільки тактика, а й стратегія. Правду я кажу, брате? — тепер уже Кирило притягнув Данила за плечі, збираючись чмокнути у щоку.

— Та воно так, але раптом генеральний накатає скаргу нашому вищому начальству? — відсахнувся Данило, аж вильнув кермом.

— Не кантуйся. Не напише. Він же не ворог сам собі, — прокурорським тоном самовпевнено заявив Кирило.

— І все ж припустимо, — розкручував свою версію Данило.

— Заспокойся. Я знаю, як начальство задобрити. Так що будь спок!

— І як?

— Та подаруємо йому конвертики з десятком тисяч «зелених» — воно й заспокоїться.

— Ого! Так що ж нам зостанеться від такої операції? По сорок тисяч «зелених»? Таки слід було сильніше натиснути на генерального — більше б відвалив, — Данило скрушно ударив обома руками руль, демонструючи розчарування.

— Ти знов за рибу гроші... Не переймайся такими дрібницями. До речі, навіщо тобі стільки баксів?

— Дивне запитання, брате. Доньці на науку треба десяток тисяч? Треба! Дружині — тисяч п'ять, щоб вистачило не тільки на закупку провізії додому, а й на комунальні витрати.

— Ще скажи, що й коханці енну суму відвалиш, — відверто посміювався Кирило, натякаючи на братові походеньки.

— І чого б ото глузувати? На неї теж треба. Щоб міцніше кохала, — Данило вдавав із себе ображеного, на хвилину замовк і ще дужче натиснув ногою на педаль газу. Проте невдовзі зауспіхався і мовив з притиском: — А то ніби ти не виділяєш своїй перукарці? Наскільки я знаю, ти навіть двокімнатну квартиру їй прикупив.

— Ти в мене добалакаєшся. А як інакше? Я вже не хлопчик, щоб по лісках чи гайках обійматися. Комфарту хочеться. Якби ти знав, яка пристрасна моя дівчинка! Від власної жінки ніколи такої ласки не знаєш.

— Так в чому справа? Розведись із дружиною й насолоджуйся своєю красотулечкою.

— Може б так і вчинив. Та як подумаю про наслідки — про розлучення й думати не хочеться. Це ж треба буде маєток ділити, дачку теж, таке-сяке майно. На роботі дивитимуться на мене косо. А син... Та він мене зненавидить за матір. Е-е, брат, краще мати надійну коханку на далеких підступах. І взагалі, чому ти до мене присікався з тією перукаркою? Краще скажи, що тебе тримає біля тієї русокосої вдовиці?

Данило хмикнув, пожував верхню губу, відповів філософськи:

— Та з тієї причини, що й ти. Ух, яка вона гаряча в ліжку! Проте треба бути реалістами: коханкам ми потрібні, доки носимо їм дарунки. А як щось трапиться, то єдина надія — на дружину.

— Се ля ві, як любить повторювати мій паризький син, — зітхнув Кирило. — зараз у нас більш важливі справи — надбати добра й для онуків.

— І все ж не варто про себе забувати, — додав Данило. — Доки живі та здорові.

Після таких одкровень брати надовго замовкли, певно, пригадуючи епізоди зі свого таємного кохання. Тільки шурхіт шин порушував тишу. А світло фар бігло попереду, обіруч вихвачуючи з темряви шматки придорожньої лісосмуги з майже оголеним сірим віттям.

До міста залишалось із п'яток кілометрів. Уже за ліском у синій пітьмі мерехтів тьмянний ореол його світла. Ще десяток хвилин — і вони, наповнені почуттями особистого всевладдя після успішно проведеної операції, увійдуть у свої розкішні хорони, в які вбухали величезні суми бабла. Авто, мов стріла, розрізало темінь.

І раптом за поворотом посеред дороги — де і взявся! — у променях фар постав дорідний лось. Стояв, мов заворожений.

— Геть, наволоч рогата! — Тільки й устиг вигукнути Данило. Протяжно засигналив. Проте лось ні з місця.

А далі завивання гальм. Виляння рулем. Політ машини у кювет з високим трав'яним сухостоєм. Кульбіт. Писк. Тріск. І темрява навалилась на братів. Фари перевернутого авто продовжували освітлювати голі

верхівки дерев. Господарі життя вже нічого не бачили — побиті та покалічені, валялись у потрошеному салоні. І через кого? Через лося. Він, останній свідок порушення правил дорожнього руху такими поважними особами, злякано рвонув з дороги у лісок.

Скільки іще брати отак лежали б? Та нагодився вантажний пікап. У кабіні чоловік і жінка. Поспішали до міста на день народження кума. Обоє нарядні. У жінки з-під рожевого шарфика вибивались крайки вишиванки з дрібними квіточками. У чоловіка під розстебнутою темною курткою на всі груди вишивані узори з прямокутниками та ромбами. Подружжя знічев'я перемовлялось під ледь чутні мелодії українських пісень.

— Ой, глянь! Машина колесами догори! — раптом вигукнула жінка, ткнувши рукою на обочину. — Це ж кому так не повезло!?

— Зараз дізнаємось, — чоловік різко натиснув на гальма, аж шини запищали та задиміли.

Подружжя швидко вискочило з кабіни, кинулось до постраждалих. Чоловік кілька разів сіпнув дверцята — марно, від удару їх заклонило. Він рвонув до свого авто, швидко повернувся з важелем для монтування коліс, гостряка загнав у щілину погнутих дверцят — вони зі скреготом піддалися. Спочатку витягнув із салону безтямного водія, поклав на мокру траву, а потім і пасажира. Уже за мить стало зрозуміло: у водія зламані ноги, а в пасажира обличчя заюшене кров'ю, провалений ніс, травмовані очі. Коли витягали, вони тільки зрідка постогнували від болю. На запитання не реагували.

— О, лишенько! Що ж робити? — бідкалась жінка.

— Та що? Треба негайно до лікарні! Допоможи покласти цих неборак у багажне відділення, — діловито розпоряджався чоловік. — Та забери документи чи якісь папери з їхнього авто. Швиденько!

За хвилину дружина повернулася, тримаючи в руках водійські права та папку з паперами. Чоловік завів пікап, увімкнув ліхтарик у кабіні і, рушаючи з місця, наказав:

— А подивись-но, хто ці нещасні? Того, що в погонах, здається, я десь бачив.

Дружина відкрила червонясті корочки, прочитала:

— Той, що з погонями, Данило Коршак...

— Та ти що?! Це ж той самий Коршак! — аж заїкнувся чоловік, аби не лайнутися.

— Хто він? — уставилась на нього дружина.

— Та той, що вимагав у мене фуру зерна! Казав — потрібні гроші на потреби поліції. Полковник Коршак... Я його назавжди запам'ятав. Справжній коршак... Долітався! — не стримував емоцій чоловік. — От і перетнулись наші стежки-доріжки... А другий?

— Кирило Волков, — прочитала дружина. — Прокурор...

— І цей мене залякував усілякими статтями Кримінального кодексу, — понуро прокоментував чоловік.

— І що нам з ними робити? — тремтячим голосом спитала жінка. — Вони ж стільки пакості наробили нашій сім'ї...

— Та що? Не залишати ж їх на поталу. Повеземо до лікарні. Рятуватимемо вороженьок. Ми ж не такі злопам'ятні. Може, колись віддячать за порятунок.

— Або ще дужче пограбують... — прошепотіла жінка.

Чоловік нічого не відповів, сильніше натиснув на педаль газу. Машина помчала швидше.

— Тільки обережно. Щоб не повторити їхню долю десь на поворотах, — попросила дружина.

— Не повторимо. У нас дорога пряміша і надійніша, — з підтекстом проказав чоловік.

За чверть години вони вже передали постраждалих у руки лікарів. Чоловік розповів, де знайшли. Коли їх на ношах заносили до лікарні, дружина услід перехрестила перстом і прошепотіла:

— Нехай вам Всевишній допомагає.

І заспішила до лікаря:

— Заждіть секундочку. Ось їхні документи і якісь папери. Коли оклигають, передасте.

Лікар, розкриваючи посвідчення, здалося, аж охнув і спитав:

— Ви хоч знаєте, хто ці літуни?

— Та знаємо, — неохоче відказав чоловік. — Нас і раніше доля з ними зводила.

— А як вас звати-величати? — допитувався лікар. — Повернуться до свідомості, розкажу, хто їхні рятівники.

— Скажете — фермер Степан Степовик з дружиною. Сподіваюсь, вони згадають, — буркнув чоловік і, аби уникнути подальших розпитувань, додав: — Хай будуть здорові. А нам треба поспішати, — і підняв на прощання розкриту долоню.

І в ту ж мить лікар вигукнув:

— У вас кров на вишиванці. Ви не травмовані?

— Та, здається, все в порядку, — відповів спокійно Степан.

А дружина, придивляючись до сорочки, протяжно зронила:

— Це, мабуть, кров тих нещасних. Прилипла, коли ми їх зтягували в машину.

— То ходімо, медсестричка змиє, — запропонував лікар.

— Та у кумів почистимось, — заперечив Степан. — А вам і без нас мороки вистачить. — І до дружини: — Поїхали.

Жінка важко зітхнула і прошелестіла:

— Чужа кров — то нехороший знак.

— Годі! Все буде добре! — рикнув на неї чоловік. — Страшніша не кров, а несправедна душа.

За хвилину їхній пікап розтанув під ліхтарями у вуличній напівтемряві.

Данила і Кирила відправили до операційної. Чергова медсестра повідомила про таких поважних пацієнтів поліцію та прокуратуру. Через кілька хвилин звідти пролунав наказ від начальника поліції:

— Після операції обох помістити у комфортну палату для віп-персон.

Медсестра було заїкнулась, що зараз у лікарні таких немає. На що почула категоричне:

— Це мене не цікавить! Ці служиві заробили, щоб з ними обійшлися по-людськи! Ясно?

— Так... Але...

— І ніяких «але»! Хай головлікар мені передзвонить! — прогриміла телефонна трубка і розрядилась короткими гудками.

Кирилу і Данилу таки знайшли фешенебельну палату. Щоправда, довелося звідти переселити невдоволених травмованих постояльців у значно скромнішу. А для охорони братів прислали поліцейського — він сидів та стільці біля дверей палати і прискіпливо приглядався до всіх, хто заходив, хоч окрім медперсоналу туди ніхто не навідувався. Проте начальство, схоже, мало свої переконання: раптом хтось захоче помститись захисникам закону і порядку. А цього допустити не можна.

Уже під ранок брати прийшли до тями. Данило лежав з перебинтованими ногами від гомілок аж до паху. Постогнував та лаявся. Час від часу озивався до брата, проте той мовчав. У того голова, мов велика біла куля, навіть носа не видно, а тільки щілина для дихання та рота. Це неабияк стурбувало Данила. І він натиснув на кнопку чергової медсестри. Та прибігала, він спитав:

— А подивись, дорогуша, чи він живий?

Медсестра ретельно оглядала нерухоме тіло Кирила і відповідала:

— Живіший усіх живих. Усе гаразд, — і залишила палату.

Кирило чув усі ті розмови, але нічого не міг відповісти — все лице у тугих пов'язках. Деколи думав зі злістю: «Усі мої нещастя через брата».

Через пару днів дружинам дозволили відвідати постраждалих. Світлана, як побачила свого Кірюшу із перебинтованою головою, так стоячи й запричитала:

— Ой, що ж тепер з нами буде? Хто ж про нас, нещасних, потурбується? Де взяти кошти на навчання сина?

Кирило мовчав, хоч чув ті стenanня. Йому було не до того. Світлана поклала на долоні своє личко та так і залякла, схлипуючи.

Анжела, дружина Данила, підсунулась на стільці поближче до ліжка мужа й теж плакалась:

— Що ж я робитиму без тебе, рідненький?

— Циц! — гаркнув Данило. — Не панікуй! Через місяць, другий стану на ноги — і заживемо ще краще.

Анжела затихла, а перегодя писклявим голоском мовила:

— По скайпу синок дзвонив. Я розказала йому про аварію. Він передав вітання та побажання якомога швидшого одужання. А тоді й спитав, коли ми надішлемо йому кошти на оплату навчання та проживання.

Лице Данила насупилось, побагровіло. Він сказав різко:

— Потерпить! Хай тугіше ремінець затягує.

— І надовго? — спитала обережно.

— Спитай краще у бога, — невдоволено буркнув Данило.

Невдовзі до палати увійшов лікар і на запитання обох дружин про те, чи скоро їхні чоловіки поправляться, повідомив суворим тоном:

— Найстрашніше позаду. Через пару місяців одужають. — І додав напівжартома: — Будуть як огірочки. А зараз прошу залишити палату. Пацієнтам потрібні спокій і витримка.

І от минуло майже два місяці. Данило почав уже спинатись на милиці, намагався топати кімнатою. Це було нелегко. Ноги в колінах майже не згинались. Кожен крок супроводжувався болями. З Кирила теж

зняли пов'язки. Ніс виявився трохи приплюснутий. Та головне очі... Вештаючись палатою, він напружено мружився, намагався розпізнати предмети. Проте не завжди вдавалось. Постаті людей, які заходили, ледве вирізняв — вони виділись йому сірими тіннями чи плямами. І дружину бачив, мов далеку примару. Часто-густо у відчаї скреготав зубами:

— Все! Відпрокурорив я. Поженуть мене з роботи. Їй-бо випхнуть. Кому такий каліка потрібен?

— Не бідкайся, брате. Відправлять тебе на заслужену пенсію. Гадаю, чималеньку. З голоду не пропадеш, — розраджував Данило.

— Та щоб і ти жив на одну пенсію! — сердито рикнув Кирило.

— Тіпун тобі на язика! — вигукнув Данило. — Я ще попрацюю в органах. Послужу рідній Вітчизні й народу!

— Помрій! Тобі теж світить подачка у вигляді пенсії, — допікав Кирило. — Бо хто такий поліцейський з перебитими ногами? Будеш стовбичити хіба що манекеном у якомусь ательє. У кращому випадку — нічним черговим у магазині.

— Замовкни, сліпко! Поглузуй, то ще й костуром огрію! Тебе й на такі посади не візьмуть! — оборонявся Данило, у нестямі гупаючи палицею об підлогу.

— А все через тебе, бовдуре! Зв'язався я на свою голову з полковником, що не вміє машину водити, — і став калікою! Ти у всьому винен! Ти! І тільки! — кричав Кирило.

На той крик та грюкіт нагодився лікар. Блискаючи скельцями окулярів, розважливо мовив:

— Бачу, вас, таких бойовитих і завзятих, виписувати пора.

Під вечір за ними приїхали дружини Світлана й Анжела на власних автомобілях. Після лікування брата перестали спілкуватись. Кирило так і заявив дружині:

— Не хочу того злочинця бачити.

Данило кілька разів набрав номер його телефону. Проте Кирило, зачувши голос, кидав трубку.

Через кілька місяців братам оформили пенсії — майже по півсотні тисяч гривень кожному. Та це їх не заспокоювало. Обидва наодинці з розпачу та нудьги почали все частіше прикладатись до пляшки горілки. Життя, як мовиться, пішло під укіс. Перспектив ніяких. Стосунки з дружинами дедалі охолоджувались. Нерідко жінки за давньою звичкою збирались на посиденьки у якомусь ресторанчику та жалілись одна одній на проблеми, що накочувались, як сніговий ком.

— Доведеться, авто продавати, — витирала серветкою непрошену сльозу Світлана.

— Мені теж. Уже подумую, що доведеться маєток виставляти на продаж, — вторила їй Анжела, нервово бгаючи пальцями скатертину.

— А я вже подала оголошення у рекламну газету, — витирала мокре лице Світлана.

— Я попередила доньку, аби була ошадливішою, — зронила Анжела. — А ще краще, якби десь там влаштувалась на роботу. Одначе вона й слухати не хоче.

— І мій також. От дітоньки пішли! До роботи не навернеш. Звикли на шиї батьків сидіти. От що означає втрата годувальників, — морщила чоло Світлана.

— Ти права, подруго, — заламувала пальці Анжела. — Ніколи й гадки не мала, що докотимось до отакезного життя. Таке враження, що нам хтось поробив або порчу навів. Адже стільки заздрісників було навколо.

— Вони нишком посміюються з нашого горя, — закивала Світлана. — А тому нам треба ще тугіше гуртуватись. На зло усіляким недругам. І знаєш що? Нам конче необхідно помирити братів. Бо зіп'ються к лихій матері. От скоро ювілей у мого судженого — п'ять десятків стукне. Так що ви приїздіть.

— А не пошле твій мого подалі? — Анжела уставилась у красиві на помаджені губи Світлани — сподівалась, що з них злетять слова розради.

— До того часу я підготую свого психологічно — щоб поведився розважливо та стримано. Так що будь спок! Зустрінуться, хильнуть, побесіднують. Глядь — і помиряться. Нам від того тільки легше буде. То по руках?

Молодиці на знак згоди через стіл торкнулися долонями.

І от настала довгождана зустріч. До будинку Кирила та Світлани з великим букетом квітів та паке-тами прибули Данило й Анжела. Данило кілька разів чортихнувся, доки на милицях піднімався ступенями ганку. Світлана після кожного кроку підхвалювала чоловіка, мовляв, який він молодець. У передпокої Данило вручив брату букет зі словами:

— Літ до ста живи у добрі та без старості!

На що Кирило відповів:

— Ото ще стільки мучитись? Та що я тобі поганого зробив?

— Та хочу, щоб ти ще онуків і правнуків одружив! Розповів їм про наші подвиги...

Кирило, схоже, сприйняв ті слова з іншим підтекстом і лише муркнув, погоджуючись. Та за мить сказав:

— А давай я тебе обійму, брате. У нас з тобою однакова доля.

Брати довго тискали один одного. Розчулились так, що й просльозились. Виручила Світлана. Вона прийняла букет з рук чоловіка, запросила дорогих гостей до просторої зали за довгий стіл, дбайливо усталений різноманітними стравами, квіти опустила у завчасно приготовлену вазу на приставній тумбі.

Душевні вітання так і сипались на ювіляра. Брати, видно, знулились за спілкуванням і, час від часу смакуючи горілку та наїдки, без упину гомоніли. А наситившись, умостились на шкіряний диван під стіною, по-братському поклали руки на плечі один одного, як у юності, і розфілософствувались про сенс буття, в якому вони опинились після катастрофи. Розмову почав Кирило:

— Я от про що частенько думаю, брате. Аналізував і так, і сяк, дійшов висновку: аварія, що з нами приключилась, не випадкова...

— Прости мене, брате. То моя вина. Не впорався з керуванням — і опинились на обочині не тільки дороги, а й життя. Прости, — щиро із глибини грудей залунав тремтливий голос Данила.

— Воно нібито й так, але... — продовжив Кирило. Йому потепліло на душі від того, що брат зізнався у своєму промаху, та, схоже, з язика зривалась більш вагома причина.

— Прости. То горілка до біди довела. Не випили б — нічого й не трапилось, — обхопивши голову руками, Данило рвучко оперся на травмовані коліна. — Досі не можу второпати, як таке могло з нами статись.

— Може й так. Однак і аварія та закономірна, — розмірковував Кирило розважливо.

— Я вже прокляв той день і час, коли те лихо сталося, коли ми поїхали до того агрохолдингу, — каявся Данило.

— Та годі, брате. Не рви душу. Що зроблено, те зроблено. І від того не відкараскатись, — Кирило ще міцніше за плечі притягнув до себе тремтливе тіло брата. — До того трагічного вечора ми йшли півжиття. Принаймні з тих пір, як відчули себе володарями на цій землі. Нам, бачиш, було усе дозволено, ми здатні добитись усього, чого забажаємо... І все іменем закону...

— Та й у мене інколи закрадались подібні сумніви, — погодився Данило.

— От і давай міркувати. Ми заради наживи порушували закони не лише юридичні, а й моральні. І гадали, що так буде безкінечно. Що нас ніхто не зупинить. Що ми не підсудні. Не хотіли навіть припустити, що за це доведеться розплачуватись. Якщо не за людськими канонами, так за божими. Погодься, що я правий.

Данило ствердно кивнув, проте заперечив:

— Одначе я був за кермом, а не ти. Хай би мене й карав Всевишній.

— Не перебивай. Вислухай до кінця. От розгляньмо ситуацію із тим таки генеральним директором

агрохолдингу, якого ти обізвав лосем. Ти з нього вимагав плату. На якій підставі? А я жучив для страху кримінальним кодексом. Ми свого добились? Добились. Він ще й добрячий сабантуй нам улаштував... за наше здирство. Так? До речі, хіба то вперше було у нашій практиці? Пам'ятаєш?

Данило поморщився, обома руками пошкріб потилицю, проте не перечив. А Кирило філософствував далі:

— Ми відчули силу. Вичавили з нього хабар. Гадали, що вхопили бога за бороду. Ще б пак — повернути таку грошовиту операцію. А насправді отримали від того ж керівника та його працівників прокляття. Звісно, на ментальному, духовному рівні. І воно спрацювало — не випадково лось постав на нашій дорозі. І от маємо — ми опинились на обочині. І не тільки дороги, а й життя.

— Ти говориш страшні речі, Кириле, — блідими щоками Данила пройшовся нервовий тік.

— Хіба не так? Адже за нашими законами суспільство не здатне нас притягти до відповідальності. Аякже! Ми велике цабе — правоохоронці, законники! По суті ж — порушники будь-яких законів. От Всевишній і взявся приводити нас до тями. Почув оті стенання ображених і вивів на нашу дорогу лося рогатого...

— Та й далечезно ти заїхав у своїх міркуваннях. Хоч я з тобою згоден — за все треба платити. Рано чи пізно, а кара наздожене.

— Так що, брате, ми самі винні у власному нещасті, — підсумував Кирило, витираючи долонею

спітніле чоло. Він важко дихав. Схоже, йому такі зізнання дались нелегко.

— І що далі? — після довгої паузи тихо спитав Данило.

— Спокутувати гріхи, — відсапавшись, перегодя упевнено мовив Кирило.

— Що ти маєш на увазі? — здивувався Данило.

— А те, що доки ми житимемо у розкошах награваних, доти не бачити нам щастя, як своїх вух. І дітям та онукам усе це не принесе благополуччя. Порушення вселенських законів ляже тягарем і на їхні плечі, на їхні долі.

— Ну, ти й закрутив, брате! — вигукнув Данило так, що їхні дружини перестали теревенити, стривожено повернули голови у їхній бік і мовчи прислухались до розмови братів. — З твоїх слів виходить, що всі, хто неправедними методами нахапав багатства, теж нещасні? Поглянь на наших мільйонерів чи мільярдерів, більшість із яких відвертий криміналітет, — живуть приспівуючи, роз'їжджаючи по закордонах, купляють там палаци, дачі, яхти. — І ніяка зараза їх не бере. І в аварії не потрапляють. І у вогні не горять, у воді не тонуть. Для них закон неписаний. Хазяї життя!

Кирило, аби припини ту братову тираду, поклав важку руку на його коліно, що той аж зойкнув.

— Усі ті їхні грабунки до певної пори. Розплата і їх настигне! Обов'язково! Ти як недавній страж закону про це знаєш. І на них знайдуться слідчі, прокурори, судді і... лосі. Як не на землі, так на небі. Ти уясни: ніхто з них не відкупиться від смерті і в могилу з собою нічогісінько не забере. Жаль, що я раніше про це не

думав. То й не докотився б до сліпоти. Добре, що хоч не повної...

Брати довго мовчали. А перегода Данило спитав:

— І що ж нам, інвалідам, тепер робити? Як жити?

— По-людськи, по совісті.

— Як це? — у Данила був такий вигляд, ніби такі істини чує вперше. Брови підскочили на лоб, рот широко роззявився.

— А так! — твердо сказав Кирило. — Свій маєток, збудований за хабарі, я продам. Навіщо мені з дружиною такі хороби? На виручені кошти куплю двокімнатну квартиру в новобудові, а решту перерахую до дитячого будинку. Треба ж подбати про міцне підростаюче покоління. Моя Світлана не проти.

— Та ти що — серйозно? — Данило вирячився на брата. — А що тобі син скаже? Упевнений, подумає, що в батька дах поїхав.

Проте Кирило вдав, ніби не дочув, спокійно розмірковував далі:

— І тобі раджу: продай свій розкішний дім, побудований знаєш, за які кошти. Придбаєш квартирку поряд з моєю. Та й будемо доживати віку разом у добрі та злагоді. А решту грошеньт направиш, скажімо, до будинку інвалідів. І таким чином скупиш свої гріхи...

— Ти й загнув, брате! — різко перервав його балачку Данило. — Усе життя я дбав, жили рвав, недосипав — і тепер усе набуте дяді віддай? Хто мене після того розумним назве?

— Я, брате! Та ще тисячі інших людей! У їх числі й інваліди, — переконував Кирило, знову лагідно погладжуючи плече Данила.

Надовго замовкли. Данило важко сопів, покусуючи губи, з-під лоба зиркав на Анжелу та Світлану, наче хотів дізнатись, що вони думають про такі пропозиції. Проте ті не вмішувались у дискусію братів. Нарешті Данило ляснув у долоні, випростався, потер скроні, тихо зронив:

— Від твоїх слів голова йде обертом. Як після тієї аварії. Таку задачку ти мені підкинув — не знаю, як і розв'язати.

— А ти не поспішай. Подумай. З Анжелою порадься. Треба ж нам колись людьми ставати, — Кирило теж спроквола піднявся, глянув своїми майже незрячими очима в очі брата. Тому стало моторошно від того погляду напівсліпого.

— Добре, я подумаю. А тепер дозволь відкланятись, — хриплим голосом продеренчав Данило, потягнувшись до милиці обіч дивану.

— Та куди ж ти? Ще посидимо. Почаюємо, — почав умовляти Кирило.

— Не поспішайте, ви ж так давно не бачились, — із протилежного кутка кімнати кинулась Світлана.

Проте Данило рішуче простягнув руку на прощання:

— Ніколи, брате. Підумати.

За кілька хвилин Данило та Анжела подякували господарям за гостинність і повільно подалися через двір до воріт, він — опираючись на милицю та передпліччя дружини.

— Не проводжайте, — попросив Данило.

— Чому вони пішли так спішно? Ти чимось образив брата? — допитувалася Світлана.

— Та ні, дав пораду, — і легенько обійняв дружину.
Та тільки зітхнула:

— Здогадуюсь яку...

Після тієї зустрічі від Данила довго не було й звуку. Інколи Кирило, втрачаючи терпіння, набирав номер його міського телефону, та зразу ж натискав на кнопку. «Не заважатиму. Хай думає. Для того й голову носить».

А через тиждень Данило зателефонував сам — ніби відчув на ментальному рівні тривоги брата. І доповів:

— Оце знайшов покупця на свій маєток. Зі своїх колишніх співробітників. Я йому таку суму загилив — а він погодився. І де такі кошти можна взяти?

— Там, де й ми з тобою брали, — сказав Кирило. — Але на тому шляху і його чекає лось.

— Та ні, він пояснив, що йому ті єврики на дім переслав дядечко з Європи, — впевнено мовив Данило.

— Усі приблизно таке ж кажуть, — зіронізував Кирило. — Усі — чиновники, правоохоронці та депутати. Стандартна відмазка. Та ти й сам це знаєш. Повторюю — і на кожного з них знайдеться свій лось.

— Та хай їм абищо! А для тебе у мене теж приємна новина — я знайшов клієнта і на твій дім, — радісно вигукнув Данило.

— І хто він?

— Та знову ж таки із когорти «нових» українців. Один із керівників нафтогазової компанії. Теж прихований мільйонер із багатими дядьком чи тіткою в Америці. Крутизна! І це в нашій, одній із найбідніших країні на материку. Уявляєш? Та то їхня справа. Нам

тепер не до шику, — торохтів Данило. — То як тобі моя пропозиція?

— Підходить.

— Я дав номер твоєї мобілки. Так що чекай на дзвінок. Хай нам щастить!

— Будьмо! — відповів повеселілий Кирило.

*

Новина про те, що прокурор Волков і полковник Коршак продали свої маєтки, а частину коштів відправили на потреби міського дитячого будинку та будинку інвалідів швидко розлетілась містом.

— Молодці! От якби отак вчинили всі, хто має великі статки! Тоді всі українці стали б заможними, — судачили поміж себе містяни. — А то нагребуться, накрадуться, сховаються за високими парканами або за кордоном — і ніякий закон на них не діє! Таки є ще порядні люди.

Та ніхто із містян не здогадувався, що на ті дії напумив братів не закон, а звичайний лось на дорозі...

ЛЮБОВ НА КАРАНТИНІ

Оповідання

І таке буває: є земляки, для яких вишиванка — ширма, за нею ховаються лицеміри.

Автор

Уранці на Великдень, день весняного рівнодення, ледь червонясте сонце виглянуло з-за обрїю, я почав збиратись на кордон між Кримом і материковою Україною. Бо ж скільки можна отак без просвітку сидіти в карантині, як у заперті, і чекати, коли влада дозволить зустрітись із коханою Надійкою. Ми збирались одружитися. А вже дев'ять місяців у розлуці через той клятий ковід. Та за такий час, якби молодша була, вона б і ляльку народила.

І вже через годину я був на автостанції з чималою сумкою на коліщатках, напханою одежею, взувачкою, бутербродами та різним начинням для комп'ютера і смартфона. Своїй милій мобількою повідомив:

— Вирушаю! Їду — зустрічай!

Чую, вона на radoшах аж заспівала:

— Нарешті! Яке то щастя! Скоро-скоро обійму свого коханого!

З першою невдачею зіткнувся на сімферопольської автостанції — виявляється, до російського кордону маршрутки не бігають. У касі дівчина пояснила: карантин же, обмеження, людей обмаль, немає сенсу машини ганяти. Довелось наймати таксиста-приватника. Той спочатку загилив таку суму, що у мене очі

полізли на лоба — п'ять тисяч рублів! І це трохи більше, ніж за сто кілометрів. Поторгувались і зійшлись на двох тисячах. Водій, який назвався Ельдаром, спочатку комизився. Та за кілька хвилин погодився, бо, стоячи без діла, й таку суму не виручив.

Невдовзі сіра стрічка колишньої автомагістралі Сімферополь — Харків покотилась назустріч, замигтіли обабіч лісосмуги та довколишні села. Я розм'як на спинці сидіння і уявляв радісну зустріч з милою. Вона кинеться з обіймами на шию, защебече, замилує... Аби лишень через кордон якомога швидше пройти. Водій краєм ока помітив блаженну усмішку на моєму обличчі й вирішив пожартувати:

— І що то у вас на щоках та на лобі?

— Та наче все гаразд, — спочатку недокумекав я і повернув до себе водійське дзеркало заднього виду, прискіпливо розглядаючи лице.

— Та воно розписане уздовж і впоперек. Бачите? — хитрувато мружився водій.

— Я ж не сліпий! Жодної плями! — широко дивувався. — Це у тебе щось із зором.

— А знаєте, що на вашому обличчі написано? Святі слова: «Кохаю! Кохаю!» Так, принаймні, видається збоку, — пояснив водій і засміявся. — Залишилось тільки розпізнати напис вашої половинки.

Я зрозумів його розіграш. І з задоволенням зізнався:

— У неї чарівне ім'я — Надійка. Надія мого життя.

— Точно! — вигукнув водій, ще раз бликнувши на мене. — І як відразу не здогадався?

Отак жартуючи, дістались до пропускного пункту.

Настрій у мене бадьорий. Був упевнений, що за годину пройду усі митні та паспортні процедури. Щиро подякував водієві за приємну поїздку, розплатився. Він побажав щасливої дороги і ніби між іншим додав:

— На всякий випадок знайте, я тут, на стоянці, ще буду з годину. Різне може трапитись. Треба — телефонуйте, — і простягнув свою візитівку.

І як у воду дивився. Трапилось!

На вході перед довгим решітчастим «коридором» під навісом боєць «просвітив» мене з ніг до голови чорним сканером, довго роздивлявся, що в сумці. Спитав, чи не везу якихось заборонених речей, ліків та продуктів. На все я щиро відповів: у моїх планах не контрабанда, а кохана, яка зачекалась по той бік кордону. Перемацавши все, боєць відчинив переді мною металеву браму. На його обличчі проступило здивування, коли під шарфом помітив коміречь традиційної української вишиванки, проте й слова не сказав.

Я неабияк зрадів — другу перепону на шляху до Надійки благополучно здолав. І заспішив бетонованою доріжкою уздовж високої загрози до стаціонарного пункту пропуску. Там знову мене провели через «рамку». Навіщо — невідомо. Адже шойно боєць перевірів. Оператор наказав поставити сумку на котки масивного сканера, а сам уважно стежив за екраном монітора. Помітив кілька книг, попросив показати. Погортав знічев'я — бо ж написані українською мовою. Схоже, для оператора — то темний ліс. І третю перешкоду здолав. Фу-у-х!

Після того я, Сивочуб Іван Іванович, підступив до

віконця кабіни паспортного контролю. Паспортистка прискіпливо перевірила російський та український паспорти, звірила мої фото у документах з оригіналом, тобто моїм фейсом. Я ще й подумав: «Може, вона, як і таксист, помітить на моєму обличчі ім'я коханої?» Не побачила. Хоч до мене ніяких претензій. Проте поцікавилась, звісно, російською:

— Куду направляєтесь?

Відповідаю з усмішкою:

— Туди, де мене кохають і ждуть.

— А конкретнее? — питає паспортистка і тамує усмішку — не часто чує такі відповіді.

Називаю місто. У душі уже починав радіти — скоро зустрінуся зі своєю пташкою. Яка ж то буде грандіозна зустріч! І тут до кабінки підходить молодий симпатичний капітан у чорній масці, бере мої паспорти чорними рукавичками. Певно, чув мою відповідь паспортистці, питає мовою, схожою на українську:

— І все ж, які у вас основанія для пересеченія границі?

Я не роздумуючи випалив:

— Там мене справді дуже чекають.

— Хто? — питає капітан.

— Кохана, — щиро відповідаю.

— Гм, цікаве основаніє. Але, як кажуть у нас на Дону в станіце Вешенской, не переконливе, — каже капітан, гортаючи сторінки мого українського паспорта.

— А мені здається, це найвагоміше, — відказав я, а в самого у грудях йокнуло. Почувши, що цей служака з Дону та ще й із батьківщини Михайла Шолохова, а на тих землях до цих пір мешкає багато етнічних україн-

ців, я вирішив на цьому зіграти. Та й мовлю утаємничено: — Розумієте, ми дуже кохаємо один одного, не бачились багато місяців. Карантин роз'єднав. Спілкуємось через месенджер. Але що таке онлайн-розмови у порівнянні з живим єднанням віч-на-віч?

Капітан уважно вислухав, глянув на мене сірими холодними очима, як на якусь річ, прикипів поглядом до комірця моєї вишиванки — то було не здивування, а обурення. Так мені здалось. Цей вояка пихато підсмикнув підборіддя з чорною маскою і категорично заявив:

— Кохання — це не основаніє для перетину кордону.

— Та зрозумійте: зараз отут у вашій присутності вирішується моя доля. Я ж обіцяв своїй коханій, що скоро приїду, — доводив я, переходячи на шепіт. — Через цей клятий вірус ми вже дев'ять місяців у розлуці. Пропустіть, будь ласка, до моєї ластівочки. Ми ж з вами майже земляки. Дончаки — нашого роду-племіні.

— Какіє землякі? Я істинно русскій человек! — капітан перейшов на російську. І знову гордовито підсмикнув підборіддя. — У меня только мать украинка да тьоща, а вся родня русская.

Вступати у перепалку про родовід у моїй ситуації було необачно. Видно, капітан із тієї масті, у якої будь-яке слово, мовлене наперекір, викликає роздратування. Я притишено почав його умовляти, уповаючи на жалість:

— Якби я був на вашому місці, а ви на моєму, вас пропустив.

Капітан уставився у мене. Здалось, що в його очах мигнули блискітки розуміння. Проте за мить вони погаснули, він категорично повторив:

— Должни бить вескіє основанія у період карантіна!

— Та любов — то найголовніше у житті людини, — сказав я і нутром відчув, ті слова для служивого пустий звук.

— Ну, як вам ще пояснювати? Не положено! І точка! — видно, капітан утрачав терпіння. — Вот представіте соответствующіє документи — і будь ласка!

— І які папери потрібно надати? — спитав я.

— Вагомі, як кажуть у нас на Дону! Приміром, хтось із близьких родичів помер — батько, мати...

— Та вони вже давно у Вирії, — зітхнув я.

— Єсть іще варіант. Можливо, вам потрібне лікування...

— Потрібне! — за це слово я ухопився, як потопаючий за соломинку. Наївно гадав, що воно стане підставою для пропуску через кордон.

— Але для цього лечебное учреждение на Україні повинно надіслати відповідне запрошення на ваше ім'я з указанієм срока лікування. Копії цих бумаг представіте нам.

— Так на це потрібна сила-силенна часу. А мене ж кохана чекає. Зрозумійте врешт-решт, — вів своєї я.

— Інакше — не положено! Я зрозуміло пояснив? — видно, капітану надоїла ця балаканина і він уже збирався піти.

— Та як же це? Та куди ж це годиться? — запричитав я.

Капітан повернув мені паспорти, ще раз невдоволено зиркнув на комір вишиванки, а паспортистці наказав:

— Отпечатайте етому громадянину уведомленіє. Чтоби он знал, что ему грозит в случае незаконного пересечения государственной границы Российской Федерации. — І до мене: — Какіє ко мне претензії? Я стою на страже закона і добросовістно виконую свої обов'язаності. А не чийсь забаганки та побажання. Ясно?

— Та хіба кохання — то забавка? — не втерпів я.

Капітан уже починав заводитись і різко випалив українською:

— Та чоґо ви причепились зі своїм коханням?! Для закону — воно нічоґо не значить! Пустишка! І досить! Не заважайте нам нести службу!

Отак — і не більше! «Зрозумів» мене «землячок». За кілька хвилин «уведомленіє» було у мене в руках. А там чорним по білому написано, що на мене чигає, якщо я... Згідно з розпорядженням уряду РФ без дійсних документів на право в'їзду та виїзду за перетин кордону мене можуть оштрафувати на двісті тисяч рублів або в розмірі зарплати за вісімнадцять місяців. Або ж можуть відправити на два роки на примусові роботи і навіть позбавити волі на такий же термін.

Отак на кордоні вирішуються долі закоханих. Ви-являється, любов — то категорія, що підлягає забороні на державному рівні. Розпорядились, підписали — і кантуйтесь голуб'ята, мучтесь, переживайте. То ваші проблеми. І поблажок ніяких. «Землячок» це наочно продемонстрував.

Я прочитав той злощасний папірець, який зрізав під корінь усі мої сподіванки. Стояв перед кабінкою паспортистки — розгублений, принижений. Скроні нещадно пульсували, у грудях надсадно бухало. «Ну, що я скажу коханій? Що у верхах безжалісні люди? Що на пропускному пункті — їхні бездушні виконавці? Мої думки перервав вимогливий голос «землячка»:

— Так ви ознайомились? А тепер ставте свій підпис, що згодні. Віднині ви знаєте, що вам загрожує за незаконне пересечення нашої границі.

— Хіба у мене є інші варіанти? — понуро спитав я охриплим від хвилювання голосом, передаючи папірець капітану. Той поблажливо, як господар, радить:

— Є вихід — зібрати необхідні документи, — і хитренько посміюється.

Вийшов я із КПП. Приречено поставив сумку на вузьку доріжку між решітками — як у клітці чи у стійлі. Ще для чогось постояв у безнадії. Так боляче — за кільканадцять хвилин рухнули усі надії. Як тут не зануритись у розпач з головою? А як сприйме таку поразку моя кохана? Упаде на ліжку і заридає... І чим її утішити? Пригадалось. Уже коли я зачиняв за собою двері, донісся єхидний капітанів голос: «Тоже мне влюблений — в пятьдесят-то лет! Смехота! Єщо спасібо скажет за то, што ми прервали єво вояж, і он не подхватит коронавірус на своей Україні! Ха-ха!»

Узяв я сумку й побрів поміж високих решітчастих загородок, що, здавалось, височіли ледь не до неба. Як на лихо, перед брудною метровою баюрою спіткнувся, хряснув сумкою об щербате бетонне покриття, а сам гепнувся у багнуку. Лайнувся — як ніколи

раніше. Піднявся. З моєї куртки скрапували великі сизі краплі. Вийняв носовик і давай приводити себе у благопристойний вид.

Таким виявився фінал моєї невдалої поїздки до Надійки. А так надіявся на зустріч.

Добре, що Ельдар ще був на стоянці. Він покепкував з моєї мокрої одежі:

— Отак вас обслужили погранці!

Я лише махнув рукою. Він вийняв з багажника ганчірку, допоміг мені почистити куртку. Невдовзі ми вже мчали асфальтівкою у зворотному напрямі. На душі, як мовиться, коти шкреблись. Я заплющив очі. Не хотілось повертатись у карантинну клітку.

Уже у своїй квартирі увімкнув вай-фай, по вайберу зателефонував Надійці.

— Ти вже на материку? — спитала радісно.

— Не пропустили на російському кордоні, — по-нуро відповів я. — Вибач. Їм потрібні підстави для пропуску, — а на душі було так гірко, хоч плач.

Надійка замовкла. Чути, як схлипує. І просить:

— Любий, я пізніше тебе наберу. Як прийду до тями. Все це так неочікувано.

Я тільки піддакнув, розумів, що їй потрібно хоч трохи заспокоїтись. А сам почав листати записну книжку — шукати координати друзів та установи, які могли б пособити у цій справі — надіслати запрошення на лікування. В очі кинулись координати головного лікаря одного із популярних курортів, де я періодично набирався здоров'я протягом докарантинних років. Місце там справді унікальне: навколо живописні гаї, річка, а головне — джерела цілющої мінеральної води.

Коли моя Надійка зателефонувала, я, аби остаточно її заспокоїти, змалював свої плани.

— Кохана, зараз відправлю в ту оздоровницю листа, детально розповім про проблему. Впевнений, там не відмовлять, допоможуть. Бо ж їм вигідно залучати людей на відпочинок. І ми з тобою там віддыхаємось від усіляких негараздів.

Надійка підтримала пропозицію. У її голосі забриніли повеселілі нотки:

— Тільки не барись з листом. А я через пару днів напрошусь на прийом до того головного лікаря. Попрошу посприяти. І, якщо буде згода, навіть путівки проплачу.

— Яка ж ти в мене розумниця! Так що геть зневіру! Все буде добре! Батьківщина нам допоможе! — тими словами я не лише її заспокоював, а й себе.

Після тієї розмови, швиденько набрав на комп'ютері текст короткого листа, кілька разів перечитав, аби переконатись, що все врахував. Знайшов електронну адресу оздоровниці, перстом перехрестив те послання, відправив. І тільки після цього полегшено зітхнув — уперше від самого ранку.

Чекав день, другий, третій. Ніякої відповіді. Через вайбер зателефонував Надійці. Сказав, що так можна чекати до других віників. Кохана визвалась:

— А давай я схожу туди і розвідаю. Під приводом того, що хочу придбати путівку в їхній оздоровниці. Заодно дізнаюсь про долю твого прохання.

З Надійкою ми погодили нібито всі нюанси. І вона подалась до головного лікаря Аркадія Валерійовича. Я з нетерпінням чекав на результати тих відвідин. Під

вечір набрав її по месенджеру. Уже з перших слів зрозумів, що їй відмовили. Голос був сумний, личко бліде, очі, як мовиться, на мокрому місці. Не розпитував, вона сама усе повідала, час від часу витираючи сльози.

— *Знаєш, любий, їм байдуже до нас. Ситий голодного не розуміє. Довго мені довелося чекати, доки головний лікар дозволить увійти до його просторого кабінету. Сидів він гордо, як повелося серед начальства, за масивним столом із червоного дерева. У дорогій вишиванці ручної роботи «білим по білому». Спочатку пообіцяв виділити нам путівки. Ще й сказав:*

— *З радістю! Та які проблеми! Ваші гроші — наш сервіс на будь-який смак!*

А тоді й питає:

— *Хто ваш обранець? Звідки?*

Я щиро зізналась:

— *Мій Іванко із Криму?*

— *З Криму? З окупованої території? — спитав так, ніби його ужалили. — Так тепер же він не наш, а російський.*

— *Та як же не наш? Українська влада скрізь і завжди стверджує, що Крим — це Україна, — взялась пояснювати я.*

— *На словах то так, але фактично тепер Крим російський, — тлумачить головлікар.*

— *Але ж більшість мешканців Криму так і залишились громадянами України, — обережно провадила я. — У них і паспорти українські.*

Головлікар скривився. І тут забринів його смартфон. Він зиркнув на табло і відімкнув. А тоді продовжив.

— Паспорти у них такі та не такі. От скажіть, у вашого обранця є російський паспорт?

— Є. А як інакше. Без паспорта, хоч він ніде й не визнаний, у Криму ні на роботу не влаштуєшся, ні пенсію не отримаєш, ні в лікарні не приймуть. Як людям бути?

— Та як? Були б кримчани патріотами, то не взяли б чужинські паспорти. А раз ваш обранець отримав той папірець, то це майже все одно, що зрадив нашу державу. Чи ви не згодні?

— Звісно, ні. А якби ви в чотирнадцятому році мешкали у Криму, що б ви зробили? Відмовились від паспорта? Від послуг?

— Навіщо гадати на кавовій гущі? Я живу й працюю в Україні. Я не колаборант, як ваш обранець...

— Ну, навіщо ви так? Мій Іванко не служить тамошній владі. Він — звичайний інженер на електромеханічному заводі.

— А хіба це не робота на окупантів?

— Це робота, яка дозволяє вижити. І не більше!

— Це ви так гадаєте. А в мене інша думка!

— Так що йому стояти під церквою з простягнутою рукою і просити милостиню?

— Хай перебирається в Україну. І тоді ніяких претензій до нього не буде.

У цю мить знову обіззався смартфон на його столі. Головлікар ще раз вимкнув. Схоже, йому не хотілось розмовляти при свідках. А я спитала:

— Пропонуєте залишити там свій дім? А де жити? От ви дали б йому житло, якби він улаштувався на роботу до вашої оздоровниці?

— Це не мої проблеми. Для цього є уряд, — Головлікаря вже драгувала ця розмова.

— То ви саме з цих міркувань відмовляєте громадянину України в оздоровленні? Чи є інші причини?

— Шановна, ну, що ви від мене хочете?

— Відправити моєму Іванку запрошення на лікування. Щоб на російському кордоні його могли пропустити. І більше нічого. Зрозумійте, ми хочемо побратися.

— Здається, ви мене не чуєте. Хай вам наш юрист розтовкмачить, — сердито бликнув на мене головний лікар, натиснув кнопку мікрофона на столі і крикнув секретарці російською: — Позові юриста. Немедленно! А то мене тут уже дастали!

Невдовзі до кабінету увійшла тлушта яскраво на помажена жіночка, приблизно моя ровесниця, і сказала російською:

— Як вашим услугам, Аркадій Валер'євіч!

— Ти, Серафіма, об'ясні этой даме, почему ми не можем принять на лечение гражданина Российской Федерации Сивочуба із Крима. Надеюсь, с его письмом ты ознакомилась?

— Громадянина України, — уточнила я.

Юристка, незмигну дивлячись на мене пустими сизими очима, категорично заявила:

— Не положено! На этот щьот імєється распоряжение міністра соцзащити!

— А можна показати? — попросила я.

— Этот документ не для огласки! — тим же байдужим голосом сказала юристка.

— Вам всьо ясно? — спитав мене головлікар.

— Тепер уже все, — понуро відповіла я, піднімаючись

зі стільця. — Замість того, щоб допомогти кримчанам, ви їх відитовхуєте, відвертаєтесь.

— Да как ви смеете?! — підхопився з крісла головлікар. — Хватім! Не мешайте мне работать!

Звісно, я й пішла з кабінету. А в приймальні почула, як секретарка гукнула крізь незачинені двері кабінету:

— Аркадій Валерьевіч, ответьте своєї двоюродной сестрице із Крима! Она нікак не может к вам дозволіться! Хочет отдохнуть в вашем санаторіі!

І для мене все стало зрозуміло. Як же вміє начальство, зодягаючи українську вишиванку, прикидатися патріотами. А на ділі навіть від української мови відмовляється в обіході. Та хіба лише тут? У найвищих кабінетах те саме. Ех, слова, слова... Скільки вже їх наплодили...

Надійка закінчила розповідь і розридалась. Я, як міг, її заспокоював. Засипав онлайн-поцілунками та компліментами. Мало-помалу кохана притихла, на щічках з'явилися ямочки — вірна ознака того, що вона опанувала себе. А тоді й зізналась:

— Знаєш, що ще мене вразило? Те, що ті чинуші розмовляли зі мною, українкою, чужою мовою. Наче хотіли показати тим свою зверхність. А на вишиванку, в якій я прийшла, витріщались, як на диковинку. Особливо юристка Серафима. Противно було дивитись, — сказала Надійка.

Я погодився з нею. Проте й себе не забув покаратати:

— Сонечко, у тому, що нам відмовили й моя вина. Я надіслав їм листа українською мовою. І якщо вони такі «патріоти», то могли зумисно відмовити у наданні

запрошення. І такої породи не вони одні. На превеликий жаль.

— То не твоя провина, а їх, — мовила Надійка.

— Які ж вони однакові — і ті, що на кордоні, і деякі землячки на рідній землі. Ну, нічим не відрізняються! Навіть, мовою. Як близнюки! Та не рви серденько. Знайдемо інші варіанти. Знай, я тебе дуже кохаю. І карантин не завадить.

— Я в цьому впевнена, — сказала Надійка тремтячим голоском. — Цілую і чекаю.

КОНКУРС

Оповідання

*Життя — суцільний конкурс
на шляху до щастя.
І тільки справжня любов стає
переможцем.*

Автор

У відділі проектування будівельної компанії працівники, особливо проектувальниці, уже кілька місяців стали підмічати особливі стосунки Ірини і Степана — приховані погляди, зачаєні усмішки, особливі знаки уваги. Та, як мовиться, шила в мішку не втаїш. Від жінок практично неможливо нічого приховати. Їм цікаво, чим завершаться ще одні підпільні сентиментції. Адже знали — Степан ще той джигун, не одній голову заморочив. Та Іра про те не здогадувалась. Парубок їй справді подобався — статурою, комунікабельністю.

Стриману поведінку Ірини і Степана у відділі можна зрозуміти — тут, як і в цілому на виробництві, не шанувались службові романи. Хоч чимало пар утворилося саме тут і живуть у любові та злагоді. Начальство теж можна зрозуміти — якщо дозволити відкриті взаємини, то... Словом, сформується шлюбне агентство на місці підприємства. А співробітники замість того, щоб повністю віддаватись роботі, витратять чимало часу на теревені, інтриги та пересуди. З точки зору компанії така негласна заборона цілком виправдана — менше молодь відволікатиметься на всякі шури-мури, а більше дбатиме про інтереси фірми.

Тож Ірина і Степан в СМС-ках потайки домовлялись про зустрічі поза відділом. Деколи ходили в кіно-театри, кав'ярні. Щоб менше потрапляти на очі колегам — не бажав цього він, мовляв, аби не нариватись на пересуди — у вихідні відправлялись на прогулянки не в парки, а на велосипедах у замиські гаї, степи. Там ніхто не заважав досхочу обійматися, цілуватися. Вони були щасливі. Степан якось на лісовій галявині у пориві почуттів заїкнувся, що пора б узаконити, легалізувати їхні відносини, і запропонував Іринці стати дружиною. Дівчина частенько заблимала, після довгого замішання погодилась, хоч вважала, що надто мало вони знайомі. На всяк випадок спитала:

— А ти певен, що я твоя обраниця? Раз і назавжди? Раптом ти помиляєшся?

Степан затулив її вуста довгим пристрасним цілунком і гучно видихнув:

— Ти — моя доля, лебідко. Про таку, як ти, я мріяв усе життя. Ми створені одне для одного, — і почав нетерпляче розстібати гудзики на її блузці.

Іра довірливо пригорталась, проте лагідно притримувала його настирні пальці.

— Не поспішай, — шепотіли її палахкотливі вуста. — Ми зовсім мало стрічаємось.

Степан розпалювався все дужче, дихав на неї жаром, погладжував груди, потягнув блискавку на бриджах, сипав словесами:

— Серденько, настав час не просто пізнати, а відчути одне одного. Я кохаю тебе. Дуже-предуже.

Та умовляння не допомогли. Знетямлена Іра різко відкинула з грудей його руку, сіла, насупилась.

Степана це отверезило. Зрозумів, що квапиться. Іра не з тих, хто піддається так швидко. Він прибрав свої руки, уместився поряд, схилився на її коліна, проронив глухо:

— Вибач. Бачиш, до чого ти мене довела, лебідко. Я люблю тебе. Яка ти в мене гарнесенька.

Іра, намагаючись заспокоїти парубка, пригорнулася до його плеча, ніжно вицілювала розпашілі щоки. Врешті покуйовдила жорстку чуприну, стала на ноги:

— Милый, поїхали, бо чого доброго під дощ утрапимо, — і ступила до велосипедів.

Степан сумовито зиркнув на небо — там ні хмаринки. О ця дівоча хитрість! З-поміж гілля високих дерев звідусюди дзвеніло птаство, чарувало піснями. Проте це мало радувало кавалера — не зміг укоськати норовливу синьооку красуню. Таке з ним нечасто траплялося.

*

На одній із планових літучок керівник компанії Федір Іванович, поважно походжаючи кабінетом, оголосив про те, що завідуючий проектним відділом Петро Петрович подав заяву на звільнення за віком. Щиро подякував ветерану за вірну службу, під бурхливі оплески побажав здоров'я та благополуччя. Знаючи його пристрасть до рибалки, додав:

— Сподіваюсь, чарівниця — золота рибка, що хазяйнує у Дніпрі, ще не раз наверне вас, Петре Петро-

вичу, до нашої компанії, якій ви дарували стільки творчих літ.

— Звичайно. Тільки таку рибку й ловитиму — чародійку. І як тільки у відділі зародиться якась важлива подія, скажімо, весілля чи хрестини, прибуду негайно з річковими трофеями, — і, показуючи широко розведеними руками чималі розміри рибин, загадково глянув на Іру і Степана — ті, мов конспіратори, незворушно сиділи по різні боки довгого столу.

— Оце діло! Тож хай ловиться рибка велика й мала! Та побільше, — сказав Федір Іванович, зрозумівши натяк ветерана, і теж зиркнув на Іру й Степана.

Здавалося б, звичайна церемонія проводів на заслужений відпочинок, а Іра і Степан сиділи, як мовиться, ніби на голках. Вони навіть не поглядали один на одного. Він зосереджено вертів у пальцях авторучку, щось черкав у блокноті, вона опустила очі, мов ружа, залилась рум'янцем.

— А як буде скучно, приходьте до мене на річку. Буду радий поспілкуватись. Заодно навчу, як сомів та щук ловити, — сказав Петро Петрович. — А вони тут отакенні! — знову розвів руки врізнобіч. — До зустрічі! Будьте здорові, кохані, красиві! — весело повернувши пальцями на прощання і тихо вийшов.

Федір Іванович сів у крісло, крекнув, ліктями оперся об стіл і вже суворо — де й поділась добродушна усмішка — прогудів:

— Оголошую конкурс на посаду, яку довгі роки займав наш вельмишановний Петро Петрович. Наступник має бути достойним, діловим, принциповим, авторитетним. Умови конкурсу вам роздадуть. До відома

всіх, особливу увагу приділити проектам відбудови та реконструкції постраждалих міст. Це — першочергове замовлення влади. Конкурсна комісія з моєю участю розгляне і проекти кандидатів, і їхні якості як потенційних керівників. Так що за роботу, друзі. За місяць у цьому кріслі має бути новий заввідділом. Бажаю успіхів, — і закрив нараду, легенько ляснувши пальцями край стола.

З тих пір відділ зашумів, як розтривожений вулик. Щоправда, претендентів на посаду виявилось небагато — всього п'ятеро. Та невдовзі троє зняли свої кандидатури, двійко — на користь Степана, мовляв, працівник досвідчений, уміє ладити з колегами, тож відділ під його булавою здатен досягти нових висот.

*

Словом, залишилось двоє — Ірина і Степан. Знаючи про їхні стосунки, колектив пильно спостерігав, як розгортатимуться події далі. Поза очі проектанти перешіптувались, висловлювали власні плюси та мінуси щодо претендентів, виясняли, на чий бік пристати під час голосування. Ірина поводила себе спокійно, урівноважено, душевно ставилась до колег. Степан нагадував стиснену пружину — зосереджений, надміру стриманий, деколи категоричний, таке враження, буцімто уже в начальницькому кріслі. Дехто навіть зауважив, що він зарано зодягає на себе маску «крутого» керівника. Пересуди припинялись на час, коли Степан і Ірина роз'їжджались на місця майбутніх новобудов, щоб зорієнтуватись, як

мовиться, безпосередньо на місцевості. Врешті узгодили свої наміри з начальством — їм обом, як конкурсантам, дозволили проектувати один із мікрорайонів чималого промислового міста. За умови, що кожен працюватиме окремо. Автор кращого проекту і стане завідувачем відділу. Претенденти завзято включились в роботу. Кілька разів їздили до міста, вивчали, радились з місцевими архітекторами. Повернувшись, брались за розрахунки та креслення. Деколи спілкувались, щоправда, на виробничі теми. І все ж за доброзичливістю та усмішками відчувалась якась натягнутість, подекуди відчуженість. Кожен приховував власне бачення новобудови. Що поробиш, конкурс є конкурс.

Врешті Степанові така гра надоїла. І одного разу він у кінці робочого дня підійшов до столу Іри, запропонував «розмагнітитися» в ресторані, відверто про все погомоніти. Дівчина радо погодилась, вдячно блиснувши на нього іскрами синіх очей.

І от вони за окремим столиком у кінці зали. Степан замовив пляшку шампанського, закуски, солодощі. Сидячи навпроти, взяв у руки утлу долоньку Іри, шепотів:

— Як я скучив за тобою. Ти навіть не уявляєш. Снився ночами. Я кохаю тебе, рибонько, — і притулився губами до її руки.

— І я тебе кохаю. З нетерпінням чекаю закінчення конкурсу, — у тон йому шелестіли уста дівчини, в зіницях тріпотіла ніжність. — Так невчасно Петро Петрович залишив нас. Міг би ще попрацювати кілька років.

— Що сталось — те сталось. Летять літа у вирій. Старше покоління своє відпрацювало, тепер наша черга, — філософськи почав Степан, проникливо дивляючись в усміхнене обличчя дівчини, чекаючи на її реакцію. — І знаєш, я відчуваю, що здатен підняти роботу відділу на новий рівень.

— Я теж, — неголосно мовила Іра.

— Що теж? — насторожився Степан, все ще погладжуючи її пальчики. Йому не хотілось почути, що кохана таки збирається очолити відділ, бачив лише себе у тому кріслі. Вирішив діяти більш дипломатично і ледь чутно змовницьки провадив: — Знаєш, про що я мрію?

— Дуже цікаво, — і поклала другу руку на його зап'ясток, бризнула іскорками синіх очей.

— Коли ми одружимося, народимо двійко дітей, хлопчика і дівчинку. І ви мене щовечора зустрічатимете з роботи, влаштовуватимемо веселі вихідні. Усім сімейством відправлятимемось у загородні подорожі, у наші місця...

— Які прекрасні у тебе мрії, — мов заворожена, шепотіла Іра.

— Мені вже зараз хочеться туди податись, — розпалював уяву Степан, ніжно перебираючи дівочі пальчики.

Помітив, як щоки дівчини запалахкотіли, дихання почастішало. Йому здалось, що викликав у неї той стан, коли вона мала б погодитись на всі його пропозиції. І пішов у ва-банк, прямо спитав:

— То, може, ти заради нашого майбутнього знімеш свою кандидатуру?

Іра не сподівалась на таку відвертість, що затьмарила всю романтику. Кілька секунд розгублено дивилась у вічі Степана, потім різко висмикнула долоню, опустила вії, пролепетала:

— То заради цього ти мене запросив до ресторану?

Таке прямолінійне запитання трохи збентежило парубка. Однак він швидко оговтався, вирішив розставити усі крапки у потрібному місці і, посміюючись, сказав:

— Ти ж хочеш щастя?

— А хто його не хоче? — парирувала Іра. — Кожна людина про це мріє.

— Тож давай мрію зробимо дійсністю. Ти припини свою участь у конкурсі — і ми обоє будемо в шоколаді, — у голосі Степана забриніли владні нотки, мовляв, я так вирішив і так має бути. — Зніми.

Іра розгубилась. Категоричність обранця здивувала. У голові мигнуло: «Він навіть не поцікавився моєю думкою? Ми не на базарі, щоб торгуватись. І хто я нині для нього? Коханка? Підлегла? Таке враження, що він хоче отримати посаду будь-якою ціною. А нещодавно так завзято розсипався бісером. Яка безцеремонність... Що йому сказати?» Вона з хвилину очікуюче дивилась на нього — ніби говорила: поясни детальніше. Не діждалась. Він блукав очима по тарілці з салатом. Іра спроквола, все ще сподіваючись, що Степан обізветься, зняла сумочку з бильця крісельця, її уста прошелестіли іронічно:

— Дякую за гостинність, любий. Ти справжній джентльмен, — піднялась і рішуче подалась до виходу.

— Зажди! Куди ж ти?! Зачекай! Ми ж не домовились! — хотів кинутись за нею услід, та затримав офіціант, подаючи рахунок. Степан випалив з досади: — Ще й ти тут зі своїм папірцем!

Проте швидко розрахувався і майже вибіг з ресторану. Вечоріло. На ганку у тьмяному світлі ліхтарів роззирнувся. Ірини ніде не побачив. Лайнувся про себе. Зупинив таксі, назвав адресу Іриноного будинку, сподіваючись випередити і зустріти там, спокутувати свою провину, яку такою не вважав. Вона з-поза розкішного куща бузку бачила, як він метушився довкола ресторану, чула його наказ водієві таксі і трохи згодом пішки подалась не додому, а до подруги Галини, колежанки по роботі, яка мешкала неподалік. Їй хотілось поділитись своїми враженнями, сумнівами, терзаннями.

Галина, розливаючи чай у чашки, слухала зі скептичною усмішкою. І вже смакуючи напій, запитала:

— І чого ти доб'єшся своєю впертістю? От зізнайся, ти хочеш сім'ю?

— Звісно. Але ж...

— Ніяких але! Степан — мужик видний, беручкий. Якби я була на твоєму місці, уступила б йому. Адже наша жіноча доля — завести сім'ю, народити та виховати дітей. А посада... Припустімо, ти виграєш конкурс. І що? Будеш з ранку до вечора крутитися, як бджола у калюжі. А роки не чекатимуть — зникнуть за плечима, наче туман, не зчуєшся, коли й життя пролетить...

— Галинко, та я ж не проти, але...

— І де ти видряпала оте противне слово — але?

— Розумієш, я хочу, щоб Степан не просто отримав цю посаду, а виборів її. Тоді і цінуватиме, і продуктивніше працюватиме. До того ж, якщо я зніму свою кандидатуру, колеги, знаючи про наші стосунки, скажуть, що ми не змагалися, а гралися у піддавки, що ми домовились... Розумієш, як будуть ставитись і до мене, і до нього?

— А до тебе не доходить, що у Стьопа може більше не буде нагоди стати начальником? І все через тебе? Через твою принциповість? — допікала Галина. — Гадаєш, за це він тебе поважатиме, дужче любитиме, на руках носитиме?

— О лишенько! Загнала ти мене у глухий кут... — у розпачі важко зітхнула Іра, нервово мнучи серветку.

— Дорогенька, з цього кута один вихід — його я назвала. На твоєму місці прямо зараз зателефонувала б Стюпі і сказала: «Здаюсь, любий». А всі балачки у конторі про зговір скоро зникнуть, як мильні бульбашки. І ти матимеш щастя.

У безвиході Іра, вкрай пригнічена, схилилась на стіл, заридала, зрошуючи долоні сльозами. Галина підсіла поближче, ніжно погладжувала розкішне рясяве волосся, заспокоювала:

— Поплач, серденько, поплач. Деколи це корисно — слізки очищають мізки.

Через кілька хвилин Іра підвела голову, витерла вологе личко, вимушено усміхнулась:

— Ти, Галинко, права — сльози приводять до тями. Та все ж я братиму участь у конкурсі. Тим паче, що у мене вже готовий проект відбудови мікрорайону. І, здається, непоганий.

Подруга тільки руками сплеснула:

— Ти невинувата. Що ж, роби, як знаєш.

Врешті-решт сконфужена Ірина замовила таксі, попрощалась і поїхала додому. Навіть сподівалась застати Степана біля під'їзду, продовжити розмову. Огляділась — не побачила. Піднялась до квартири. У вітальні стріла стурбована мати.

— Степан приїжджав. Знервований, сердитий, сам не свій. Що між вами стряслося?

— Нічого особливого, — ховала очі Іра. — Посиділи в ресторані. Душевно погомоніли.

— То чому ж приїхали порізно? — допитувалась ненька.

— Я затрималась у подруги, — виправдовувалась Іра.

— Серцем чую, щось не договориєш, — заохала мати. — Мабуть, знову характер показувала? Ой дивись, дівонько, кине він тебе. Знайде іншу, смирнішу. Потім лікті кусатимеш. Зараз парубки нарозхват. Так що подумай, — і скрушно зітхнула.

— Як кажуть, чому бути, того не минути, — відповіла Іра і подалась до своєї кімнати.

Мати скрушно стонула плечима.

*

У відділі Ірина і Степан не просто уникали дивитись одне на одного, а демонстрували це, як мовиться, на публіку. Він з незалежним видом, гордо піднятим підборіддям, як павич, проходив мимо, вона зосереджено морочилась над кресленнями на екрані моні-

тора, подовгу затримувалась після роботи. І попри все надіялась, що милий таки підійде, погомоняць, прояснять стосунки. Марно. Він у кінці дня хвацько залишав офіс. Іра не знала, що й гадати.

Так продовжувалось тиждень. Деколи у неї виникала спокуса навмисно щось недопрацювати у своєму проєкті і таким чином програти конкурс на догоду Степану. Щоправда, тут же відкидала таку думку. Адже її проєкт з недоробками може потрапити будівельникам — і всі огріхи проявляться у процесі реалізації. Ні, вона так не поступить, доведе свій проєкт до кондиції, щоб ніхто не міг дорікнути.

Проте сумніви неабияк дошкуляли. І якось після роботи, аби зняти запаморочливу напругу, вирішила пройтись до річки, до тієї старої колоди, де вони зі Стьопою частенько стрічались. Хотіла споминами відновити в душі ті солодкі почуття.

Та на «їхній» колоді, повернутій до води, помітила пару. Хлопець за плечі пригортав, цілував дівчину. Так ніжно — аж позаздрила. Але як він схожий на Стьопу. Завмерла, придивляючись. Таки ж Степан... Із незнайомою білявкою... Отакої! А ще ж недавно божився, що любить тільки її, Ірину, пропонував... Та що тут гадати. Зрадник він! Мигнула думка — може, підійти? І тут же відкинула. Навіщо принижуватись? Чого доб'ється? Тільки осоромиться. То його вибір.

Іра стежиною швидко подалась уздовж річки. Образу розпирала мозок. «Як він міг?» — здається, во- лало все єство. Хотілося зникнути, кинутись у воду... Спинилась під розкішною вербою, обійняла шкаруб-

кий стовбур і дала волю сльозам. Аж тут почула знайомий голос:

— А хто тут дощ накликає? Та мені рибу лякає?

Здригнулась, нашвидкоруч витерла обличчя, обернулась. Перед нею стояв Петро Петрович, поряд з ним незнайомий молодий чоловік, приблизно її ровесник.

— Як ви мене злякали. Аж душа — у п'ятках, — здригнулась усім тілом.

— І чому рюмсаєш? Прийшла на рибалку і вудку забула? Не переживай. У нас і для тебе таке добро знайдеться? — весело, з гуморком теревенив Петро Петрович, обійняв Іру за плечі і повів далі на своє «рибне» місце. Зрозумівши, що дівчина заспокоїлась, повернув до парубка, який чимчикував позаду. — Знайомся, мій наймолодший син Арсен. Оце вирішив його у світ вивести — на рибалку. Після важкого поранення він тільки-но, як мовиться, оклигав. А скуштує юшку із наших карасів — соколом стане.

Дівчина вклонилась, подала парубкові руку:

— Рада знайомству.

Арсен, мов заворожений, не зводив очей з Іри у голубій сукні — ніби зустрів русалку, яка щойно вийшла на берег річки. Вона ж зняковіла від того іскристого погляду. Петро Петрович, аби зняти замішання, покvapив:

— Нічого тут вистоювати. Скоро вечірній жер. Риба сама на гачки стрибатиме. Тут, як мовиться, кожна секунда дорога. Гайда!

Напологому піщаному березі Петро Петрович і Арсен швидко наладили вудки, закинули у воду.

— Оце твоя, — Петро Петрович показав Ірі на вудку біля очерету і наставляв: — Як тільки поплавок сіпнеться, так і підмикуй.

І так сталось — першого карася спіймала вона. Петро Петрович трохи сконфузився, прикусив губу — як досвідчений рибалка звик показувати приклад. Однак зразу ж заусміхався і майже урочисто сказав:

— Вітаю. Це добрий знак — бути тобі начальницею проектного відділу. Золота рибка абикому не трапляється.

Іра з сумом розглядала свій перший улов і благально мовила:

— Мені жаль цю рибку. Вона така беззахисна. А давайте її відпустимо. Може, ще комусь удачу принесе.

— Згода! — сказав Петро Петрович. — Вона нам цілі косяки риби приведе. Таке наше повір'я.

Арсен обережно зняв з гачка карася, на долонях урочисто передав Ірі, вона, нагнувшись, опустила його у воду і долонькою відгребла хвильками. За мить риба мотнула хвостом і зникла у глибині. Для Іри це стало пам'ятною подією в житті.

Утрюх закидали вудки аж до смеркання. Улов удався на славу. Повертались майже з повним відром риби, що ніс Арсен. На тролейбусній зупинці він, посилаючись на темряву, визвався провести Іру додому. Вона погодилась. Він передав відро батькові.

— А юшка — за мною. За козацьким рецептом, — утаємничено піднявши догори вказівний палець, сказав на прощання Петро Петрович. — На завтра ж бажаю тобі успіхів і перемоги у конкурсі...

І ніби у воду дивився. Арсен на «галерці» напружено спостерігав за ходом конкурсу. Іра трималась гідно і впевнено, докладно відповідаючи на каверзні запитання опонентів та рецензентів. Її проект набрав найбільшу кількість балів і був схвалений, як мовиться, для втілення. Схвильована та розпашіла, вона у вишиванці була схожа на квітку. Дякувала всім за поради та зауваження.

Під час аплодисментів та вітань першою кинулась її обіймати Галина. Арсен почекав, коли подруга відпустить, наблизився до Іри, радо привітав і вручив пишний букет рожевих троянд, прошепотів:

— Ти молодчинка. Не проект, а казка. Ми з батьком увечері чекаємо тебе на юшку. Він хоче поділитись із тобою деякими секретами, — в його карих очах світилося замилювання.

— Гаразд. Це для мене і честь, і радість. До зустрічі. А зараз я маю бути з колегами, — стиха мовила Іра, находу зусібч приймаючи численні віншування колег та гостей конкурсу. Арсен з розумінням кивнув і залишив приміщення.

Галина, проводжаючи допитливим поглядом парубка, непомітно торкнула пальцями Ірин бік, тихо спитала:

— І хто цей красунчик? Такий чемний. Як тобі везе, подружко.

Іра на ті слова лише ніяково усміхнулась.

Пригнічений Степан, проект якого опоненти розкритикували, вважаючи недопрацьованим, мимохить був свідком тієї короткої сцени. Зиркнув на Іру з неприхованою злістю, демонстративно пішов із зали,

гучно хряпнувши стулками дверей. Після того його ніхто не бачив. Тайком розрахувався з компанії. Пішли чутки, буцімто подався за кордон у пошуках солідних заробітків. І не сам, а разом з якоюсь білявкою. Правда чи ні, але нібито сказав друзям, що не бажає за спасибі виснажуватись на відбудові країни. Мовляв, хай цим займаються такі наївні люди, як Іра та її одноподумці. На всіх образився. Хоч було б чесніше — образитись на себе.

ТРИ ГІЛКИ

Оповідання

*От що трапляється, коли яблука
від яблуні далеко відкочуються.*

Автор

Замолоду подружжя Іваненків — Василь та Ольга під осінь справляли новосілля у дворі під дерев'яним навісом. Не в новій хаті із саману. Бо її стіни і стеля ще не висохли, терпко пахли свіжою глиною.

Входини відзначали без шуму та галасу. Адже до кінця п'ятдесятих років буремного двадцятого сторіччя було не до бучного застілля. Та все ж, як годиться, «обмили» хату у компанії родича, двоюрідного брата Сашка, досвідченого муляра, який і стіни клав, і шпукатував. Ольга накрила саморобний стіл із ніжками навхрест вишиваною скатертиною — як-не-як свято! На дощату підставку поставила у сковорідці запашну смажену на салі картоплю з цибулею. Щойно знята з керегазу, їжа парувала і приємно лоскотала ніздрі. Поряд примостила плоску таріль із нарізаним окістом і глибоку миску салату зі свіжих огірків та помідорів із власної грядки, а також квадратну темно-зелену пляшку спотикача, три тарілочки із квітчастим орнаментом і лискучі алюмінієві виделки. Ото й увесь святковий асортимент.

Утомлені цілоденною працею, Василь та Сашко всілися на довгій лаві, застеленій смугастим самотканним рядном, спроквола перемовлялись, умиroitворено спостерігаючи за тим священнодійством Ольги.

— Так от, брате, хату ти поставив. Залишилось небагато — народити з Ольгою діток, виростити сад, — повільно просторікував Сашко на правах старшого за віком, поклавши важку мозолисту руку на плече брата.

— А хіба ти не помітив? Я з причілка біля сусідської межі посадив чотири волоські горіхи, від вулиці навпроти вікна дитячої спальні деревце яблуньки — Ренет Симиренка. Воно таке, що наступного року й плодоносити почне, — пояснював Василь. — Той саджанець подарував мені батько. З рідного двору та яблунька — щоб нашому роду не було переводу.

— Та бачив. Горіхи — то годівниця для дітлашні, — філософськи мовляв Сашко, струшуючи із холош засохлий глиняний розчин.

— А на яблуньці я зроблю прищепи різних сортів. Скільки дітей буде — стільки й прищеп, — хвалився Василь своїми мріями, спостерігаючи за плавними рухами дружини.

— А якщо Ольга народить тобі десяток? — підколдов Сашко.

— Стільки й прищеп зроблю. Тільки так і не інакше! — сміючись, ляснув долонями господар.

— Василю, та Господь з тобою! Схаменися! Чи ти з мене матір-героїню збираєшся зробити? — засміялась Ольга.

— А що? За нами затримки не буде, — храбрився Василь, гогочучи, намагався жартома ущипнути хазяйку за бочок.

— Який ти щедрий! Та не забувай, діток не тільки народити, а й виростити треба, дати освіту, допомогти

міцно стати на ноги. А при наших заробітках хіба таке можливо? Так що пофантазуй, мій миленький.

— І кожную таку мрію я втілю у прищепу! Уявляєш?

— Уявляю, — буркнула Ольга, сором'язливо зашарілась і запросила: — Підсовуйтеся ближче до столу, мрійники! А то й картопля вичахне.

— І горілка випарується, — крякнув Василь, наливаючи напій у гранчасті чарки.

— Ну, брате й невісточко, за здійснення ваших бажань у цій оселі! — сказав Сашко, підводячись над столом і лунко чаркуючись із Василем та Ольгою. — Щастя вам! І діток — скільки бог пошле!

Після того новосілля Сашко при зустрічах з Василем, лукаво усміхаючись, щоразу питав:

— То скоро прищепи робитимеш?

— А що?

— Та й мене навчиш.

— У березні й навчу. Як тільки дитя у цей світ прийде.

— Зрозумів. Про мене не забудь! — попередив Сашко, обіймаючи брата за плечі. — Вітання дружині! На неї надія.

Отак Василь делікатно натякнув братові на появу первістка навесні.

*

У березні, на Великдень, як і передбачалось, народився хлопчик — білочубий, з блакитними оченятами, як у мами. Через кілька днів Василь привіз на сусідській бричці дружину та маля додому з лікарні.

Перед тим добряче натопив хату, зварив борщ, купив у сусідки полив'яний горщик молока. Разом пообідали. А опісля, на ходу ніжно пригорнувши Ольгу з дітьми до себе, узявся за клямку дверей.

— Ти куди? — спитала.

— Першу прищепу робити на честь нашого первістка Ярослава — хай славить Ярила, бога весняного сонця. Я уже й живці Білого Наливу приготував. І вар. І Сашка покликав.

— Ти хочеш його назвати Ярославом? — спитала розгублено після короткої паузи. — Синку, ти хочеш, щоб тебе так називали усе життя?

Малюк замуликав і усміхнувся. Ольга весело вигукнула:

— Васильку, він згодний! Мій ти Ярик! — і ніжно пригорнула немовля до грудей, чмокнула у рожеву щічку.

*

Схоже, щеплення удалось. Через місяць пагін Білого Наливу на гілці Ренет Симиренка викинув тендітні листочки, до літа набрався сили, забуяв соковитим лискучим листом. Василь, виносячи малюка на прогулянку, біля яблуньки повертав обличчям до гілочки і щоразу казав йому, як дорослому:

— Оце, сину, твоя гілочка на дереві нашого роду. Бережи її від буревіїв і спекот. Це мій тобі заповіт. Зрозумів?

Ярослав дивився на яблуньку і щось бурмотів своєю мовою, наче погоджувався.

Через три роки Ольга народила в липні ще одного сина, темночубого, з довгими віями навколо синіх очей. Якраз на різдво Івана Хрестителя — так християни іменували свято Купала, додавши ім'я Івана. Через те й назвали хлопчика Іваном. Василь сумнівався, чи варто робити прищепу саме в літню пору. Проте ризикнув, прищепив гілочку Папіровки з батькового саду. Покрив стик варом, навіть мокрою ганчірочкою обв'язував у жаркі дні та зволожував. І на диво, пагінець прийнявся. Господар був щасливий. Гуляючи з синами, підводив їх до яблуні, завзято розповідав про те, що через кілька років ті гілочки, які він називав Ярославом та Іваном, даруватимуть смачніючі плоди. Старший Ярослав частенько вже й сам, за прикладом батька, приносив до яблуні невеличке відерце води й лив під корінь. А ще через три роки народилася Ганнуся з оченятами, схожими на стиглі бурі вишні. Василь давно мріяв про донечку. І на її честь приживив гілочку нового популярного сорту Гала. У тіні тієї яблуньки та горіхів дівчинка з однолітками бавилась ляльками на ряднині та мугикала дитячі пісеньки.

Пробігли роки. Яблуна розрослася, від прищеп пішли нові пагони. Першим серед літа дозрівав запашний Білий Налив, за ним — Паперівка, а згодом — Гала. І на завершення Ренет Симиренка, плоди якого збирали гуртом пізньої осені, бережно укладали в ящики з тирсою і заносили до холодного погріба на зимове зберігання. Діти підростали, яблука йшли на розхват. Проте існувало правило: зривати плоди

можна лише з дозволу господаря іменної гілки. Доки деревце молоде, яблука не важко порахувати — що й старанно робили час від часу діти. А коли яблуня подорослішала, широко розкинула віття, будь-яка лічба утратила сенс. Підлітки перестали питати дозволу один в одного і зривали стільки, скільки бажали, ще й друзів пригощали. А ті, наминаючи яблука, піджартовували:

— Який же ти соковитий, Ярославе! Який ти ніжний, Іване! Які в тебе смачні щічки, Ганнусю, так і хочеться гризнути!

То були своєрідні компліменти власникам прищеп. При цьому ім'я творця цього дива — батька — не згадувалось. Часто молоде покоління забуває про заслуги тих, хто їх привів у цей світ і створив їм достаток.

Після навчання діти одружилися й розлетілись хто куди. Ярослава доля занесла до Криму, Івана — до Німеччини, Ганну — на Донбас. Періодично під час відпусток вони зустрічались у батьківській оселі під розлогою яблунею, розстеляли старе рядно, співали, жартували, пригадували смішні епізоди зі свого життя. Та траплялося усе те рідше й рідше. Василь та Ольга вже й онуків діждалися, слали дітям листи, телефонували, запрошували до рідної оселі, розповідали про щедрість яблуні з трьома прищепами. Та оскільки діти приїжджали вряди-годи, то батьки роздавали плоди сусідам, пригощали сільську дітвору і від того отримували неабияку втіху. І так із року в рік, аж до сумнозвісного чотирнадцятого...

Звісно, закони природи нікому не вдавалось не те що відмінити, а й уповільнити їхню дію. Так запрогра-

мовано Всевишнім. Усе має свій початок і кінець — народжується, виростає, розквітає, приносить плоди і відходить у Вирій.

Якось навесні Василь узяв дружину за руку, підвів до яблуні, що була схожа на біло-рожеву кулю, посадив на лавку під запашною кроною, сам примостився поряд.

— Так наша родовиця ще не розцвітала! — і на всі груди вдихнув ароматне повітря. Потім повільно видихнув, узяв руку дружини між свої долоні і тихо мовив: — Це неспроста. Таке враження, що яблуня хоче нам віддячити.

— І тому в тебе такий сумний голос? Радій, чоловіче! Урожай буде на славу, — і жартома легенько штовхнула мужа своїм плечем.

— А мені здається, то вона прощається...

— Та з чого ти взяв! Викинь із голови навіть думки такі! Поглянь, яка красуня біля нас! — Ольга підняла опущене підборіддя чоловіка, зазирнула своїми карими очима в його блакитні, вицвілі з роками.

Василь не пручався, тільки сказав тихо:

— А давай запросимо сюди усіх наших дітей та онуків — то ж наш цвіт на цій землі!

Ольга одразу погодилась і додала:

— Давай! Розстелимо ряднинку отут під яблунею. Сядемо усім сімейством! Як колись бувало. Хай онучата пощебечуть. Страшенно за ними скучила! Уже стільки років не бачилися. Після початку війни на сході вони ні разу не приїжджали. Уже й повиростали. Які вони стали? Хтозна. Від того на душі тоскно. А так би хотілось поспілкуватись, пісеньок поспівати.

І тут же осіклась:

— Тільки... Тільки чи з'їдуться, допоки яблуня цвіте?..

— Захочуть — прилетять! — сказав з притиском Василь, підводячись. — Зараз же піду до Сашкового онука. Хай настрочить їм листи через комп'ютер! Він хлопчина метикуватий у цій справі.

— І що попросиш написати?

— Що яблуня цвіте та їх чекає!

— Гадаєш, це для них привід? — на мить задумалась Ольга, а тоді й каже: — Давай зробимо хитріше — мовляв, так і так, тяжко захворіли батьки...

— Ольго, навіщо дітей лякати? До того ж, я ще не збираюсь у мир Ра іти — умирати! — категорично випалив Василь. — А в повідомленні отак і напишемо: «Приїжджайте! Терміново! Яблуня цвіте і дуже на вас чекає!»

Ольга зітхнула:

— Роби, як знаєш, — і теж піднялась із лавки, зачепилась хусткою за квітучу гілочку і застигла зачаровано. Їй здалося, що то хтось із дітей її торкнувся.

Василь пішов у хату, одягнув вишиванку з блакитним узором, ніби уже збирався стрічати дорогих гостей, прихопив аркуш з електронними адресами синів та доньки і почимчикував за двір. За хвірткою спіткнувся, ледь не впав. Схвильована Ольга, зойкнула, приклала до вишиванки на грудях схрещені долоні, поспішила на виручку — чого доброго, ще звалиться десь. Узяла під руку й мовила:

— Удвох веселіше й надійніше. Ти мене підтримаєш, а я тебе.

І подалися вулицею, убраною з обох боків у вишневий, грушевий, сливовий цвіт та тюльпани, до хати Сашка. Його онук-восьмикласник Тарасик зустрів родичів привітно, усадивив поруч на диван, уважно вислухав прохання Василя.

— Та ніяких проблем. Це простіше простого, — сказав і, вмошуючись за комп'ютер, все ж додав: — Однак за ці роки могли б і самі освоїти цей нехитрий апарат і спілкуватися з ріднею. Хоч щодня. Хочете, я вас навчу?

— Та вже нібито пізенько навчатись, — мовив Василь, сідаючи на стілець поряд із хлопцем і подаючи аркуш з адресами і текстом.

— Ніколи не пізно, — діловито сказав хлопець. — Ось дивіться. Набираєте текст, тиснете на оцю кнопку — і він полетить хоч на край світу.

— Знаєш, хай іншим разом. Бо зараз не второпаю. Голова іншим забита, — ніби виправдовуючись, мовив Василь. — А до тебе прохання: як прийдуть відповіді, повідом нам, будь ласка.

— Якщо забаряться, я їм тричі нагадаю. Їхні послання роздрукую і миттю доставлю, — пообіцяв Тарасик і хвастливо додав: — А у мене тепер скутер. Новенький. Дідусь подарував.

— Молодець твій дідусь, — важко зітхнув Василь і опустил очі. — Приїжджай. Пригощу тебе квашеними яблуками із родинного дерева та медком.

Ольга зрозуміла, які думки нахлинули на чоловіка, легенько торкнулася його плеча, а вголос з напускною веселістю сказала:

— Ой, дякуємо, голубе. Який же ти турботли-

вий, — піднялася сама і подала руку Василеві. — Нам пора. Так багато ще треба зробити до зустрічі з дітьми та онуками.

Та й побрели весняною вулицею до свого двору, тримаючись за руки, — у вишиванках були схожі на два квітучих дерева у сонячному промінні.

*

Василь та Ольга уже наступного дня стали чекати вістей, прислухались до звуку скутера і навіть телефону — раптом Сашків онук через нього захоче повідомити довгождану новину. Хоч обіцяв же підскочити особисто. Чекали і на третій день, і на четвертий. Та марно. Від дітей ні слуху, ні духу. Ольга затурбувалась:

— Доки вони зберуться, і яблуня відцвіте.

Василь промовчав, зсунув на перенісся кошлаті брови, тугіше натягнув на голову картуза і почовпав до пасіки за садком — не хотів, щоб дружина помітила смуток.

Нарешті Тарас прикотив до двору, від воріт весело загукав:

— Прийшли листи! Прийшли!

Василь швидко подався навстріч. Коли приймав до рук три аркуші, пальці тремтіли. Він на радощах вдячно обійняв хлопця за плечі:

— Щиро дякую, онучку. Заходь. Почаюємо. Погмонимо.

— Ой, та я б із радістю. Але мене хлопці чекають. Біля клубу. Хай іншим разом. Так що вибачайте, — осідлав скутер і подався уздовж квітучої вулиці.

Василь витягнув з кишені куртки окуляри, кивнув Ользі:

— Ходімо під яблуню. Там і почитаємо.

Хвилювання переповнювало його. Тремкими долонями розгорнув аркуш, першим почав читати відповідь доньки з Макіївки — Ганна завжди була його улюбленицею. Пробіг текст один раз, другий, передав дружині. Ольга прочитала вголос:

— Рідні мої, не можу вирватись. Зайнята підготовкою «Бессмертного полка» до параду Перемоги. Привіт яблуньці! Цілую!

— Про який це полк вона лепече? — Ольга розгублено вдивлялась у телеграму.

— Та який? Деєнерівський, — буркнув Василь.

— То їй той полк дорожчий батьківщини? І нас із тобою? — почала звично витирати очі краєм хустки.

— Хіба ти забула, як вона восени, коли останній раз приїжджала, хвалилась, що вони свою республіку будують?

— Пам'ятаю, — захникала Ольга.

— А та республіка на нас із тобою гармати і танки націлює.

— О, Господи! Так і Ганна з ними?

— Не знаю, — Василь вирвав з рук Ольги аркуш і прилаштував між віття Гали. — Забула вона і про наш рід, і про нашу яблуню. Та не кисни! І без твоїх хлипань на душі тоскно! Краще читай послання від Івана, — а сам відвернувся, ховаючи сльозу, задивився на пишну гілку Гали з отим посланням поміж суцвіть.

Ольга, запинаючись, читала лист від Івана:

— Дорогі наші батько й мати! На жаль, не можу прибути. Відправляюсь із дружиною на відпочинок на Адріатику до Середземного моря. Ви сфотографуйте і всю яблуню, і окремо мою гілку Паперівки та надішліть світлини. Я своїм дітям покажу, яке у нас чудове родинне дерево. Будьте здорові та щасливі!

— Схоже, збайдужив наш синок і до рідного краю та двору, і до нас із тобою, — проквилела Ольга. — А відстань майже однакова — що до нас, що до тієї Адріатики...

Василь обірвав її стенання, сказав суворо:

— Годі, Ольго! Не кисни! Краще глянь, яка чудова у нас яблуня. А йому я нічого висилати не буду! Обходяться без нас, обійдуться й без фоток!

Ольга зітхнула:

— Дай, Боже, Івану та його родині щастя, — і перехрестила Іванову гілку. — Чоловіче, а ти порадій за сина. Хай відпочиває.

— Я й радію, — відіззався Василь, пильно оглядаючи цвіт на вітах Паперівки. — Ох, яблук на ній цьогоріч буде! Глянь, як родовиця буяє! — згорнув лист паперу і прикріпив до Іванової гілки. — А що там Ярослав пише із Криму?

Ольга шамотіла губами, аркуш в її руках тріпотів. Василь, перевівши погляд на Ярославову гілку Білого Наливу, спитав:

— Чого замовкла?

— Ти тільки не хвилюйся, Васильку, — тихо зронила, опустила на лавку, бліда й розгублена. — Та розумієш, він хотів би приїхати, та не може. Під слідством наш Ярик. Так пише його дружина.

— Під яким таким слідством? Наскільки я знаю, він не терорист і не бойовик. Дай сюди! — Василь вирвав лист із рук дружини і впився у нього поглядом.

— Він журналіст. Мабуть, написав щось не те, що владі тамошній потрібно. От його й вирішили прочити, — почала гадати Ольга.

— Наскільки я знаю, він правду завжди писав! — Василь не хотів вірити тій вісточці.

— Кому потрібна нині правда? Вона завжди очі коле. Я думаю, за це його... Господи, що ж це у світі коїться? — Ольга в нестямі підняла руки до неба. — Боже, захисти нашого Ярика!

Василь у роздумах понуро оперся ліктями на коліна, довго мовчав, на його щоках ходуном ходили жовна.

— Оце справді причина. А у Ганни та Івана відмовки. Які ж різні у нас діти, Олю, — як і їхні гілки. З одного кореня росли, одними соками наповнювались. А близькими так і не стали. Хоча б не ворогували. І як цьому запобігти? Не знаю. Все-таки треба їх притягувати, приманювати до рідної хати, до цього родинного дерева. Тільки воно здатне їх згуртувати. Та ми з тобою, доки живі.

— Ти, як завжди, правий. Тільки так, — зажурена Ольга схилила голову на плече зсугуленого мужа.

Через тиждень яблуня почала скидати цвіт, запорошуючи і лавку, і усю землю під кроною. І такий чарівний та ніжний той біло-рожевий килимок! Навіть ступати на нього боязко. Василь узяв фотоапарат і зробив кілька світлин на пам'ять. Для себе...

А вночі ударила перша весняна гроза з навіженими блискавками та градинами. З неба лило, як із відра. Василь і Ольга не відходили від вікна спальні, з боєм спостерігали, як вітер та град несамовито скубе тендітну яблуню, обриває цвіт разом із дрібними гілочками. Потім сталося найстрашніше. Прямо на їхніх очах у яблуню вцілила блискавка. І вони побачили, як від головного стовбура відчахнулись усі три гілки, що колись прищеплював Василь. Вони, розлогі та пишні, з хрустом під громихання повалились на землю. Безжальний вітер і там продовжував їх шматувати.

— О лишенько! — зойкнула Ольга. — Що ж це за прикмета така?!

Василь у заціпенінні заплющив очі, поклав руку на серце — так хотів спинити надсадне бухкання у грудях.

— От і все... Було наше родинне дерево — і не стало... — голос Василя клекотав від образи, гніву та розпуки.

— Яка безсердечна та блискавка! — затужила Ольга. — Отак спаплюжити нашу святу яблуню! У голові не вкладається.

— Блискавка така ж байдужа, як і наші діти... Підугляну — може, щось удасться вберегти, — прохрипів Василь і подався до виходу.

— Та куди ж ти? Хай хоч злива вшухне, — Ольга за рукав хотіла спинити Василя.

Але той удав, що не почув, і, накинувши плащ, підхльоскання граду поплентався з хати до яблуні. Перед ним безвольно лежали донедавна сильні гілки, які носили імена його дітей, — Ярослава, Івана, Ганни.

Тільки основна гілка Ренета Сими́ренка стояла майже без цвіту, пошарпана, проте гордовито височіла над хатою, над двором, над світом. Василь, торкаючи гілля з усіх боків, говорив до ялуні, як до живої істоти:

— Ще поживемо! Вистоїмо! Переборемо усілякі злигодні! Загоїмо рани! Ми ще ого-го!

Коли гроза вщухла, у двір зайшов двоюрідний брат Сашко у зеленавому брезентовому плащі, поохав біля ялуні, поцмокав язиком, обійняв Васи́ля за плечі, заспокоював:

— Не побивайся, брате. Наше завдання — рід зберегти. У тебе шестеро онуків. Про них варто подбати.

— І я ж про те, — розтягував слова Василь, постогнуючи з досади. — І знаєш, що я вчиню? На честь кожного онука та онучки зроблю прищепи на уцілілій стержневій гілці і дам їхні імена. Наперекір всьому — грозам, бурям, байдужості, ницості.

— Оце правильно! Оце по-нашому, брате! — вигукнув Сашко. — Інакше й бути не може! А як зберешся робити прищепи, не забудь мене покликати. Твоя наука й мені знадобиться. Теж хочу прищепити нові сорти і дати тим пагонам імена своїх онуків.

— Домовились, брате! — і простягнув Сашкові руку. — Обов'язково! Так хочеться, щоб нашому роду не було переводу. У віках.

«МАМО, Я ЗНАЙДУ ВИХІД»

Оповідання

*Народ у безвиході, якщо влада
про нього не дбає.*

Автор

Марія ще від порогу квартири, де мешкала з мамою, відчула пахощі млинців. Нашвидкуруч у вітальні скинула з себе куртку та чобітки і мерщій на кухню. Після цілоденного стояння на ринку в осінню холоднечу добряче змерзла і зразу ж потягнулася заляккими руками до гарячого чайника — хотілось якомога швидше відігритись. Мати, зрозумівши її стан, запросила:

— Сідай, доню, за стіл. Он млинці з медком дожидаються. Твої улюблені. А я гаряченького чайку наллю. Бо бачу, геть закоцюбла. Не бережеш себе. Може, варто роботу поміняти? — спитала обережно, наповнюючи чашку. — Хіба ти для того вчилась на інженера, щоб продавати усяку галантерею на базарі?

— Матусенько, я й сама знаю, що це негоже. Та що вдієш? Ще трішки доведеться потерпіти. Згодом заводи запрацюють — і мої знання знадобляться, — заспокоювала себе Марія.

— А тут ще й я звалилася зі своїми болячками на твою голову. Знаю, як тобі важко, — забідкалась матінка, сідаючи за стіл навпроти.

— Мамо! Щоб я не чула таких балачок! — різко відказала Марія і вже лагідніше додала: — Які ж смач-

нюші твої млинці, моя дорогенька! Самі до рота просяться.

У цю мить загучав смартфон на тумбочці у прихожій. Дівчина зиркнула на табло — Пантера. Вона уявила того самовдоволеного, тлустого, з прищавими щоками залицяльника — і з відразою подумала: «Ну, що йому від мене треба? Сказала ж, щоб відстав. Що за порода! Лізе й лізе!» — швидко вимкнула сигнал і, вдаючи спокій, ступила на кухню.

Не встигла дійти, як мобільник знову забринів. Повернулася до прихожої, знову зняла сигнал. Та за мить він утретє задзижчав.

— От причепа! — рикнула спересердя, проте цього разу відкинула локон каштанового волосся, піднесла смартфон до вуха: — Що ти хочеш?!

І почула:

— А то ти не знаєш? Тебе, голубонько. Тебе!

— Не бути тому ніколи! Ніколи! — вигукнула, прикривши долонею смартфон, аби мати не чула.

— Ворожка надвоє казала — і так, і ні, — здається, апарат посміювався. — Нікуди ти від мене не подінешся. У тебе безвихідна ситуація. Гадаєш, я не знаю, що тобі потрібні грошики на лікування матері? Мені все відомо. Так що не брикайся.

— І ти вирішив скористатися моєю безвихіддю? — дорікнула Марія.

— А чом би й ні. Ти мені подобаєшся. У тебе надто принадні сіднички. Ух! — теревенив смартфон. — Таких ні в кого немає. Повір. Я на цьому добре знаюсь.

— Та йди ти до біса! — зі злістю випалила Марія.

— Негоже такій гарнюній, що носить ім'я Божої матері, бути нечемною. Я ж до тебе всією душею... і тілом, — підхихикував Пантера.

— А може тебе ще далі послати? — закипала дівчина.

— Та будь ласка! Я й так далеко — біля твого під'їзду, свята діво. Тебе чекаю в машині. Так хочеться з тобою прокататись до ліска, повалитись на галявинці або в салоні моєї машинки, — посміювався смартфон.

— Ну ти ж і реп'ях! Ніяких лісків і салонів! Забудь! Ясно?!

— А я терплячий. Зачекаю, — реготнув смартфон.

— Який же ти... Недаром тебе дражнять Пантерою! — прикриваючи смартфон долонею, просичала роздратовано дівчина.

А з апарату неслося веселе базікання:

— Дорогенька, скільки тобі разів повторювати, що я не Пантера, а Пандера — великий шанувальник Матері Божої, тобто діви Марії. Історію треба знати, Маріє!

— Та пішов ти лісом, блазню! — дівчина зовсім вимкнула смартфон і повернулася на кухню, де її незворушно чекала насторожена матінка.

Помітивши, як у доньки тремтять пальці, якими вона потягнулася до чашки з чаєм, мати спитала:

— Хто це тобі так досаждає? Кавалер?

— Якби ж... А то звірюка — Пантера! Живе на утриманні батька-бізнесмена і корчить із себе крутизну...

— І що хоче від тебе той звір? — стурбовано спитала мати, намагаючись зазирнути під опущені вії Марії.

Дівчина не знала, що відповісти. Їй дуже не хотілось, аби мама хвилювалась. Погляд завмер на чашці, перегода мовила:

— Набивається в залицяльники, — і зразу ж перевела розмову на інше, пильно вглядаючись у бліде обличчя матінки: — Краще скажи, як ти відчуваєшся?

— Як завжди. Бік пече. Та це минеться. Не переживай і не звертай уваги. Ось млинці з медком, — нагадала мати, заусміхалася, вдаючи безтурботність, поближче посунула тарілочку до доньки.

— Які ароматні! Спасибі, мамо. Я тільки на кілька хвилин у душ. А потім ми з тобою посмакуємо, посекретничаємо, — Марія підхопилася і швидко попростувала до ванної кімнати. Невдовзі вийшла розпашіла у запашному синьому халаті з рушником на голові, з-під якого вибилися кілька в'юнких каштанових жмуточків волосся, сині очі світилися. Ненька, любовно оглядаючи, радо мовила:

— Яка ж ти у мене красуня! Очей не відвести!

— Не перебільшуйте, мамо, — Марія, притримуючи рушник на голові, нахилилася й ніжно поцілувала матір у щоку.

— І куди ті парубки дивляться! Хоча б діждатися мені онуків, — зітхнула скрушно.

— Та дочекаєтеся, мамо. Я вам обіцяю, — Марія сказала, а сама винувато ховала очі.

Вони довго теревенили про майбутнє, малюючи світлі радісні картини. Марія відчувала себе щасливою.

— Та ми засиділися, донечко, — спохватилася ненька. — Пора й до ліжка.

Марія провела її до кімнати, діждалася, доки мати вляжеться, турботливо вкрила ковдрою, ще раз поцілувала та побажала доброї ночі і на прощання тихо мовила, тримаючи матір за утлі плечі:

— Рідненька, за кошти на операцію не переживай. Мамо, я знайду вихід. Обов'язково, — пообіцяла Марія і ще раз поцілувала неньку в шоку.

Та й подалася до своєї спальні. Перевдягнулася в легку блакитну нічну сорочку. Лежачи в постелі, все думала-гадала, де знайти гроші на мамину операцію. Та з тією думою і глибокою зморшкою на чолі заснула. Посеред ночі підхопилася злякано. Їй приснився той самий опецькуватий товстун Пантера. Він, мов чувал, навалився на неї та несамовито гвалтував — наче розпинав її тіло. А її душа стогнала й кривавилася. Марія жахнулася, підскочила на ліжкові. Палко зашепотіла:

— Господи Ісусе, сохрани й помилуй! І відверни від мене усяку нечисть!

Дівчина на колінах поповзла в куток, де на низькому журнальному столику стояли іконки Спасителя та Матері Божої, й стала хреститися, просячи в них по черзі помочі, тричі прочитала «Отче наш». На кухні вийняла з шафи пляшку зі святою водою, прямо з горличка зробила три ковтки, бризнула на лице. А потім запалила свічку, що купила в церкві, і нею перехрестила себе з голови до пояса. Трохи відлягло. Прислухалася, чи не розбудила матінку. Тихо. Їй босоніж подалася до постелі. А в голові мигнула думка: «Все це не спроста. Треба сходити до батюшки на сповідь та причаститися».

Вранці, не снідаючи, вирядилась у свою улюблену квітчасту вишиванку і подалася до храму. Вистояла всю службу. А тоді, ніяковіючи, попросила батюшку, висповідати її та відпустити гріхи. Вислухавши, той попередив:

— Якщо порушиш клятву Богові, не сподівайся на щасливу долю. І тим самим самостійно відчиниш двері до пекла. Полюби Господа в собі — і отримаєш благодать Божу, і він почує всі твої прохання, і допоможе.

Перш ніж податися додому, нагодилася до неньчиного лікаря за порадою.

— Коли необхідно мамі лягати на операцію, — привітавшись, спитала.

— Не пізніше, як через два тижні. Затягування ризиковане, — лікар пильно глянув на Марію поверх вузеньких окулярів і ніби між іншим додав: — Як личить вам вишиванка! У ній ви справжня чарівниця.

— О Господи! — вирвалося у неї. — Скільки коштів потрібно на операцію?

— Приблизно тисяч сорок. Гривень, розуміється. Це мінімум, — лікар опустил очі, аби не зіткнутися з розпачливим поглядом зблідлої дівчини.

— Та де ж я їх візьму?! — вихопилось у неї, а на довгі вії викотились сльозинки.

— Так сутужно? — лікар, не зводячи з неї очей, розуміюче зітхнув.

— Зовсім на міліні, — її голос злегка тремтів.

Лікар стенив плечима й тихо порадив:

— Подумайте. Заради матері чимось можна й пожертвувати.

— Так, так, — Марія попросилася і швидко, аби не розплакатися, ступила з кабінету в коридор.

До квартири увійшла тихо — матінка й не почула. У своїй кімнаті знову впала на коліна перед іконами Ісуса Христа та Матері Божої й почала благати:

— Господи, зглянься. Увійди в моє становище. Допоможи. Порадь, де роздобути кошти на операцію матінки. Я не хочу продавати своє тіло всякому непо-требу, бути знаряддям чиеїсь втіхи. Я тобі в цьому поклялася у храмі. Спаси мою душу, Господи. Тільки на тебе сподівання.

Вона довго вдивлялась у суворий лик Ісуса, наче чекала відповіді. Та все хрестилася. І тут, мов підказка, майнула думка: «Треба йти до управління охорони здоров'я».

Марія важко піднялася, заглянула до маминої кімнати. Ненька лежачи дрімала, схрестивши руки на грудях. Бліда, з темними кругами під очима. Прислухалася — рівномірно дихає. Тихцем прихилила двері. Через хвилину уже простувала до відділу соцзахисту з надією, що там допоможуть. Начальниця, дорідна жіночка з червонястими щоками, уважно вислухавши її, для годиться, вибачилася:

— Ми б і раді допомогти, та на це не передбачено фінансування. Страхової медицини у нас немає.

— Але ж на лікування депутатів та міністрів виділяються державні кошти, — не втерпіла Марія.

— Так ви ж не депутат і не міністр, — на обличчя начальниці лягла гримаса невдоволення за докір. — Я лише можу порадити: пошукайте благодійників. Хтось і відгукнеться.

— Так гроші на операцію потрібні терміново, — Марія ледве не розплакалася.

— Та ви заспокойтеся. Світ не без добрих людей. Може, змилостивляться. Всі ж під Богом ходимо, — заспокоювала начальниця і, аби чимось розрадити дівчину, завважила: — Яка чарівна у вас вишиванка! Ви як квіточка!

Марія пропустила ті слова мимо вух і мовила сумовито:

— Мабуть, доведеться з простягнутою рукою в підземному переході милостиню просити. На державу ніякої надії, — Марія навіть не глянула на начальницю і в розпачі залишила кабінет.

Сердита, знервована простувала вулицею. Думки роїлися в голові, на серці — туга та відчай. «Хоч бери та квартиру продавай, щоб мати гроші на операцію. Може, до цього мене спонукає Господь? — міркувала. — Але ж тоді де нам з мамою жити?». Так і брела, заглиблена в тривожні мислі. Раптом почула знайомий голос:

— Марієчко, привіт! — з вікна іномарки, що причалювала до бордюру, помахував рукою все той же опецькуватий прищавий причепа Пантера. — А я тебе спочатку не впізнав — у вишиванці ти така величава. Дивлюся, тротуаром ледве ноги переставляє така фігуриста та принадна панночка. Виявляється, то ти, моя солоденька. Та спинися хоч на хвилину!

Машина загальмувала, з неї незграбно виліз Пантера. Марія мовчки збиралася прошмигнути мимо, та він ухопив за руку.

— І куди б я ото поспішав? Може, покатаємося? — притягнув до себе. Від нього несло перегаром.

— Матері погано. Біжу гроші шукати на операцію, — рвонулась, аби визволитися.

— Так чому ж від мене хочеш втекти? — він нахабно притискував її до свого живота, що нагадував пузир. — Може, я посланий тобі богами?

— Скоріше хіттю, а не богами. Пусти! — запручалася.

— Ой, не скажи! Краще поясни по-людськи. Я ж не бовдур, щоб не зрозуміти. Як-не-як, нібито бізнесмен, — хвалився Пантера, тримаючи її в цупких руках.

Марія не витримала, сльозини покотились щічками. Знетямлена, вона виклала йому все, що наболіло, про матір і про операцію. Згадала й про свої моління, і про церкву, і лікарню, і відділ соціального захисту...

— Кепські твої справи, голубко, — мовив Пантера.

— Я й без твого нагадування знаю. Пусти нарешті! Долоня геть затерпла від твоїх лапищ!

Пантера відпустив і сказав, витріщившись на неї випуклими зіньками з-під припухлих повік:

— Але вихід є. Я можу зарадити твоїй біді.

— Яким макарком?

— А ти не здогадуєшся, моя солоденька?

Марія сердито зміряла його з ніг до голови і випалила:

— Здогадуюсь.

— То в чому справа? Навіщо ми дорогоцінний час втрачаємо на пусті балачки? Поїхали зі мною, красуне! — широко відчинив перед нею дверцята авто.

— Я ж Ісусу присягнула! Як ти цього не розумієш!? — її почало трясти.

— Тоді в нього й грошики проси, — Пантера ткнув великим пальцем у небо.

— Я й просила.

— От він мене тобі й послав, — весело заусміхався Пантера зі свого жарту.

— Кошунствуєш!

— Вважай, як заманеться. Але випадкових зустрічей не буває. Ясно?

— І ти міг би мені дати в борг сорок тисяч гривень? — Марія мовила насмішкувато і запитально підняла на здорованя блакитні очі.

— Запросто. Тільки чим віддавати будеш? — змовницьки заусміхався Пантера, хитро мружачись.

— Працюватиму, зароблю й віддам, — розгублено мовила дівчина. — А взагалі-то не знаю.

— Зате я відаю — натурою! Поїхали, відпрацюєш, — Пантера уже збирався потягти її до автомобіля.

— Та зажди! Що ж мені з присягою Ісусу робити? Гріх же який! — ледве не плакала Марія, відриваючи його руки, що нагадували клешні вгодованого рака.

— Гріх — матері не допомогти, — дорікнув Пантера. — До речі, ти кому присягала?

— Богові.

— Ні, іконі. Ти бачила Бога?

— Ні. Але я відчуваю...

— Та не мели дурниць. То все придумки людські. Недарма кажуть, на Бога надійся, а сам не плошай. Так що не плошай, моя солоденька! Коротше, я при-

їду за тобою увечері. І привезу всю суму! Приготуйся, чародійко!

Марія розгублено дивилася на Пантеру. І думала: «Невже отаке одоробло — спасіння моєї матінки?».

— То згода? — здоровань, крикнувши, поліз у салон.

Дівчина ледь помітно кивнула головою й залилась сльозами.

— Я знав, що ти розумниця, — і обома клешнями вдоволено стукнув кермо. — До вечора, любя!

Марія, хлипаючи на тротуарі поміж громаддя висоток, заплющила очі, захиталась. Їй не хотілося дивитися на світ, на цього хтивого Пантеру, на байдужих людей, що поспішали мимо. Голову розпирала надокучлива думка: «Мамо, матінко, яка ж я безталанна»... Раптом їй захотілося зняти вишиванку. Негайно! Щоб не ганьбити її у стосунках із такими, як Пантера. Бо та сорочка спадкова, свята...

Бігцем дісталась до квартири. У прихожій стягла з себе вишиванку, тугенько згорнула, накинула на плечі квітчастий халатик, зайшла до неньчиної кімнати, побачила бліде обличчя матері і скоромовкою пролепетала:

— Мамо, я знайшла кошти на операцію. Все буде добре!

ЗМОВНИКИ

Оповідання

Хочемо ми того чи ні, а підступна політика нахабно вривається у наше життя.

Автор

Такою несамовитою Олесь ще не бачив свою дружину Тамару. Не просто бурхала, а, ніби вулкан, жбурляла їдкі слова — з жаром і попелом. І вони, липкі та сизі, виснули на люстрі у світлиці, прилипали до великого дзеркала шафи, корчилились на квітчастому килимі. Здається, й стулки дверей від того крику гойдалились. Її красиве личко неприємно буряковіло, покривалось плямами, тонкі брови, мов шпаги, зіткнулись на перенісці, у блакитних очах — темні грозові хмари, пухкенькі уста витягнулись у дві тонкі червонясті смужки, що в гніві то округлювались, то склеювались...

А все через вишиванку, яку Олесь урочисто зняв у шафі з плечиків і збирався одягнути. Тамара власноруч її вишила традиційним українським узором червоними і чорними нитками ще тоді, коли вони зустрічались. У неї вклала свої потаємні почуття яскравого високого кохання. І подарувала Олесю у день народження. Тоді для них було подвійне свято. Саме в той день Олесь запропонував їй свої серце й руку, вручив золоту обручку з діамантом. Вона ж, переповнена емоціями, попросила коханого заплющити очі, тих-

цем відчинила шафу, притулила до його грудей своє творіння. І коли він глянув на чорно-червоний орнамент на білому тлі, його радощам не було меж, у карих очах заяскріло сонце, у грудях забухала невимовна радість. Про таку здавна мріяв. Швидко зодягнув сорочку, підхопив Тамару на руки, закружляв. Її довге волосся розвіювалось на пів-кімнати. Вони, щасливі, довго веселились, невпинно насолоджувалися сміхом та поцілунками.

— Ой, Лесику, голова обертом іде! Ой, упаду! — шепотіла вона.

— Ти ніколи не впадеш! Я цього не допущу! — обіцяв він.

Від його переконливої щирості та впевненості їй ставало невимовно затишно. Щільніше пригорталась до його пружних грудей. Задихані, таки звалились на ліжко в її кімнаті у гуртожитку і ніжно воркували, як голуб'ята. І мріяли про довге щасливе життя.

А зараз... Тамару ніби підмінили. Ніби то не вона, ніжна та лагідна, а зовсім чужа наїжачена жінка зі сплутаним волоссям. Хоч причина банальна — чоловік надумав зодягти вишиванку на свято Купала, покрасуватись перед кримчанами. А так як після 2014 року на півострові те прадавнє свято не відзначають, вирішив нагадати про нього досить наївним способом — вишиванкою. Тим більше, що то не просто сорочка, а символ їхнього кохання та щастя... Тепер же у неї претензії — як посмів?! Що сталось?

— І не здумай одягнути оту ганчірку! — потрясала кулачком перед його грудьми. Сюди-туди сновигаючи кімнатою, переходила то на російську,

то на українську мови. — Не позорь мене перед сусідами!

— Та яка ганчірка? Я не бачу ніякої ганьби. А тримаю в руках сорочку, так дбайливо оздоблену твоїми ніжними пальчиками, сонечко моє, — напівжартома відповідав Олесь, сподіваючись, що врешті-решт дружина перекипить, заспокоїться, одумається.

Та де там! Тамару ніби оси ужалили.

— Сказала — не позорь! І точка! — кип'ятилась, її голос набирив не стільки сили, як надсадного крику.

— Але чому, рідненька? — усміхнений Олесь ступив до дружини ближче, хотів обійняти за плечі, пригорнути, як це бувало у хвилини непорозуміння. У таких випадках вона пісня легкого спротиву поверталась до нього обличчям, усміхалась — і вони знову воркували.

Однаке цього разу такий підхід не спрацював. Тамара жажнулась від нього, як від чогось відразливого, вирвала з рук вишиванку і закричала щосили:

— Не позволю! Ти спеціально хочеш її нап'ялити, аби подратувати сусідів?!

— І в думках такого не маю — когось дразнити, — Олесь продовжував тримати себе в руках, хоч образа нишком закипала в грудях. — Це ж так просто. Росіяни, а серед них кого тільки немає — від Далекого Сходу до Москви, — нехай зодягають свої національні наряди, кримські татари — свої, а я — українські. Впевнений, жоден розумний сусід косо на мене не гляне. Хіба я не маю права? І вони також?

— Що ти з себе дурня корчиш? Ніби не розумієш. Ти живеш не в Україні, а в Криму! Пора за еті годи вбїть

себе в башку: Крим — ето Росія! — Тамара, нервуючи, все дужче жмакала вишиванку.

— Ну, що ти робиш, Тмарочко? Не мни. Бо важко буде прасувати, — Олесь простягнув руки до сорочки, узявся за рукава. — Віддай її мені. А сама заспокойся. Тобі водички подати? І не роби дурниць.

Тамара рвонула сорочку до себе.

— Та пошматуємо ж! — стурбовано вигукнув Олесь, тримаючи рукава. — Пусти!

— Порв'юм? Тем лучше! І проблема решиться! — істерично захихотіла Тамара. — І вообще, еслі ти не откажешся от своєї глупой затеї, я порежу ету сорочку в ключья! І сожгу! Понял?

— Ти для цього її вишивала? — спитав.

— Ти ещчо й упрекаєшь? Какая неблагодарность!

— Ти ж для мене її готувала, а тепер...

— А тепер передумала!

— Так, може, ти передумала й дружиною мою бути?

Тамара не чекала на такий поворот і прямоту чоловіка. На кілька секунд затихла, проте вишиванку з рук не випускала.

Олесь уперся довгим поглядом у грозові очі дружини, ніби хотів дізнатись, чи справді зможе знищити творіння рук своїх. Побачив у них затятість і рішучість. Нарешті Тамара уже спокійніше, проте твердо сказала:

— Забудь свою Україну! Чуєшь? Забудь! Як вона тебе забула! Ти живеш у російському Криму! Тут у тебе робота! Тут росте твоя донька! Живи і радій! Що тобі ще треба? А він, бачте, ще й носом крутить! Яка невдячність!

Олесь випустив рукава сорочки, повільно сів на диван. Обхопив руками голову, затуливши вуха, — щоб слова дружини били не так дошкульно. Потім зиркнув спідлоба на неї крізь пальці.

— Та ти мене не чуєш! І слухати не хочеш! — Тамара стояла над ним, як повелителька, — владна і непохитна.

Раптом він різко скочив на ноги, блискавично виврав вишиванку із рук, потряс перед її обличчям:

— Як ти не розумієш! Це — все, що у мене лишилось від моєї Батьківщини! — і подався з кімнати, гулко хряпнувши вхідними дверима.

Тамара розгублено подивилась на свої порожні долоні, сплеснула, у нестямі повалилась на диван і скромовкою запричитала:

— Яка я нещасна! Вийшла заміж за хохла і тепер маюсь! Нащо мені таке випробування?

До кімнати з острахом увійшла злякана донька — чотирнадцятирічна Люба з двома кісками і вплетеними в них голубими стрічками. Схоже, чула ту перепалку. Стенання матері неабияк схвилювали. Примостилась поряд і почала розгладжувати її пишне темне волосся на спині.

— Мамо, татко у нас хороший. Він усе робить, щоб нам було добре. Учора закінчив ремонт у моїй кімнаті. Нові шпалери — такі світлі, квітчасті! І тепер я, ніби у раю! Я пишаюсь своїм батьком.

— Било би чем гордіться! — Тамара різко прибрала доньчині руки зі свого волосся. — Он хохол! Понімаєш? Єму Україна дороже, чем ми с тобой!

— Та з чого ти взяла? — здивувалась донька. — По батькові я теж українка. Що у тім поганого?

— А я росіянка! І твої дед і бабка, мої родителі, — росіяне! — Тамара обома долонями обхопила личко Люби, різко повернула до себе і процідила: — Понятно?

— А таткові батько й мати — українці. Не бачу в тому лиха. Щоправда, живуть не тут, а на Запоріжжі, — спокійно мовила дівчина. — Люблю у них гостювати. Вони такі добрі та лагідні.

— І вообщє перестань со мной разгаварівать на отцовском языке! Развелі тут Хахляндію! — Тамара нервово затрясла щоки доньки. — Дошло?

— Мамочка, я могу і на русском. Легко! Но знаєшь, папе пріятно, когда я общаюсь с ним на украинском. І я ево понімаю — в Криму так мало людей разгаварівають на его мове. Тебе ето проще — ти ізучала ейо і в школе, і в інституте. І знаю, прекрасно ейо владеєшь, — Люба зайорзала, намагаючись пальчиками відідрати цупкі материні руки від своїх щічок. — Пусті! Мнє больно!

— Вот і не потакай отцу — разгаварівай в нашем доме на русском! Он понервнїчает і прівикнет! Нікуда не денется!

— А мені здається, що й тобі, матусю, варто з ним спілкуватись українською! Тобі ж не важко. І татко дужче тебе поважатиме.

— Єщо чєво!? Пусть он перестраївается! Почему ето я, істинно рус-с-кая, должна уступать? Твой папаша должен в конце концов ето понять і прінять! Он

же наоборот, как назло, стремітся почаще болтать на своїм язике!

Люба знітилась, на мить затихла, а тоді прямо спитала:

— Матусенько, ти ж не хочеш, щоб наша сім'я розпалась? — донька взяла руки матері у свої, нахилилась, щоб побачити її зіниці.

Тамара не насмілилась глянути відверто в очі доньки. Що їй відповісти? Поступитись принципами? Нізащо! Бо тоді вони з батьком їй на голову сядуть. «І чего ето я должна уступать? — подумала, та все ж у душі заворушився черв'ячок: — А што еслі Олесь уйдет? — і тут же себе заспокоїла: — Не уйдьот! Он дочку любіт беззаветно!»

А Люба, не отримавши відповіді, знову питає:

— Мамо, ти папу любиш?

Очі Тамари злякано округлились, ніби її спитали щось страшне. Вона не знала, як відповісти. Сказати, що любить? Люба не повірить. Та й після такого скандалу язик не повертається вимовити це святе слово. Промовчати? Дати підстави доньці й надалі сумніватись. Що обрати? І вона, аби уникнути прямої відповіді, довго мовчала, потираючи спітнілі долоні.

— Кажеться, люблю, — нарешті прошепотіла так тихо, що Люба змушена перепитати.

— А чому «кажеться»? Ти вже, будь ласка, розберись у собі. Ти справді ладна пошматувати та спалити вишиванку? Тільки знай — я не дозволю! — вона зіскочила на ноги і подалась до гаража — саме туди батько кинувся після бурхливої перепалки з матір'ю.

Тим часом Олесь розчепірів навстіж двері металевого гаража, попідпірав штирями, забрався у салон старенької «Таврії». На спинці переднього сидіння, де завжди вмошувалась Тамара, розправив вишиванку, кілька разів ретельно розгладив долонею і задумливо схилився на руль. І попливли згадки, мов чайки...

... Пригадалась бухта, що кипіла бурунами ще невтихлого шторму. І двійко юних дівчат, які бавились із високими хвилями. Коли вода відступала, вони з вереском заскакували на довгі мокрі язики моря, заходили до колін. А коли чергова потужна хвиля наближалась, щодуху мчали на піщаний берег. Так було кілька разів.

Олесь, зіпершись на парапет, милувався тими іграми і стрункими постатями дівчат у синіх купальниках. Скільки б те продовжувалось, невідомо. Та сталося непередбачуване... Величезна хвиля рвонула на берег. Одна дівчина, відбігаючи, спіткнулась, упала. Хвиля одразу накрила її з головою і, наче велетенська медуза, потягнула за собою, перевертаючи та вертячи. Друга дівчина розгублено зойкнула і завищала:

— Рятуйте, людоньки!

Олесь і без того крику зрозумів: у дівчини непереливки, може захлинутись. Він за лічені секунди скинув із себе штани, футболку та годинник, сягнув через парапет і кинувся у вир. А хвилі все далі тягнули дівчину на глибину. Схоже, намагалась крикнути, та вода забивала рот — і чувся лише надсадний писк. Олесь підпірнув під хвилю, що накочувалась, і з усієї сили погрів до потопельниці. Швидко дістався.

— Хапайся за мої плечі! — крикнув.

Дівчина ухопилась, допомагала гребти однією рукою. Так вони рухались навскіс хвиль. Захекані, дістались до берега. Знеможені тією боротьбою зі стихією, горілиць віддихувались на піску. Аж тут підбігли її подруга та інші відпочиваючі.

— Якби не цей хлопець, кранти були б твоєї подрузі, — почувся чийсь стурбований голос.

Потопельниця звелась на лікоть і, винувато бризкаючи на Олеся синіми очима, мовила:

— Я вам дуже вдячна. Ви — мій рятівник.

— Живіть довго та щасливо, — відповів юнак. — Радий був вам допомогти. Мене звать Олександром, або просто Олесем. А вас?

— А вашу боржницю — Тамарою, — прошелестіла хриплим голосом.

Так вони й познайомились. Звів їх шторм.

Через півроку одружились. Спочатку жили у квартирі, яку знімали у центрі Сімферополя. Закінчили університет: він — фізмат, вона — факультет іноземних мов. Він працював у нафтогазовій компанії, вона там же перекладачем. Згодом їм, як молодим фахівцям, надали житло. Хоч, як мовиться, не першої свіжості, та були неймовірно раді. У них народилась донька. Назвали її Любою на знак свого кохання. Жили дружно, як кажуть, душа в душу, у добрі та злагоді. Знали і навіть пишались тим, що їхній шлюб — то злука українця та росіянки. Щодо цього не було ніяких суперечок. Обое вільно володіли українською та російською мовами, ними й послуговувались на роботі та вдома. І були щасливі...

...А невдовзі Крим опинився в епіцентрі полі-

тичного шторму. Його хвилі хапали то одні, то інші групи кримчан і тягнули у свою каламутну безодню. Одні з піною біля рота вітали захоплення півострова: «Крим — наш», інші так же затято кричали: «Крим — це Україна». Закінчилось тим, що Федерація приєднала до себе Крим та Севастополь, ввела війська.

І тут почалися міжусобиці не тільки між етнічними групами, а й у сім'ях. Адже за час перебування півострова у складі України утворилось чимало змішаних родин.

«Тепер і моя сім'я під загрозою розпаду, — розмірковував Олесь на рулі «Таврії». — Що ж мені робити? Кинути все і податись у рідні краї? А як же донечка? Та вона пропаде! І ким вона стане? Важко навіть уявити. А Тамара? Він продовжує кохати, навіть не дивлячись на її вибрики. Плюнути на все, як це зробило чимало кримських українців, і вдавати себе безмежно щасливим? Не вийде! Принаймні, у нього. То як бути?» На це питання він, сидючи в салоні авто, так і не знайшов відповіді. Раз по раз кидав журний погляд на сорочку, так дбайливо вишиту Тамарою. Душа розривалась, серце стугоніло, у голові круговерть від надокучливих дум...

Олесь виліз із машини, пробіг очима по полицях. Десь посеред інструменту, пляшок та різних бачків мав стояти коньячок, так би мовити, його заначка. Саме зараз дуже захотілось упитися і хоч таким чином відзначити свій день народження, зняти тягар із душі. Він недовго вовтузився. Ось у тьмяному світлі блиснула знайома золотиста закрутка на пляшці з-під коньяку. Олесь ухопив її, знов уместився на водійське

сидіння, з бардачка вийняв склянку, налив рідину і залпом випив. Ще подумав: «Якийсь коньяк дивний»... І за кілька хвилин відчув, як усе перед очима поплило, затуманилось...

Трохи поодаль від гаража йому примарилась висока бетонна стіна, що заступила світ. Де вона взялась? Звідки? А на ній... Його кохана Тамара. З лискучою короною на голові. Дружина голосно реготала і зверху зневажливо тикала пальцем у його бік. Здавалось, що вона штрикає ним у самісіньке серце. А потім на стіні почала пританцьовувати та щось наспівувати. І така весела... Олесь різко струснув головою, сподіваючись позбутись того марення! Та марно...

А в грудях образа, біль і печія. Захотів негайно завалити ту стіну. Щоб не заважала дивитись на світ білий. Заодно налякати Тамару — аби скочила з того ненависного постаменту. Завів машину, натиснув на педаль газу. Авто несамовито заревіло і рвонуло з місця, здійнявши хмару сизого диму. Проїхав кілька метрів двором. Здалося, що стіна відсунулась — наче його дражнила і знову виростала попереду. А на ній Тамара... Додав газу. І раптом побачив прямо перед машиною бездомного пса — той шулився зостраха. Олесь щосили натиснув на гальма. Машина завищала і стала, мов укопана. Він протер очі. Пес шаснув у куші. «Як же я схожий на нього», — мигнула думка. Стіна зникла. Ще й подумав, що він її звалив. І Тамара кудись зeszла. А в очах — темінь... У вуха вривався дикий крик доньки:

— Тату, куди ж ти від мене?!

Втрачаючи свідомість, устиг прошепотіти:

— Донечко, як же я тебе люблю... Я з тобою. Ти моя надія...

А було так: Люба, зачувши роботу двигуна і писк гальм, миттю вискочила у двір, кинулась до машини. За нею й Тамара. Зрозумівши, що сталась біда, дружина викликала «швидку». Лікар оглянув Олеся, знайшов пляшку з гальмівною рідиною і констатував:

— У нього сильне отруєння, — загорнув пляшку у целофановий пакет і скомандував водію та медсестрі: — Мерщій у реанімацію!

За хвилину «швидка», гучно сигналячи, подалась із двору, лякаючи сусідів, що визирали у вікна п'ятиповерхівки.

— І все через ту кляту вишиванку! — вирвалось у Тамари.

— Через тебе, мамо! — рикнула на неї Люба. Увірвалась до салону авто, нашвидкуруч згорнула вишиванку, крикнула матері на ходу: — Я біжу до лікарні!

— Я теж, — глухо відповіла Тамара. І про себе додала: — Яка ж я дурепа! Чоловіка поміняла на політику.

Через три дні Олеся виписали з лікарні. Коли він, хитаючись від слабкості, вийшов з палати на ганок, Люба кинулась його обіймати, а Тамара, винуватиця того нещастя, скромно трималась за кілька кроків. Перше, що Олесь спитав:

— А де моя вишиванка?

— Таточку, вона у надійному місці, — поспішила сказати Люба.

— Де?! — ще голосніше спитав Олесь.

Люба озирнулась на матір, ніби боялась, що та почує, скоромовкою прошепотіла на вухо:

— Тут їй небезпечно. Тож я віддала тітці Галі. Вона якраз збиралась на Запоріжжя, пообіцяла передати вишиванку моїм дідусяві та бабусі. Так би мовити, на зберігання.

— Яка ти молодчинка! — похвалив доньку Олесь і пригорнув утлі плечики. Потім зиркнув на розгублену Тамару. Зрозумів — та все почула. Брови знову різко зіштовхнулись на переніссі, на щоках невдоволено заходили жовна. Проте змовчала.

Олесь прихилив Любину голівку до грудей, проказав голосно, так, щоб почула й Тамара:

— Ти правильно вчинила. Там вона точно збережеться. Бо тут і для неї місця не вистачає. Як же я тебе люблю, донечко!

Тамара ображено відвернулася від них, спустилась східцями на доріжку. Унизу на мить затрималась і з півоберта проказала з іронією:

— Бачу, у вас все в порядку. Ідилія. Змовники, — і поцокала каблучками по плитках тротуару.

Олесь ще міцніше притиснув доньку до себе і, цілуючи її волосся, сказав:

— От побачиш, вона отямиться й буде каятися. Полуда зійде з її очей.

І сам подивувався — зараз Тамара, віддаляючись, привиділась йому такою ж беззахисною, як тоді у розбуханому морі, коли її рятував.

— Коли? Ти знаєш? — з сумом спитала Люба.

— Залишилось зовсім недовго чекати, — впевнено відказав Олесь.

ОБОРОНЦІ

Оповідання

*Частенько тварини демонструють
людям повчальні зразки самовідда-
ності та дружби.*

Автор

Болісно переживала Катерина зникнення єдиного сина Ростислава — ніяких чуток про нього. Чи живий, чи загинув?.. У які лишень інстанції не зверталась — ніхто не міг відповісти, де він, що з ним. Так минали дні і ночі, тижні, місяці. Безнадія краяла серце і душу. Інколи у нестямі тужила, а то й вила у своїй квартирі, як поранена вовчиця. Життя втрачало смисл. І якби не котик Мурчик, її сірий голубчик, та руденький песик Дозор, у приступі розпачу могла б щось собі заподіяти. Вони ніби розуміли стан хазяйки — не відходили, Мурчик терся бочком об її ноги, вмощувався поряд на ліжку, Дозор віддано виляв хвостиком, дослухався до дихання хазяйки, і тільки ворухнеться, підсовував тапці.

Коли вона, знесилена та змучена, лягала відпочити, старались розважити, демонструючи справжні циркові номери — ходили на задніх лапках, перевертались, ганялись по колу один за одним. Врешті Мурчик артистично забирався на спину Дозору — і так прискакували до ліжка, чекаючи на похвалу. Катерина усміхалась, ніжно погладжувала їхні голівки та спинки — вони блаженно завмирили, склепивши

повіки. Отака дружба цих тваринок — навіть віддана-ніша, ніж між людей. Бо ж часто-густо люди егоїсти, дбають про свій, як мовиться, особистий інтерес.

Котик і песик — нині то була єдина відрада у бідолашному житті Катерини. Щоправда, частенько заходила сусідка Поліна, приносила млинці чи печиво. Вони вмошувались на кухні за круглим столом, накритим скатертиною зі власноруч вишитими традиційними узорами та квітами, подовгу чаювали. Поліна розказувала про свого сина-артилериста, який воював на Донбасі, запевняла, що скоро конфлікт скінчиться і їхні сини повернуться, одружаться, подарують їм онуків.

— Миколка та Любонька збиралися побратися на весні, та клята війна завадила, — сумовито зітхнула Поліна. — Хоча б чогось лихого не сталося.

На очах Катерини виступали сльози. Так хочеться — аж до болю! — щоб син залишився живий. Витерла очі хустинкою й ледь чутно мовила:

— І я на те сподіваюсь. Та поки що від Ростика ніяких чуток. Його дівчина Надійка вся звелася, почорніла від туги та переживань.

— Катю, не треба побиватися. Якщо поміж двохсотих його немає, значить живий. От запам'ятай мої слова — повернеться твій Ростислав. Не може пропасти. Тож не муч своє серденько, воно ще знадобиться. Повернуться наші орли, поженимо їх. І хотілося б в один день. Так що вище кирпу, подруго!

Катерина, зітхала, кивала на знак згоди та тільки повторювала:

— Дай те, Боже.

А коли сусідка йшла додому, прямо тут, на кухні, обхопивши голову долонями, у розпачі заливалась гіркими сльозами, стогнала. Зачувши її стенання, Мурчик і Дозор з іншої кімнати мчали до неї. Котик хутко заскакував на стіл, лапками норотив підняти її голову, вилизував мокрі щоки, песик підбадьорююче погавкував унизу. Їхні увага і лагідність заспокоювали. Катерина пригортала цих звіряток як найрідніших істот до себе і, аби віддячити, клала у їхні блюдечка на підлозі шматочки запашної ковбаски чи іншої смакоти.

— І що б я робила без вас, мої ласунчики? — примовляла. — Ви мої захисники. Такі, як і синок Ростик.

Ті щоденні надсадні потерпання підірвали здоров'я. Одного вечора щось стрільнуло у голові, запекло у грудях. Та так, що й дихати стало важко. Ковтнула пігулки. Попустило. Але не надовго. Згодом приступи кілька разів повторились. Було зрозуміло — треба кликати лікаря.

Довго лежала, блукаючи бентежним поглядом по стелі. Думала-гадала. «Раптом зі мною щось станеться, на кого зостануться Мурчик і Дозор? Хто догляне? Сусідка? Можливо. На якийсь час... Та ж у неї своїх два коти... А що далі? Та й квартира — кому дістанеться? Чужим людям? А повернеться Ростик... Де йому жити? Треба когось із рідні запросити на тимчасове проживання. Але кого? Єдиний варіант — племінниця Олеся, донька її давно померлого двоюрідного брата, зі своїм чоловіком Петром... Щоправда, вони не родичаються. П'ять літ, як побралися, жодного разу не провідали. На день народження хіба що надішлють

есемеску.. Як чужі. Десь знімають житло, платять чималі кошти. А тут би пожили безоплатно... За Мурчиком та Дозором приглянули. Все ж своя кровинка...» І Катерина смартфоном надіслала їм повідомлення. Мовляв, приїдьте, є пропозиція пожити в її квартирі до повернення Ростика. А коли він об'явиться — тільки Богу відомо.

Не забарились, приїхали. Привезли гостинці — печиво та апельсини. Й за те спасибі. Катерина як на духу повідала про ситуацію.

— От що, дітки, занедужала я не на жарт. Медики радять пройти курс лікування у клініці. А ви почувайте себе тут, як удома. Користуйтеся майном. Хазяйнують. Є лише два прохання — сплачуйте комунальні послуги і доглядайте за Мурчиком та Дозором. Вони в мене добрі, кмітливі, хоч інколи розбишакуваті. Сподіваюсь, швидко подружитесьь.

Олеся і Петро, раді та вдоволені, пообіцяли про все дбати, як за своїм. Воно й зрозуміло — вдосталь намікались по чужих квартирах за чималу платню.

— А згодом, може, й залишитесь тут. І нам веселіше буде. Правда? — і багатозначно подивилась на kota й песика.

Дозор завивав хвостом, Мурчик тоненько нявкнув.

— От і домовились, — розважливо мовила Катерина, погладила їхні загривки, а Олесі й Петру показала на спальню. — Отам і розташовуйтеся. А ці шибайголови ночуватимуть у просторій прихожій. Там для них обладнані спеціальні місця. Так що перевозьте свої речі. Ось вам дві зв'язки ключів, ще одна на всяк

випадок — у сусідки Поліни, добродушної жіночки. До неї будете звертатись, якщо виникнуть якісь негаразди. А я збиратимусь у похід за здоров'ям.

Того ж дня під вечір у Катерини стався ще один серцевий напад. Викликали «швидку» — вона й відвезла до стаціонару.. Мурчик і Дозор заскучали, бродили насурмлені, частенько навідувались до вхідних дверей і не зводили з них очей — а раптом заспіває дзвінок, клацне замок і їхня улюблена хазяйка повернеться... З новоявленими господарями спілкувались вряди-годи. Перестали гасати кімнатами, як було раніше. Утім, дослухались до їхніх балачок. А ті, гадаючи, що кіт і собака нічого не тямлять, частенько чи на кухні, чи у спальні ділились відвертими намірами. Яюсь уранці чують голос Олесі зі спальні:

— А якщо тітка не видряпається з тієї болячки?..

— Хочеш сказати, віже дуба? — перепитав ще не прохмелілий після вчорашньої випивки Петро.

— Все може статись.

— Нащо перейматись, крихітко. Значить, ми станемо тут господарями.

— А повернеться її син — і виставить нас, мов кошенят. Бо ж нема у нас прав на квартиру.

— Треба помізкувати. От якби роздобути дарчу чи хоча б заповіт на цю халабуду.. Є у мене знайомий нотаріус. Пригостимо, підмажемо. Оформимо — комар носа не підточить. І якщо твоя тітка переставиться.. Все буде о'кей, крихітко! Покладись на мене. А зараз треба пориться в шухлядах, знайти документи на житло.

Мурчик і Дозор не все втямили з тієї балачки, однак зрозуміли: щось лихе замислили квартиранти.

Олеся в нічній рудій сорочці і Петро у майці та сімейних смугастих трусах почали нишпорити у шафі для одягу, на книжкових полицях, у ящиках столу — нема потрібних паперів.

— Скоріше за все, документи отут, — Петро злостиво стукнув кулаком по кришці комоду. — Де їм ще бути?

— Можливо. Але він замкнений, — Олеся розчаровано розводить руками.

— Відкриємо. Підберемо ключик. Колись подібний замок, як ще був підлітком, відкупорював дротиком. Розплескував, згинав і... Все буде на мазі, крихітко, — і у пошуках дроту чи цвяха поліз у кладовку на лоджії.

Мурчик і Дозор насторожились, нашорошили вуха, презирнулись. Варто сказати, що за роки сумісного співжиття у квартирі та відданої дружби, розуміли один одного, як мовиться, без слів, на інтуїтивному рівні. Вони пильно слідкували за кожним рухом квартирантів. Помітили, як Петро, нишпорячи на полицях кладовки, натрапив на пляшку вина — видно, хазяйка берегла на випадок непередбачуваного візиту гостей. Він довго роздивлявся етикетку, а тоді весело гукнув Олесі:

— Крихітко, а зиркни, що я знайшов.

— Ключ від комоду? — перепитала дружина, наближаючись.

— Ключ зачекає. А от винце — ні. Імпортне, марочне — так і проситься, щоб ми його скуштували, —

розп'якував Петро, вертячи пляшку в руках. — Нарешті з найменшими витратами відзначимо наше новосілля.

— Та як же це? Катерина кине́ться — а вина немає, — засумнівалась Олеся.

— Мала, не пар собі мізки. Якщо хазяйка вичухається і заявиться, звернемо на цих розбишак, — кивнув у бік Мурчика та Дозора. Ті, стоячи у дверях, не зводили очей з парочки. — Не дрейф, викрутимось. Правда? — і підморгнув котові та песику.

Ті показали своє невдоволення: Дозор сердито вишкірився, загарчав, Мурчик настовбурчив спину, фиркнув.

— Ти глянь на них — ще й характер показують, — засмівся Петро. — Схоже, давно ніхто вам, голубчики, прочухана не давав. Брись, недоумки! — і тупнув ногою.

Олеся й собі підпряглась:

— Геть! Інакше посаджу вас на голодний пайок — знатимете, як хазяїв не слухатись.

Але Мурчик і Дозор ні з місця. Петро, надаючи собі страхітливого вигляду, з пляшкою в руках настунав, погрожуючи:

— Та я з вас зараз відбивні зроблю! Та я... — та й буцнув Дозора під бік.

І тут сталось непередбачуване. Пес ухопив Петра за край трусів, засіпав. Кіт скочив на стіл, що стояв поряд, звідти на спину нахаби, уп'явся кігтями в майку, кольнув Петра. Той зарикав, як поранений звір, завертівся, намагаючись скинути kota. Та й випустив з рук пляшку. Вона ударилась об поріг, розбилась, і

під босі ноги Петра розлилась бордова калюжа. Кіт не припиняв атаки, ще дужче дряпав Петрову спину.

— Та прожени цих бандитів! — заорав він до Олесе. — Шваброю, шваброю їх! На вулицю!

Замість того Олеся кинулась до вхідних дверей, розчинила навстіж і завищала:

— Марш звідси! Щоб духу вашого тут не було!

Дозор, гавкаючи, рвонув до неї. З переляку Олеся, чортихаючись, вискочила в під'їзд. За нею від протягу захлопнулися двері на защіпку. Вона не чекала на таку каверзу й узялась їх гамселити кулаками та босими ногами, сіпати ручку та щосили тиснути на дзвінок. Петрові таки вдалося ухопити kota за хвіст — той дико вискнув, певно, увесь під'їзд почув. Дозор мигцем кинувся від дверей на виручку другові, ухопив Петра за литку. Тепер уже той, випустивши хвоста, матюкнувся і завив дужче, ніж Мурчик.

Зрозуміло, ця екстремальна ситуація підняла на ноги чи не всіх мешканців під'їзду, вони повисувались із квартир. Жодного разу не чули, щоб у квартирі Катерини так несамовито репетували. А тут вселенський вереск. Поліна вискочила на той крик та давай розпитувати Олесю, що за біда приключилась.

— Та що?! Революція! Хіба не чуєте? — сердито кинула знетямлена квартирантка. — Ті песиголовці мене з хати вигнали. Ну, я їм задам!

Інша сусідка, не роздумуючи, викликала поліцію. Поліцейський прибув швидко. До того часу, Петро, залишаючи червоні розводи на лінолеумі, шкандибаючи та тримаючи серветку на литці, відчинив двері. Олеся так і охнула:

— Слава Богу, живий!
Збентежена Поліна спитала:
— На вас грабіжники напали?
— Вони, окаянні, — скривився Петро.
— Де вони? — поцікавився поліцейський.
— Та ондечки сидять, — кивнув на Мурчика і Дозора.
— Жартуєте? — витріщився на них поліцейський.
— Та які жарти? — намагався пояснити Петро. — Он пляшку марочного вина кокнули.
Це розвеселило поліцейського, спитав:
— Мабуть, хотіли похмелитись? — і помахав долоною перед своїм обличчям, розганяючи Петрів перегар.
— Та хтозна, — нерозбірливо пояснював Петро, затинаючись. — Полізли до кладовки. Може, за мишею... І гахнули вино об підлогу..
— Так це ви влаштували такий тарарам? — усміхнувшись, суворо спитав поліцейський у Мурчика і Дозора.
Кіт переможно мякнув, а Дозор радісно гавкнув і завіяв хвостом.
— Що ж, люб'язні, будемо складати на вас протокол, — поліцейський підморгнув коту й песику, поліз до планшета, витягнув лист паперу та авторучку.
— Треба їх приструнити. Треба! Бо тітка Катерина зовсім розпустила, — і Олеся вставила своє слово.
— Що ж ви пропонуєте? Відправити їх на п'ятнадцять діб? — поліцейський ледве стримував сміх.
— Не завадило б, — з усією серйозністю погодилась Олеся.

— І ви будете носити їм передачки? — уже майже глузував поліцейський.

Ситуація комічна. Олеся і Петро не знайшлися, що їй відповісти. Замовкли, похнюпились. Нарешті схаменулись — адже їй досі перед сусідами вона в нічній сорочці, а Петро — у майці та сімейних трусах. Схоже, вже збирались попрощатись із поліцейським і шмигнути у квартиру. Аж тут з площадки між поверхами залунав зичний чоловічий голос:

— Здрастуйте, земляки!

Усі учасники цієї сміховинної події, як по команді, повернули голови у бік молодого чоловіка з густою темною борідкою, заплічником на спині і костюмом у правці. Після короткої паузи на обличчях сусідів — і подив, і радість, і розгубленість водночас.

— Ростик! — вигукнула Поліна і східцями ступила навстріч.

У цю мить із дверей шаснули Дозор і Мурчик, прожогом кинулись до бороданя. Дозор тупцював перед ним на задніх лапах, обіймав ноги, а Мурчик стрибнув на підставлені руки і норовив лизнути обличчя. Вони пізнали і признали справжнього господаря. Як ніхто, тішились його появі.

— Як буде рада Катерина твоєму поверненню! — розчулилась Поліна.

— А де мама? — стривожено спитав Ростислав.

— У лікарні, — сказала Поліна.

— Що з нею?

— Серцевий напад, — якось боязко пояснювала Поліна. — Але ти не хвилюйся. Їй уже краще.

— Мені треба її побачити. Негайно! В якій пала-ті? — схоже, він ладен був тієї ж миті рвонуту до матері.

— Зачекай, Ростику, — ухопила його лікоть Полі-на, мовила шепотом. — Вона тебе дуже чекає. Тіль-ки про тебе й розмови. Але... Але буває, що й радість може зашкодити. Не поспішай. Зажди. Спочатку я провідаю. Так би мовити, підготую до вашої зустрічі. Давай побережемо її сердечко. Потім разом завітаємо. А ти поки що приведи себе в порядок з дороги, зодяг-ни вишиванку, що приготувала тобі мати.

Ростислав заляк, міркуючи, як йому вчинити. Потім пригорнув міцно Поліну і мовив:

— Ви праві. Так буде краще.

Сусіди, свідки тієї стрічі, широко вітали його, охали та ахали, бажали щастя і добра. Ростислав, постукуючи костуром на східцях, піднявся до своєї квартири. За ним назирці Мурчик і Дозор. Поліцейський, звер-таючись до насуплених Олесі та Петра, наказав:

— Щоб за півгодини тут усе блищало і радувало! Інакше... — насварив вказівним пальцем, зачинив за собою двері і подався східцями вниз.

Ростислав у квартирі почав було розпитувати Олесю й Петра, але ті відмовчувались, хіба що ми-мрили «так» чи «ні». Відчувалась їхня ніяковість, роз-губленість — отак гупо оконфузитись перед мешкан-цями під'їзду та перед родичом. Вимивши підлогу та нашвидкоруч зібравши речі, поспіхом одяглись, на-спіх подякували за квартирування, залишили обидві зв'язки ключів і з сумками пішли геть. Ростислав був здивований їхньою поведінкою — не знав усіх пере-петій, проте побажав благополуччя у житті. Тільки

Дозор сердито гаркнув їм услід, а Мурчик вишкірився і нявкнув, ніби передражнявав, — вони, як ніхто, розуміли поспішність горе-квартирантів.

У палаті, сидячи перед Катериною, яка напівлежала на ліжку, Поліна почала розмову здалеку — боялася розтривожити подругу радісною новиною. Бо ж серце здатне болісно реагувати і на біду, і на радість.

— Пішли чутки, ніби відбувся обмін полоненими. Не виключено, що серед них і твій Ростик.

— Якби ж то, — важко зітхнула Катерина. — Я кілька разів на день молю Бога, щоб допоміг синкові повернутися.

— Схоже, твої молитви почуто, — сказала Поліна й осіклась, уважно глянула на хвору — як вона сприймає. І продовжила: — А що якби справді твій Ростик постав прямо отутечки? Як би ти себе повела?

— Кинулась би до нього, як горлиця. Обійняла, розцілувала... — мрійливо відповіла Катерина.

— А твоє серце... Чи витримало? Мало тобі одного інфаркту? — провадила далі Поліна. — Ти потрібна синові не на п'ять хвилин, не на годину, а на багато років.

— Що ти хочеш сказати? — насторожилась Катерина.

— Хочу, щоб ти завжди вела себе спокійно, зважено, без стenanь. Радість дається не для ридань і крику, — переконувала Поліна.

— Ти так кажеш, ніби от-от Ростик зайде, — підозріло глянула на подругу.

— Все може бути. Життя — непередбачувана штука, — напучувала Поліна, ховаючи очі. — Так що стримуй свої емоції, подружко. Обіцяєш?

Катерина ніяк не могла второпати, чому сусідка завела саме таку розмову. Проте на її вимогу відказала твердо:

— Обіцяю.

— Чесне слово?

— Клянусь, — заусміхалась Катерина.

— Отака ти мені дужче подобаєшся, — піднялась із стільця Поліна. — Ми ще погуляємо на весіллях наших синів. Ти не проти?

— Давно про це мрію.

— Тож поменше сіпай своє сердечко та набирайся сил, — уже у дверях порадила Поліна і підморгнула. — Щоб нас і на онуків вистачило. Будьмо!

Катерина зрозуміла, що за візитом подруги криється якась загадка. І, видно, приємна, пов'язана з Ростиком. Дала собі слово бути розважливою, тримати себе в руках. Усміхнулась, подумала: «Та й хитрувата у мене подруга. Проте в її словах істина. На сто відсотків права — треба поберегтись».

А Поліна уже за порогом лікарні зателефонувала Надійці, нареченій Ростислава, і попросила:

— Ти, якщо можеш, за пів годинки навідайся до тітки Катерини. Трішки розваж. Їй потрібні позитивні емоції. Опісля і я придибаю. У мене для вас обох є сюрприз. Досить таки приємний. Та у вишиванку вдягнись — вона тобі дуже до личка.

— Гаразд. Зараз піду до неї. А все ж, що за сюрприз? — перепитала Надя.

— Е-е, дівонько, багато знатимеш, швидко зістарішся. Краще будь молодою, — і вимкнула мобілку.

Поліна ледь не бігцем дісталась додому. Постукала

до Ростислава. І з порогу, оглядаючи парубка, залюбувалась:

— Отеперечки ти схожий на жениха! Спробуй у такого не закохатись.

— Тітко Поліно, що за аврал? — ні в сих, ні в тих Ростислав стояв посеред кімнати, не розуміючи її утаємничену суєту.

— Кажу ж, наречена тебе дожидається. Надійка біля твоєї матінки зараз. Збирайся!

— Тітко Поліно, ви не жартуєте? — перепитав Ростислав.

— Я пішла до себе. Треба перевдягнутись. А ти, служивий, щоб через десять хвилин був біля під'їзду з квітами — з двома букетами!

— Слухаюсь, мій генерале! — весело козирнув Поліні, захопивши двері і подався східцями вниз. Навіть костур забув.

І ось вони перед дверима палати. Ростислав з двома букетами троянд — для мами червоні, для Надійки білі. Увесь натягнутий, мов струна, розчервонілий від хвилювання. У темних очах застигло напружене чекання. Поліна розвела ступки дверей і прямо з порогу палати гучно озвалась:

— А ось і мій сюрприз! Катерино, ти мені обіцяла. Пам'ятаєш?

Мати і наречена так і залякли. Спочатку у двері протиснулись два великі букети троянд, а за ними голова парубка.

— Мамо, рідна, здрастуй! Усе гаразд. Я повернувся, — голос Ростислава вібрував, клекотав від хвилювання.

Ростислав, трішки шкандибаючи, кинувся до матері, пригорнув, поцілував.

— Синок! Ростик! Щастя моє! — обхопила руками його шию.

Вони надовго завмерли в обіймах.

— А це тобі, матінко моя, букет, — сказав, коли мати розняла руки. — Як же я за тобою скучив?! Як почувашся?

Катерина махнула рукою, мовляв, усе гаразд. Засміялась. Прийняла букет червоних троянд, повесілила, пригорнула до грудей, здавалось, куди й поділась неміч. Сльози стримувала, хоч вони й бриніли на віях. Поліна прискіпливо дивилась на подругу, ніби нагадувала про обіцянку бути спокійною.

— А це тобі, радість моя, надіє моя... — Ростислав збентежено прошепотів, вручаючи білі троянди Надійці.

Якусь мить дівчина розгублено дивилась великими синіми очима на парубка, — схоже, їй не вірилось, що коханий поруч. Потім зойкнула, мов чайка, підхопилась із стільця і з букетом уткнулась у його широкі груди, затремтіла, заридала.

— Отакої! — вигукнула Поліна. — Ну, й молодь пішла плаксива! Надійко, радій, танцюй, співай — так треба зустрічати милого, чорнобривого.

Надійка відвернулась, швидко змахнула хустиною сльозини і невідривно роздивлялась обличчя Ростислава — вперше бачила його з вусами і борідкою, змужнілого, впевненого в собі. Він обійняв, осипав цілунками, а потім підхопив — і вони закружляли, мигтіли дві вишиванки у промінні сонця, що лилось

яскравим потоком крізь вікно. Катерина, дивлячись на них, піднесла руки до грудей і запричитала:

— Які ж ви грані! Ніяк не налюбуюсь вами, дітки! Моя душа співає. Будьте щасливі! Вовік!

Поліна підсіла до Катерини на ліжко, міцно обійняла і тихо мовила:

— Так що, подруго, годі валятись у лікарні. Пора до весілля готуватись.

Ростислав і Надійка, схоже, почули ті слова. Він опустил дівчину, узяв її тремкі руки у свої, став перед судженою на коліно і чітко сказав:

— Я тебе дуже кохаю, Надійко. Стань моєю дружиною.

— Я згодна. Ти моя доля, коханий. Назавжди... — зашарілась Надійка, пригорнула його кучму до грудей і ніжно поцілувала у уста. — Яка я щаслива!

Ростислав знову підхопив Надійку на руки, завертів у палаті. Таке враження, що й про рану на нозі, ще не зовсім загоєну, забув.

Катерина, усміхнена, переповнена радістю, перехрестила їх пучком пальців і лагідно мовила:

— Будьте, щасливі, діти мої!

Отак закінчилась історія однієї невеличкої сім'ї. І таких безліч.

Невдовзі Катерину виписали з клініки. Лікарі дивувались — як швидко вона поправилась після інфаркту. Мурчик і Дозор зустріли її біля порогу, ходили за нею слідом, немов прив'язані. Здається, світились від щастя. От що творять віра, надія і любов.

МІЖ ПОВАГОЮ ТА ЗНЕВАГОЮ

Оповідання

*До героїв притулилися антигерої
та й розкошують на їхніх
подвигах і славі.*

Автор

Ця новина сколихнула всіх у райцентрі. Всяке бувало, але таке... На кладовищенській алеї героїв війни та праці сталось нечуване. Колишньому голові акціонерного товариства «Світанок» Миколі Панасовичу Круку знову повалили пам'ятник — гранітний, високий, з вигравіруваним небіжчиком у повний зріст. Варто сказати, те творіння не з дешевих, виконане на замовлення вдячних родичів. І це уже втретє таке варварство! З двома попередніми та сама історія. Хто ті вандали — поліції так і не вдалось виявити, вона й досі шукає. А тут чергова халепа...

Було ж так. Баба Дарка Зайчиха, яка частенько спозарання з букетиком живих квітів, у традиційній вишиванці, навідується до пам'ятника Івану Петровичу Шпачку, що по сусідству з могилою Крука на алеї (Шпачок був попередником на тій же посаді у господарстві), побачила те безчинство, у відчаї сплеснула руками та заголосила:

— О, лишенько! Та що ж це діється у білому світі?!

Дарка прискіпливо озирнулась довкола, наче хотіла переконатись, чи не сховався зловмисник за якимось пам'ятником, швиденько поклала букетик на

надмогильну плиту Шпачка, вийняла з сумочки старенький мобільник, зателефонувала в поліцію і давай змальовувати ситуацію у найтемніших фарбах. З її слів виходило, що якийсь барбос не тільки пам'ятник завалив, а й потоптався брудною взувачкою на ньому — і по грудях, і по обличчю, і по ногах. А квітник біля могили геть розтовк. Мабуть, хотів потріскати той граніт на куски, та не вийшло, не піддався пам'ятник. Може, її, Дарки, поява завадила. Залишив на граніті лише величезні сліди.

— Не інакше, то був амбал у два метри! Не менше! — емоційно пояснювала вона черговому поліції. — Інакше б не завалив ту каменюку!

Черговому, певно, набридла та балаканина, і він різко обірвав палку промову Дарки:

— Та скажіть нарешті, чий пам'ятник обезчестили?

— Хіба я не сказала? — тоном ображеної спитала старенька. — Постраждав пам'ятник Миколі Панасовичу Круку! Колишньому нашому голові, царство небесне йому.

— А всі інші стоять? — перепитав черговий.

— Слава Богу, стоять. Ніхто не порушив спокій небіжчиків, — сказала Дарка, уже вкотре зиркаючи на пам'ятники.

— Так от, громадянко, стійте на місці. Зараз приїде слідчий. Будете свідком. Ви мене почули? — наказав черговий.

— Та... Та мені на базар треба, — почала віднікуватись Дарка. Бо знала: ті слідчі дії можуть затягнутись на півдня. А у неї в сумці дві пластикові пляшки

свіжого молока, які конче треба продати якомога швидше. Чого доброго, й прокисне.

— Встигнете і на базар, і за базар! Чекайте! — розпорядився суворий черговий.

Дарка невдоволено хмикнула, проте як законослухняна далі не перечила. Осмикнула вишиванку й знову придибала до стели Івану Петровичу. Поправляючи квіти на могилці, за звичкою почала уголос міркувати. А по суті то була розмова чи то з пам'ятником, чи то з душею колишнього свого шефа. У неї завжди після того, як чоловік переставився, була потреба з кимось або з чимось поговорити. Так буває у самотніх людей.

— Іване Петровичу, от скажи, чому отой Крук так не схожий на тебе? — спитала. — Ви ж росли поряд — в одному селі, на одній вулиці, навчалися в одній школі. Та й учителі у вас були одні й ті ж. От чому ти такий добряк, а він скнара та хапуга, яких світ не бачив?

І застигла, ніби чекала на відповідь. Замість відповіді мовчок. Тільки пташки попискували у густих кронах каштанів і туй поміж могил.

— Іване Петровичу, — Дарка легенько погладила пам'ятник, — поясни мені, простій жінці, колишній доярці. Та й усім землякам. Тобі ж згори, з небес, видніше.

Дарка задивилась у бездонну блакить поміж кучкуватих хмар, наче там побачила образ Івана Петровича. І раптом до вух долинув його голос — так здалося:

— А хто ж вам винен, що обрали саме такого голову? Значить, він відповідав вашим уподобанням, надіям, мріям.

— Та обдурив він нас, як наївних підлітків! — прошепотіла Дарка. — Сподівались, що він, як і ти, так же дбатиме про господарство та людей. Обіцяв! І врожаї збільшити! І надії підняти! І школу, дитсадок, будинок культури, музей, пекарню, гараж та консервний цех, що збудовані завдяки твоїм старанням, обновити. На всіх вулицях асфальт покласти. І природний газ підвести до кожної оселі.

— Отут спинися. Не змушуй червоніти. Дуже шкодую, що мені не вдалося завершити план щодо прокладки газогону. Не встиг, — почувся нібито голос Івана Петровича.

— От на цьому газі ми й купились. Про нього Крук соловейком щебетав на всіх зборах. Люди подумали, що його слова будуть такі ж правдиві, як і твої, Петровичу. А виявилось... Він напускав туман у наші голови. Його обіцянки, як горобці, розлетілись. Потім ми зрозуміли, то пустопорожні цяцянки. І за них не відповів.

— Так чому ж не спитали з нього? — долинув голос Івана Петровича, наче то пам'ятник заговорив.

— Та питали. Крук звітував. Сипав цифрами та новими планами, як горохом, — виправдовувалась Дарка. — А виявилось усе те породистою брехнею.

— Могли б висловити йому недовіру, обрати достойного, — прогудів пам'ятник.

— Та були такі наміри. Але... Районне начальство — за Крука. Обласне — також. Прокурори у нього — свої! Оточив себе горлохватами та підлабузниками. За що вони так старанно його оберігали — у голові не вкладається, — Дарка розгублено розвела руки

перед пам'ятником, як перед живою істотою. — От скажи, за що?

— Ех, люди, люди... — далекий голос Івана Петровича перервався сумним зітханням. — Мені здається, вам подобається обманюватись. Так само, як за Крука, ви голосували за обіцяльників-президентів, депутатів-хабарників та крадіїв, начальниками обирали як не блазнів, так пройдисвітів. От і маєте, що заслужили.

— Так ми ж не думали, що... — почала було виправдовуватись Дарка. — Сподівались на чесність і порядність отих кандидатів.

— Скільки можна на одні й ті ж граблі наступати? Ключете на брехливі обіцянки, як на золоту приманку. Думати треба. Для цього й голови на плечах носите...

— Не подумали. Помілились... І що нам тепер робити? — Дарка спитала і застигла. Довго так стояла, поглядаючи то на пам'ятник, то у захмар'я. Відповіді не було. Важко зітхнула і ледь чутно мовила: — Залишається одне — валити пам'ятники усяких корупціонерів та бандюків. Щоб і сліду їхнього на землі не зосталось.

Ті останні слова почув слідчий Вілен Владленович Заливаха. Залишивши авто за кам'яною огорожею, поправивши червоний галстук на темній сорочці, він безшумно, майже навшпиньки придибав до алеї героїв. І тут почув таке зізнання! Щире й переконливе! Яка удача! Так йому здалось. Або ж саме це хотілось почути. Так ось хто над пам'ятником позбиткувався! Під прикриттям покладання квітів. Слідчий як гаркне за спиною старенької:

— Ану, вандалко, давай твої руки! — і витягує з-за пояса кайданки.

Дарку аж затрусило від того окрику. Вона ледве не впала з ляку. І почала заїкатись, наче злодійка, яку застали на гарячому.

— О Боже! Що за привид? Так можна й інфаркт отримати. Хто ви? — ледве вимовила.

— Я ваш вирок! Я слідчий. Тепер мені зрозуміло, хто вандалить на кладовищі! — і майже навис над жінкою, ніби крук з розправленими крилами.

— Та Господь з тобою, чоловіче. Нащо мені такий гріх на душу брати? Прийшла до Івана Петровича, ось квіти йому принесла. Так ми щодня робимо з великої поваги та вдячності, — нарешті Дарка опанувала себе і звично посипала словами.

— Хто це «ми»? — слідчий, мов темний птах, став попереду Дарки, підозріло з висоти свого зросту суворим поглядом свердлов зсугулену жіночку і, схоже, насолоджувався її розгубленістю.

— Ми — це всі, хто працював з Іваном Петровичем, — пояснювала все ще розгублена Дарка. — У нас його поважали і поважають, хоч він уже давненько на тім світі, царство йому небесне. Ми домовились, що на його могилці завжди будуть свіжі квіти. От по черзі й приносимо. Сьогодні мені випала така місія.

— А Крукові чому не носите? Він же Герой України, має чимало державних нагород, — питає слідчий і хитро мружитьсья.

— Так він же того — розвалив наше господарство... Худобу розпродав, зерно теж. Техніку кудись сплавив. Зате збудував собі маєток біля річки. Хорони — як у

мільярдера. І сину та дочці палаци звів... Орденів та медальок накупив... за наші кошти.

— Ну-ну, не треба гудити порядну людину! — категорично заявив слідчий. — Краще зізнайтесь, нащо пам'ятник сплюндрували?

— Та навіщо він мені, старенькій, здався? Не я його ставила, не мені його й валити, — твердо сказала Дарка, вже остаточно прийшла до тями, звично поправила хустину на голові і взялась за ручки сумки, збираючись іти.

— Стояти! Ви куди? Тікати зібрались? Не вийде! — слідчий перегорював стежину, шарпнув вишиванку. — Спочатку відповісте за скоєне!

— Та скільки повторювати? Я до того гріха не маю ніякого відношення. Так що пустіть! — Дарка збиралась обійти слідчого.

Але той ухопив її за руку вище ліктя, сіпнув до себе, закаркав:

— Е-е, ні, дорогенька! Так не вийде! Я сказав — стояти! А будете сіпатись, кайданки накину. Дійшло? Тепер для мене ясно: ви з власної помсти та через заздрість звалили пам'ятник шановному Миколі Панасовичу Круку, нашому Герою, авторитетній людині. Так? Зізнавайтесь!

— І як таке вам у голову стукнуло? Я глибоко віруюча жінка. Та й сил у мене немає, щоб цю каменюку завалити, — старенька від хвилювання то блідла, то рум'яніла.

— Не прикидайтесь овечкою! — басив слідчий і сердитим поглядом міряв Дарку з голови до ніг, що її аж затрусило. — Я вас наскрізь бачу!

Вона ще дужче знітилась — так нахраписто з нею давно ніхто не розмовляв. І злякано забелькотіла:

— Та як вам не соромно?! Та як у вас язик повернувся?!

У цю мить у кишені штанів слідчого загудів мобільник. Заливаха швидко вихопив його, приклав до вуха і вдоволено доповів:

— Товаришу прокуроре, винуватиця затримана на місці скоєння злочину!

— Та ви що, здуріли?! — щосили вигукнула Дарка.

Слідчий, не звертаючи уваги на Дарку, продовжував пояснювати прокурору. Дарка тим часом вийняла свій мобільник і зателефонувала подрузі, продавчині на ринку. Мовляв, так і так, хтось повалив пам'ятник Круку на алеї героїв, а слідчий збирається її затримати, кайданки надіти, повісити на неї чужий злочин.

— Тримайся! Зараз приїдемо! — пообіцяла подруга. — І не сперечайся з ним! Краще мовчи! Бо то таке плем'я — до чого завгодно присікається.

Слідчий ще щось розпитував, погрожував законами. А Дарка мовчала, ніби води в рот набрала. Та все позирала на дорогу, що веде до кладовища, — довгенько ніде нікого. Серце аж тіпалось у грудях. Притулила до них правицю, наче хотіла спинити калатання. І все думала: «Ну, де ви, мої спасителі?»

Аж бачить, до цвинтаря — хто на велосипедах, мопедах чи автомобілях — почали з'їжджатися односельці. І мерщій на алею героїв. Слідчий, помітивши їх, захвилювався, нервово затупцював навколо Дарки.

Першим прибув токар Василь Перетятко, високий, м'язистий, густі брови на переніссі зійшлись

у глибокій зморшці. Він поставив свій велосипед на підніжку, карими очима пробіг по лежачому пам'ятнику Крука, прискіпливим поглядом оглянув могилу Шпачка, спитав, пожовуючи невдоволено губи:

— А Івана Петровича ніхто не зобидив?

— Нашого Івана Петровича доброта оберігає, — відповіла Дарка. — І вдень, і вночі.

А тут іще з десятків чоловіків та жінок підійшло. Та всі спочатку оглядають пам'ятник Шпачку, щоб пересвідчитись, що все до ладу, а вже потім роздивляються сплюндровану могилу Крука. Жіночка в літах до Дарчиних троянд додала чотири своїх біло-рожевих. І сказала:

— Іване Петровичу, прийми від щирого серця! Хай вони порадують твою душу.

І як приємно — з квітами в руках прибули майже всі відвідувачі, прикрасили ними могилу Шпачка. Обступили Дарку. А токар Перетятко й питає ущипливо:

— Ану, розкажіть, вельмишановна, навіщо Круків пам'ятник обезчестили?

— Та боронь, Боже! Я хоч і не поважала Крука, але на таке кошунство не насмілилась би. То гріх великий.

І тут устряв у розмову слідчий:

— От бачите, вона сама зізналась, що не поважає Миколу Панасовича. Має до нього неприязнь. А значить, може скоїти злочин.

— Ви це серйозно? — спитав Перетятко.

— Абсолютно! — слідчий і оком не моргнув.

— У такому випадку заарештуйте усіх нас! Ми теж не шануємо Крука. Бо він обанкротив наше госпо-

дарство. Роздерибанив майно. Усіх нас звільнив, як непотріб. І тепер багато хто стовбичить на ринку, аби продати городину чи живність зі своїх обійсть. Треба ж якось виживати. А сім'я Крука розкошує у шикарних двоповерхових палацах. До речі, за наші чесно зароблені гроші. То ви, охоронець права, скажіть, як ми маємо ставитись до нього?

— Це ваша особиста справа, кого шанувати, а кого гудити. Але навіщо пам'ятники валити? — схоже, слідчому хочеться перевести розмову на інше.

— Е-е, ні, охоронцю закону, це ваша справа! І ваша відповідальність! — стоїть на своєму токар.

— Ще чого?! Не треба мене сюди приплітати. Я стараюсь сумлінно виконувати свої обов'язки, — сердито відказує Заливаха. — І не заважайте мені проводити відповідні слідчі дії.

— Охо-хо! Якби так було, то ви ще тоді ухопили б Крука за руки і не допустили розвалу господарства. І ми сьогодні отут не мітингували б, — до слідчого упритул підійшла колишня свинарка Ганна Чубенко.

— То не моя справа! Мені велено розслідувати, хто повалив пам'ятник. От я цим і займаюсь. Повторюю, не перешкоджайте слідчим діям! — правоохоронець безцеремонно відсторонив Ганну, ступивши до пам'ятника Круку. І поманив пальцями Дарку. — А ви за мною! Будете пояснювати, що й до чого.

Дарка вже хотіла рушити за слідчим — начальство ж! Та Перетятко притримав її за руку:

— Не поспішай, голубко! — І до слідчого: — Здається, ви знайшли не винуватицю, а стрілочницю.

І тепер будете з неї вичавлювати покази, аби довести ефективність своєї роботи?

— Що ви собі дозволяєте? — вирячився слідчий. — Я при виконанні своїх службових обов'язків! І це моє право, кого підозрювати чи не підозрювати. Ясно? І взагалі ішли б ви усі звідси! Бо я можу й наряд міліції викликати.

— Що ж, викликайте! Я готовий відповісти за свій вчинок. Я звалив пам'ятник Круку! — вигукнув Перетяцько і заступив своєю широкою спиною Дарку.

Спочатку всі були ошелешені таким зізнанням. Завжди знали токаря як чесну та порядну людину, правдолюба, надійного друга. І раптом почути отаке... Першою зрозуміла вчинок Ганна. Вона стала поряд з токарем і твердо мовила:

— І я валила пам'ятник Круку!

— І я — Євген Петренко! — став поряд з ними колишній механізатор, розгладжуючи сиві вуса.

— І я — Володька Богуславський! — колишній фуражир навіть чемно вклонився, знявши потертого кашкета.

— І я!

— І я!...

Так почергово назвалися усі, хто прибув на цвинтар, — чітко і недвозначно. Слідчий розгублено оглядав гурт протестантів. Йому не зрозуміла така солідарність. А Перетяцько пояснив:

— І можете бути певні, це підтвердять усі півтисячі колишніх працівників донедавна славного господарства «Світанок», який обезчестили Крук та його

спільники. Так що, шановний, викликайте підмогу і арештовуюйте всіх!

— Це бунт! — закричав слідчий, метаючись перед гуртом чоловіків та жінок і погрожуючи вказівним пальцем. — Я вас усіх виведу на чисту воду!

— Ми не сумніваємось, — загудів токар. — Тільки почніть із себе! Та ще візьміть у компанію районне начальство. Для солідності. Впевнений — дізнаєтесь про причини падіння пам'ятника. І пам'яті теж. А поки що будьте здорові. Ходімо, товариство! А пам'ятник Шпачку стояв і надалі стоятиме!

Слідчий розгубився. Адже такий непослух — відверте ігнорування не просто його як правоохоронця, а й закону. Принаймні, він так вважав. Невпевнено простягнув руки услід чоловікам і жінкам, які без поспіху віддалялися, і гукнув:

— Куди ви? Поверніться! Треба ж злочинця знайти!

— От і шукай! — обернувшись, за всіх відізався Перетяцько, і за плечі повів геть спантеличену Дарку. — За це тобі й зарплату нараховують!

Слідчий скривився, ще раз глянув на повалений пам'ятник Круку і сердито бовкнув:

— А мені що, більше всіх треба? Родичі у нього багатенькі — новий поставлять. Не обідніють. Так що, Миколо Панасовичу, звиняйте, — і повагом з гордо піднятою головою, як після вдалого розслідування, теж подався за цвинтарний паркан до свого службового авто.

ЗУСТРІЧ НА ЧУМАЦЬКІМ ШЛЯХУ

Романтична оповідка про перше й останнє кохання

*Десь отам за літом, десь отам за боєм
Милювались квітом і бродили полем,
Рахували зорі і збирали роси,
Лабіринти долі заплітали в коси.*

Марія Грицан

Василь нарешті під вечір прибув на залізничну станцію степового містечка, де мешкало його перше кохання — Василина, Василинка, Сонечко. Дорога з Криму видалась, м'яко кажучи, нелегкою. Після недавнього воєнного протистояння транспортне сполучення ще толком не налагодилось. Довелося добиратись приватним авто, електричкою, потягом. Але, як мовиться, усі шляхи ведуть у бік кохання. І радий, що тепер усе позаду. Залишилось тільки діждатись милої-чорнобривої.

На пероні роззирнувся довкола. Місцевість незнайома — вперше у цих краях. Поїзд тутукнув, сіпнув вагони і спроквола поцокотів далі. Обіч чотирьох колій над фасадом старинної станційної будівлі у темно-голубе передвечірнє небо здіймалась невисока трикутна башта під червоною черепицею з великим круглим годинником посередині. Такі годинники — надійні орієнтири у часі та просторі.

Особливу увагу привернуло інше — в широченних вітражах вималювалось незвичайне полотно: веселе променисте сонце над барвистим ланом різ-

нотрав'я та темною кострубатою лісосмугою вдалині. Диво! Василь різко розвернувся до поля і застиг, зачарований краєвидом. Так от у які казкові пенати натомлене світило збиралось вкласти на нічліг. До вух доносились несміливі голоси цвіркунів, що нагадували налаштування скрипок перед концертом симфонічної музики. «Добра прикмета, — подумав Василь, вбираючи усім своїм еством цей чарівний пейзаж. — Не випадково саме тут Василюшка призначила перше побачення. Хотіла здивувати. Це вдалося. Яке безмежне поле з перегуками цвіркунів... Вони нагадали їхні незабутні романтичні зустрічі... сорок років тому. Тоді вони, юні та соромливі, ледь торкаючись один одного, бродили квітучими ланами довкола рідного села, що мліло під зорями у зелені тихих садів... Приємно згадати! Такі згадки — найчарівніша частка життя. Без них воно було б прісним та буденним. Яка ж вигадниця Василюшка — такою, схоже, й залишилась».

Намилувавшись пристанційними околицями з перону, рішуче ступив крізь розчинені двері до зали очікування. Аж трохи жахнувся — раптом вона вже там, а він спізнився? Пробіг очима ряди лавок. Прискіпливо приглядався до кожної жіночої постаті. Навіть до дівчат — в його уяві Василюшка ще молода, з довгою русою косою, що спадала на високі груди. Хоч, зрозуміло, зовні могла змінитись за десятиліття розлуки. І з тихим жалем констатував — жодна не скидалась на Василюшку, першу і незабутню його любов. Втім, яка вона зараз? У розмовах по смартфону не раз просив надіслати на електронку чи вайбер своє

фото. Проте знаходила привід, аби відмовити. Ще й піджартовувала:

— Упізнаєш. Серце підкаже.

— А якщо промовчить? — з іронією в голосі мовив.

— Не думаю, що воно зачерствіло за ці роки, — по-сміювалась. — Сподіваюсь, до склерозу ще не дожив? А от ти, будь ласка, надішли свою світлину.

— Ти таки великий конспіратор. Раніше була відвертіша, — легенько дорікнув.

— Часом життя змушує таїтись. Так що чекаю на твій знімок, — нагадала.

Із розмови Василь зрозумів, що його фото — єдина можливість не розминутись на станції. І відправив аж два — в анфас і профіль. У сорочці-вишиванці з традиційними голубими узорами. У ній сюди й приїхав — щоб Василинці легше було впізнати. Адже він теж за ці роки підтоптався, сивиною збагатився, зморшками... Себе ж переконував, що зможе впізнати її у будь-якому одязі навіть серед багатолюдного натовпу. Пам'ять не підведе. Надіявся на власний досвід. Стрічаючись із іншими людьми, з цікавості практикував — намагався уявити, якими ті були в юності або будуть у поважному віці. Тож не помилиться й у впізнанні Василинки. Тим більше, що її голос майже не змінився. Як часто самовпевненість підводить...

У тітоньки на пероні купив букет рожевих троянд. Які квіти вона любить, не знав. Понадіявся на інтуїцію. Тим більше, що троянди — універсальні знаки уваги і поваги. У залі очікування вмовився на останній лавці побіля стіни — звідти можна спостерігати за всіма, хто входить чи виходить. З задоволенням роз-

правив плечі — приємно розслабитись після довгої дороги. Мимохіть нахлинули спогади про Василинку-Сонечко. Вони завжди викликали в душі приємну ніжність. Протягом десятків літ. Ні-ні, та й намалюється в уяві її портрет. Чомусь в ореолі зір, як у короні. Юність уміє ідеалізувати. І щасливі ті, хто зберіг свої ідеали у нестримному потоці подій.

І він, і вона мали сім'ї, дітей та онуків. Особи-сте життя в обох склалось не так, як жадалось. А оті приємні спомини продовжували теплитись у грудях. Принаймні, у нього. Єдине, на що так і не зміг за ці літа зрозуміти: чому вони так поспішно розсталися? Причину вбачав у собі: у ті далекі часи ще толком не знав, як поводитись із дівчиною, комплексував через соромливість. Чомусь вважав, ніби дівчина — то щось величне і святе. Так гадав, начитавшись романтичних книжок. Хотілося приголубити, замилувати... Але той образ святості стримував не тільки пориви, а й думки. Тоді здавалось, що своєю настирністю образить Василинку, і вона втече — цього боявся найдужче. Проте у листах беззастережно освідчувався — де й брались пристрасні слова. Але ж то папір... Дівчині, схоже, хотілось не віртуальних, а реальних обіймів, поцілунків, ніжності — це так природньо. Пізніше зрозумів, ота зацикленість могла просто надокучити. Дівчата люблять напористих, інколи навіть нахабних, їм хочеться ласки, уваги, турботи. А в його уяві — надумана святість. Таке подобається далеко не всім.

Утім, це він так міркував. А що вирувало тоді в її душі та помислах — невідомо... Як би там не було, а під час останньої зустрічі у вечірню пору (приблизно

таку, як зараз), вийшла з двору, відчужено привіталась і невдовзі, не прощаючись, подалась до хати. Подумав, що, можливо, у неї невідкладні справи чи нездужає. Аби хоч якось приборкати лавину почуттів, на коліні на шматку паперу щось начеркав (тепер уже й не пам'ятає), підклав під масивний гранітний камінь біля воріт, аби не здув вітрець, і, шохвилини озируючись на двір (може, вийде?), повагом поплентався вулицею додому. Образа, розпач, плутанина роздирали душу.

Наступного дня поїхав до міста, де навчався в технікумі. Більше не писав, сподівався, у черговому листі вона пояснить свою поведінку. Не діждався... Поступово біль притлумився. Через три роки Василь одружився, вона вийшла заміж. Жили в різних містах, їхні стежки не перехрещувались. У кожного була своя життєва колія з удачами і негараздами.

І от через сорок літ випадково зустрів її сестру — бувають же такі щасливі дарунки долі! Дізнався номер мобілки Василянки, зателефонував... Хвилювався, як на першому побаченні. Та що найдивніше — знову відродилось непереборне бажання побачитись. Сильне, як у роки молодості...

...Ті спогади так розслабили, що він на якусь мить навіть склепив повіки. Та відразу здригнувся, дорікнувши собі: не дримати ж прибув. Став ще пильніше приглядатись до пасажирів, що сновигали туди-сюди. Відчував — от-от має показатися Василянка. Не може не прийти — вірив у це, як у реальність. От тільки хоча б не прогавити. Тим більше, що самонадіяно нахвалювався упізнати її у будь-якому натовпі.

Та все ж у звивинах надокучливим черв'ячком ворухився сумнів: Василю може передумати, проігнорувати таку важливу для нього зустріч. Бо ж стільки літ минуло... Та слід урахувати й так зване «кримське питання», яке не перестає будоражити уми мешканців по обидва боки Перекопу. У багатьох материкових українців ще не вивітрились недовір'я та підозрілість до кримчан. Не виключено, що подібні думки навідувались і до Василюки...

Василь ще пильніше приглядався до пасажирів. На вході запримітив жіночку середнього зросту, у білій вишиванці з червоними трояндами на грудині та коротких рукавцях, синій спідничці нижче колін, у темних окулярах і довгополому капелюшку з синім бантом на позаду, з жовтавою сумочкою через плече. Вона з-під окулярів швидко проглянула залу, сховала личко за полами капелюшка і повагом, з гордо піднятою головою без поспіху вийшла. «Когось шукає. Чи не мене?» — йокнуло у грудях Василя. Хотів було податись за нею. Проте стримався, вирішив зачекати. Раптом незнайомка? Чого доброго, обізве причепю — на вокзалах такі трапляються. Крізь шибку вікна помітив ту жіночку на пероні. Вона прискіпливо роззиралась довкола — явно когось хотіла побачити.

Василь ухопив букет, сумку і вже збирався податись слідом, та знову побачив ту саму жіночку у дверях вокзалу. Вона статечно переступила поріжок, з підкреслено незалежним виглядом прошелестіла доріжкою поміж лавок, обираючи для себе місце, і сіла у першому ряду, обличчям до нього. Їх відділяло лише трійко лавок. Василь напружено вдивлявся у її

постать. Та що міг розгледіти за тим конспіративним камуфляжом — непрозорими окулярами і насунутим на чоло капелюшком? Вона вийняла із сумочки рожевий смартфон, не знімаючи окуляри, зацікавлено гортала сайти. Так продовжувалось кілька хвилин. «У неї ж є моє фото. Могла б упізнати», — думка докучала Василя.

Його так і підмивало підійти до жіночки. Та тут же осмикнувся. Мовляв, Василянка прийде та побачить, як він мило теревенить з якоюсь молодницею. І що подумає? Розвернеться й піде. У сумнівах пробігло ще хвилин п'ять. Він помітив, як жіночка притаєно кілька разів глянула в його бік. «Та таки ж Василянка!» — знову ухопив букет, сумку та, зумисно шаркнувши підборами, аби звернути на себе увагу, уместився на лавці навпроти. Жінка здивовано глянула на нього поверх темних окулярів. «Та наче ж її очі... Темно-сірі... Виразні... А може, тільки здається при такому слабкому освітленні?» — все ще терзався сумнівами Василь. Проте, аби остаточно переконатись, почав із жарту — безвідмовної виручалочки. Безтурботно посміхаючись, з гуморком сказав:

— Доброго вечора. Дозвольте представитись — агент забугорної розвідки. Наскільки я зрозумів, ви когось шукаєте? Чи не мене?

Вона озирнулась в обидва боки, ніби остерігалась, аби ніхто не почув, і ледь чутно прошепотіла:

— Взагалі-то я з агентами не якшаюсь, — відповіла нарочито байдуже, намагаючись говорити чужим голосом — не таким, як у Василянки.

— Жаль. Одначе, як глибоко законспірований

агент можу вам стати у пригоді, — так же утаємничено мовив він. — Скажімо, знайти того, кого шукаєте.

— Ви серйозно? Ви не тільки агент, а й сищик?

Їхні погляди зустрілись, довгі, вивчаючі, трохи спантеличені. У її темно-сірих очах водночас і допитливість, і настороженість.

— Та ви не соромтеся. Лише скажіть, які в нього очі, ніс, вуста, зріст, волосся. І можете не сумніватись, я його знайду за лічені секунди! Для професіонала, учня Шерлока Холмса, — це елементарно, — продовжував балагурити Василь.

— Зразу відчувається хватка агента, — зіронізувала вона. — А може, ви засланий козачок? Або ще гірше — диверсант? Ще чимало таких вештається країною.

— Ви серйозно? І що мені за це може світити? — спитав з напускною заклопотаністю, кумедно стуливши губи.

— О-о, чималий термін, — цього разу вона сказала своїм, непідробленим голосом.

І Василь на сто відсотків упевнився — перед ним Василюк! Проте продовжував гру. Категорично заявив:

— Я згоден на будь-який строк. Але за однієї умови — з вами!

Співрозмовниця засміялась, зняла окуляри, повернула смартфон екраном до Василя і схвильовано проказала:

— Ну, здрастуй, агент... А от і пароль... — і чекала на його реакцію.

Василь глянув на екран: на ньому — його портрет у вишиванці. Хоч і сподівався, що перед ним Васи-

лінка, однак був ошелешений таким раптовим розворотом подій. Перед ним сиділа жіночка, так же спантеличена, від хвилювання зарум'янена, у здивованих очах радість навпіл з тривогою. Хотів щось вимовити і не зміг, слова застрягли у горлі. Врешті палко видихнув:

— Василю! Ти?! Ну й ситуація...

— Впізнав? Признав. Тихіше, тихіше, Лебедик. Навколо ж люди... — вона лагідно торкнулась його руки. — Все потім, потім... Ходімо, агент...

Вона сховала смартфон у сумочку, швидко піднялась і повагом пішла до виходу. Василь підхопив свої речі, ледь не впустив букет на підлогу, покійно подався слідом. Надворі сутеніло. Останні багряні промені зблиснули на шибках вокзальних вікон, мимо яких ішли. Біля розкішного куща калини Василю різко спинилась, обернувшись до нього. Він з букетом троянд у руці ледь не налетів на неї. Щоб якось загладити конфуз, розгублено промимрив:

— Це тобі, Василю! — і простягнув троянди. — Я дуже радий тебе бачити! Ти навіть не являєш як! Чекав на твою появу, як на...

— А з першого разу не впізнав, — перебила вона. — Серце не підказало? — сміючись, продовжила. — Втім, не дивно. Стільки літ промайнуло.

У її голові мигнула думка: «І все ж не втрачай пильність, дівонько. Адже він із Криму — із осередку сепаратизму.. Раптом справді якийсь агент? Хоч, видно, таким і залишився — Лебедиком».

— Мені здається, ніби ми розсталися лише вчора, — Василь не відводив очей від її розпашілого

личка. — Ти така ж приваблива, така ж пересмішниця, така...

Та Василюк, прикрившись букетом, попросила:

— Годі, годі мене компліментами осипати, Васильку. Я знаю, яка я. Дякую за такі чарівні троянди — мої улюблені, — і перейшла на діловий тон. — Наскільки я розумію, ти під час подорожі зголоднів. Пропоную завітати до найближчого ресторану, тут поряд, на привокзальній площі. Я тебе на правах хазяйки нагодую. Заодно пригадаєш смак українських страв. Впевнена, вони вигідно відрізняються від кримських.

Василь було запротестував, мовляв, у дорозі перекусив бутербродами. Та Василюк ніби не дочула, взяла його під руку і повела. У ресторані було малолюдно, лунала тиха лірична музика. Вона замовила два салати, м'ясну нарізку, а йому ще й шніцель зі смаженою картоплею.

— Василюк, ти, здається, хочеш мене відгодувати за один присіст? — пожартував він.

— Якби це було вдома, я б тобі подвійні порції поставила, — засміялась вона. — Але додому не запрошую. Поки що...

Підійшла офіціантка. Василюк зробила замовлення. А Василь додав:

— І два келихи марочного червоного вина. У нас сьогодні визначна подія. Найважливіша у житті.

Офіціантка здивовано підсмикнула брови і додала, що принесе й вазу для троянд.

— Ти ж і жартун, Лебедик, — червоніючи, мовила Василюк. — Зустрілись двоє немолодих людей — це подія?

— Для мене так. Я чекав її півжиття, — і ніжно погладив її пальці, долоні, зап'ястки.

Запала довга пауза. Схоже, обом приємними були ті промовисті доторки. Врешті вона підвела на нього лискучі очі. У них — ніжність і причаєний смуток. Він через стіл потягнувся вустами до її руки. Вона повільно вивільнила кисть і тремтливим голосом попросила:

— Васильку, припини. Бо я розплачусь. Ти ж не хочеш, щоб усі побачили мої сльози?

— Я взагалі не хочу, щоб ти коли-небудь плакала. Раніше не хотів, а зараз і поготів, — прошепотів. — Бажаю бачити у твоїх зіницях лише радість і щастя.

Василинка непомітно пальчиком провела по вологих віях, що означало — зачепив якусь струнку душі, і зніяковіло мовила:

— Вибач, що я не запросила тебе до своєї оселі.

Він розумів, можливо, вчинила мудро. Краще перестрахуватись, ніж згодом картатись, або чути чийсь нарікання. Адже протягом цих сорока років кожного з них життя крутило-вертіло, склались певні стосунки з родичами, друзями, знайомими. Тим більше, її у місті добре знають — десятки років учителює, викладає українську мову та літературу. Хтозна, як кожний із них сприйме появу незнайомця, та ще з донедавна окупованого Криму. Навіщо їй насмішки...

— Остерігаєшся осуду доньки? — спитав обережно.

— Не в тому річ. У неї своє життя. Хоч ми й живемо разом.

— Удома чоловік? — спитав з осторогою.

Вона трішки зам'ялась, видно, обдумувала, як відповісти. Важко зітхнула, сказала скоромовкою:

— Немає в мене чоловіка. Давно. Опромінився під час аварії на Чорнобильській атомній станції. Був хорошою людиною, дбайливим чоловіком, але... Така моя доля. Несу свій хрест...

— Вибач. Не збирався додавати тобі гіркоти, — і перевів розмову на інше. Йому не хотілось завдати їй ні найменшого смутку чи болю. Не для того прибув. І картав себе, що так необачно почав розпитувати. — Ти послухай, як чудово грає ансамбль! Якщо ти не проти, пропоную потанцювати. У молодості нам так і не вдалося... Тож будемо надолужувати.

— Та я сто літ не танцювала. Чи й вийде? — проте кивком голови дала згоду, усміхнулась.

Він сприйняв те як сигнал до дії.

— У нас усе вийде! Ми ще молоді. Ще так крутнемось! І юні заздритимуть. Зажди хвилинку, — піднявся і подався до музик у кінець зали, щось їм сказав і швидко повернувся.

Як тільки пролунали перші акорди вальсу, чемно простягнув руку Василиці, тихо мовив:

— Прошу, моя юна леді.

— Знайшов молодуху... з сивиною, — відповіла жартома, зарум'янившись, проте взяла його руку, гордо випрямилась.

— Для мене ти завжди жадана. Десятки літ, — впевнено сказав і повів на середину танцювального майданчика біля низенької сцени з музикантами.

«Щось він про себе нічого не розкаже. Таїться? — у неї знову ворухнувся сумнів. — А мене задобрює. Що в нього на умі?»

Спочатку невпевнено тупцяли, ніби налаштувалися на танець. Його долоні легенько огортали стан, а її пальці чомусь дрібненько тремтіли на його плечах. Він не зводив з неї зачудованих очей, вона соромилась підняти вії.

— Яка ти чарівна, — шепнув на вушко.

— Дякую за комплімент. Але не перебільшуй.

— Ти неповторна. Таких більше немає на світі, — нашіптував.

— Васиliku, опустиись на землю. Тільки поглянь, скільки красунь. Навіть у цій залі. Молодші та стрункіші. Куди мені до них... — і ще дужче зарум'янилась. — Здається, ти так і залишився романтиком.

— Твоя правда. Інакше не приїхав би.

— Як добре, що ти повернувся... у моє життя, — глянула прямо, відверто — і великі очі весело заіскрились.

— Правда? Я шасливий таке чути, — і тугіше обійняв її стан.

Вони без поспіху закружляли, дивлячись один на одного.

Мелодія набирала сили, їхні рухи ставали все чіткішими — таке враження, що повертались забуті навички. Він все міцніше притискав до себе її тіло, наче боявся, що вирветься під час танцю. А пісня їхньої юності лунала, кликала, наповнювала ніжністю душі:

Не забудь мені ті ночі,
Цілунок губ твоїх медовий.
І тепер так серце хоче
Твої вуста відчути знову.

Вони кружляли все сміливіше, впевненіше, не помічаючи нікого, хоч поряд вертілось ще кілька пар. Тепер уже й Василюк невідривно дивилася в його блакитні променисті очі. А пісня надихала:

Ой ви, очі волошкові,
Мов троянди пелюстки — уста,
Стан твій ніжний, смерековий,
Ти — веснянка моя чарівна.

Мелодія закінчилась, а вони все кружляли в обіймах. І тільки, коли почули дружні аплодисменти танцюристів та вигуки «Браво!», спинились. Вона, розпашіла, збуджена, задихана, засоромлено опустила голову й поспішила до столика, а він, з усмішкою розкланюючись, тримав її лікоть. Залишаючи танцювальний майданчик, притишено шепнула:

— Тільки уяви, завтра пів міста шушукатиметься. Скажуть: ото наша вчителька відчубучила — танцювала, як наречена.

— Боїшся розголосу?

— Та у свої літа я вже нічого не боюся, але...

Він підвів її до столу, всадив на стілець.

— Сонечко, пропоную скуштувати оцей напій на честь нашого першого танцю і, сподіваюсь, не останнього, та за зустріч через довгі роки, — і простягнув свій келих. Все ще у полоні пісні ледь чутно замуликав:

Дні ідуть, літа минають,
Душа зове — прийди, кохана.
Ти повернешся, я знаю,
Моя любов, моя жадана.

Келихи дзенькнули. Кілька коротких ковтків. Василя легенько витерла серветкою уста. А Василь, не зводячи погляду з її губ, кивнув і зовсім тихо мовив:

— Як хочеться їх поцілувати.

Вона ще дужче насторожено озирнулась довкола: чи ніхто не чує? Переконавшись, що на них не звертають уваги, змовницьки засміялась:

— Не тут, Василечку. Не тут... Ти вечеряй. Та підемо, де трави похилі, де зорі сяють у вишині і цвіркуни співають... Ти не проти піти у нашу юність? Тільки не поспішай з цілунками...

То були не просто слова, а запрошення у солодкі щемливі спогади, у передчуття чогось особливого. Почувши те, Василь навіть відклав виделку, видихнув мрійливо:

— О, Василячко... Яка ти зараз неймовірна — промениста, сяюча.

Вона на мить блаженно зажмурилась, а потім, по-сміюючись, діловито нагадала:

— Василечку, ти вечеряй. Щоб нічого у тарілках не зосталось. Ти ж знаєш, у нашому краю діди та батьки навіть крихти не залишали на столі. Так що, будь ласка, — і сама зосереджено продовжила смакувати свій салат, ніби показувала приклад. Подумала: «От і перевірю, чи не очерствіла його душа до рідного степу. Якщо зрозумію, що йому байдужі наші красоти, то й моя оселя чужа. І я непотрібна. Так не хочеться ще раз помилитись. Утім, перше випробування він пройшов — не забув пісню їхньої юності».

Закінчивши вечеряти, Василь підняв руку — сигнал офіціантці. Вона принесла рахунок. Він швидко

розплатився одною купюрою. Василянка було запро-
тестувала:

— Так це ж я тебе запросила. Мені незручно, Ва-
сильку.

— Сонечко, не переймайся. За все має платити чо-
ловік, — категорично заявив Василь, виймаючи букет
із вази.

— Але...

— Сонечко, командувати будеш у своїй оселі. До-
мовились? Як ти мило сердишся.

Василині було невимовно приємно, що він уже
вкотре назвав її сонечком. Вдячно усміхнулась, приймаючи
троянди.

— Тепер я у твоєму розпорядженні, Василяно.
Куди поведеш, туди й піду. Хоч на край світу, — жар-
тома з готовністю виструнчився з сумкою перед нею.

— Ходімо, мандрівниче, — і першою ступила до
виходу.

Вона повела переходом через колії, далі вузькою
степовою доріжкою між високих густих трав. Піс-
ля недавніх дощів вони розпрямились, полискуючи
соковитим листям обіч. Куди в'юнилась та доріжка?
Вони не знали. Та їм це й не треба. У них свій шлях.
Йшли поряд, без поспіху, раз по раз торкаючись кист-
ями рук.

— Тобі це нічого не нагадує? — спитала, навіть не
пояснюючи, що мала на увазі.

— Так ми йшли, коли я тебе вперше проводжав, —
тихо мовив. — А нам присвічували найяскравіші у
світі зорі та фосфористі світлячки у споришах. У душі
вирувало свято. Ми без слів розуміли один одного.

«А він таки каже щиро. І все пам'ятає. Значить, і для нього все важливе, як і для мене», — подумала. І раптом вигукнула:

— Глянь, Василечку, метеор! Так раптово увірвався у ніч.

— Мені здається, той самий, який ми бачили під час ще нашого першого побачення. Ну, точнісінько! — пожартував Василь.

— А он ще один! Ще! Ще! Справжній зорепад! — Василю тикала пальчиком в небо, прихиливши голову до його плеча.

— То космічний феєрверк на честь нашої зустрічі, — він міцно та ніжно водночас пригорнув її до себе. Схоже, збирався поцілувати.

Вона зрозуміла його порив, відхилилась і ще гучніше вигукнула:

— Василечку, поглянь, який предивний Чумацький Шлях! Широкий, як життя! А зорі великі, променисті! Можна рукою до них дотягнися!

— Зачекай, мила. Зараз я для тебе зірву одну зірку. Тобі ота до вподоби? — витягнутими руками вказав на найяскравішу у сузір'ї Ковша.

— Вона дуже гарна. Але не треба! Зорі створені не тільки для нас, — вільною рукою опустила його долоню. — Хай той Ківш по вінця наповнюється щастям. Сяє для всіх закоханих.

— Ти у мене така ж романтична, як і в роки юності, Сонечко, — все норотив устами торкнутися її щоки.

Василина випросталась, підняла обидві руки разом з букетом до неба і випалила:

— Василику, глянь! Сьогодні Чумацький Шлях невимовно ясний! Так і стелиться! Манить. Кличе. Переливається. Чарує. Він веде до твого Криму. Так що можна відправлятись по сіль, як колись чумаки... Або до моря... І не заблукаємо...

— Ні, він веде з Криму до твоєї оселі. До нашого села. До нашої батьківщини, — зронив патетично Василь. — До тебе, моя кохана.

— Ти впевнений? — підняла на нього допитливі очі.

— Переконаний. Ти — моя доля, Сонечко. І тепер — назавжди, — твердо мовив.

Вони бавились символами, словами, як у дні наївної юності. Схоже, романтика так і не вивітрилась із їхніх душ. Їм хотілось чогось незвичайного. Хай воно буде смішним, невпопад, але так необхідне для відродження почуттів, притлумлених ударами житейських буднів.

Василь ніжно прихилив Василину до грудей, знову норовив поцілувати вуста. Але вона у черговий раз спритно відсахнулась, притиснувши до грудей квіти, і зачудовано захитала головою:

— Боже, який оркестр, Василику! Чуєш?!

Навколо них у густих лискучих травах на всі лади натхненно вигравав невидимий оркестр цвіркунів. То гучніше, то тихіше. Нескінченна мелодія безмежного степу — як спів закоханих сердець.

Василь рішуче обійняв Василючку — і їхні вуста злились у ніжному солодкому поцілунку. Такий може бути лише під зорями, під урочисту музику цвіркунів. І, ясна річ, у тих, хто проніс своє кохання крізь роки випробувань.

Куди й поділись сумніви Васиlines. От на що здатні чари зоряної ночі, віра, надія і любов, збережені у бездонній глибині душі.

Їхній поцілунок перервало настирне вигравання смартфона. Василянка здригнулась, швидко запорпалась у своїй сумочці, вихопила мобільник. Дзвонила донька.

— Мамо, ти де? Я тебе заждалась. Уже опівночі. Хвилююсь. З тобою все гаразд? — стривожено допитувалась.

Василина увімкнула голосовий зв'язок, відповіла утаємничено:

— Усе чудово. Я на Чумацькім Шляху.

— А де це? Зараз приїду легковиком і заберу тебе, — категорично заявила донька.

— То шлях нашої молодості. Ти туди не дістанешся...

— Та знайду. Називай координати.

— Запам'ятовуй. Чумацький Шлях. Сузір'я Лебедя, — майже серйозно пояснювала Василянка.

— Мамо, що за жарти?! Я вся, як на голках, а ти...

— Не переймайся. Я ж тобі й кажу — зі мною мій Лебідь.

— Ох, ці лебедики! Чекай. Через чверть години буду на вашому Чумацькому Шляху! Тільки уточни адресу.

— Ми скоро будемо біля залізничного вокзалу, — коротко відказала. І до Василя: — Чув? Отак-то, Лебедик! Не переймайся. Я їй дещо розповідала про нас, — ніжно поцілувала Василя в уста, взяла його руку.

Усміхнені та щасливі, вони, пригорнувшись один до одного, ступали доріжкою повільно, майже урочи-сто. Їм світили віковічні зорі. Аж до самого вокзалу супроводжували дзвінкоголосі цвіркуни.

Не зчулись, як опинились на тьмяно освітленій зупинці таксі. Василя муляла думка: «За весь вечір вона так і не запросила до своєї оселі. Чому б то?» І він ніби між іншим спитав:

— Скажи, серденько, де тут найближчий готель? Василина здивовано відсторонилась.

— Ти приїхав, щоб переночувати в тутешньому готелі? Та як ти міг таке подумати?! — і ображено зата-рабанила кулачком у його груди. — Я десятки років чекала на цю зустріч... Я так мріяла...

— Я теж... — він шосили притиснув до себе Васи-линку і почав жагуче обціловувати — чоло, щічки, шийку, шепочучи: — Кохана... Жадана... Доля моя...

Врешті їхні вуста злилися в довгому поцілунку. В цю мить поряд ледь чутно скригнули гальма. З ві-конця авто висунулась мила голівка дівчини — то була донька Василянки. Вона гукнула:

— Поїхали, молодята! Я з вітерцем провезу вас Чу-мацьким Шляхом. А він веде до нашого дому.

І усі разом весело розсміялись. Тож як не сказати: усі шляхи прямують у бік кохання.

І СТАЛА КОНВАЛІЄЮ

Легенда

*Часом казки, легенди та міфи
навчають життєвській мудрості
ліпше, ніж настанови та лекції.*

Автор

Вельми гордою дівчиною зросла Дороня. Батько й мати тішилися, дивлячись на неї — вродлива, розумна, душевна. І вже мріяли нишком про онуків. Сільські парубки від неї втрачали голови. Залицялися на гулях, не давали проходу на вулиці. А багачі, самовпевнені та гоноровиті, присилали до неї сватів. Та вона тільки посміювалася з їхніх залицянь і не пропускала нагоди піднести гарбуза. Ще б пак, така красуня! Постава — що струнка тополя. А личко біле, чисте, щічки рум'яні, очі — як дві глибокі сині криниці.

Якось після Великодня спозарання, ледь червоне Сонце зіп'ялося над обрієм, в гурті оріїв Дороня вийшла на поле стрічати пристрасного бога весняних робіт Ярила, Яр-Тура. Він, захисник сівачів, от-от мав з'явитися з імлістої даліни. Дороня у квітчастій вишиванці, пишному вінку зі стрічками тримала на рушникові хліб-сіль, який спекла власноруч. У цьому році саме її обрала громада для такої почесної стрічі. Це вперше в житті. Старий волхв окроплював усіх святою водою і співав молитву:

— О Яриле, весняний батьку наш! Вийшли ми в поле, вірні сівачі твої, аби у цей святий для оріїв день

розкидати-розсіяти зерна. Прийди й благослови нас на цю працю!

— Прийди, Яриле, на нашу ниву! — хором підспівували чоловіки й жінки. З ними й Дороня.

Ось у протилежному кінці поля показалася висока кремезна постать. Вона раз по раз опускала правицю у велику помаранчеву торбу і, вийнявши, розсівала пшеницю. То був Ярило. Чим ближче він підходив, тим дужче хвилювалася Дороня. А коли наблизився до оріїв, вони дружно тричі гукнули:

— Слава Ярилу!

— Прийми, наш охоронцю й помічнику, хліб-сіль від усієї громади! — прорік старий волхв і глянув на Дороню.

А вона, мов зачарована, дивилася на Ярила й не могла ступити кроку. Який же він гарний! Молодий, вогнистий, у багряній полотняній сорочці, на якій вибито безліч променистих сонечок, у червоних шароварах, закованих до колін, босоногий. На голові — вінок першоцвітів як символ Вічності та Неба. На грудях велика сварга з зображенням бика, що нагадував про ярість та пристрасть цього бога, улюбленця всіх аріїв-оріїв. У очах миготіли іскорки. Дороня і любилася ним, і лякалася його. Забула й про хліб-сіль, що тримала в руках. Спихватилася, коли подруги тицьнули пальцями в боки. Ступила назустріч Ярилу. Він відломив кусень, умокнув у сіль і вкинув до рота. Тричі поцілував Дороню в щоки. Її кинуло в жар. Палахкотіння наповнило груди. Стало так хороше. Вперше цілував красень. Та не хто-небудь, а сам бог Ярило. Відчула своїм дівочим серцем, що закохалася.

— Слава Ярилу! — щосили гукнули орії.

Старий волхв, гупаючи костуром об землю, причитав:

— О Яриле, наш покровителю, дай нам вправності і сили засіяти наші ниви! А коли виростимо хліб, скосямо, обмолотимо, знесемо в засіки, співатимемо наші славлення тобі, Яриле, і всім богам Вирію аж до свята Коляди!

Люди низько вклонялися Ярилові. Він схилив перед ними ясночолу голову, знову занурив руку у міх і пішов полем, розкидаючи зерна та приспівуючи:

— На добро! На щастя! На безвік усіх живущих на цій святій землі!

Дороня слідкувала за кожним порухом сівача, шепотіла про себе: «Який він щедрий! Який величний! Який... який жаданий!» Ярило ніби почув ті палкі слова, озирнувся. З-під його золотавих брів ударили два іскристі промені. Він ще й підморгнув змовницьки. Жага, незнана до цього, наповнила тіло дівчини. Захотіла зараз же, не зважаючи на рідню та сусідів, кинутися за Ярилом, пригорнутися до його племенистих грудей. Мабуть, так би і вчинила, та він подався далі, засіваючи поле.

Відтоді у Дороні тільки думок — про Ярила. Куди не гляне — бачить його, веселого, усміненого, з двома жагучими променями, що б'ють з очей. Як хороше бути закоханою. А парубки, мов джмелі, гули біля двору, кликали на гуляння чи вечорниці. Їй байдуже. Як і раніше, усім найсміливішим підносила гарбузи. Мати не втрималась і напосілась:

— Ви тільки подивіться на неї. Такі красені заміж кличуть, а вона усім відворіт. На кого чекаєш, дочко? Роки йдуть, а з ними й дівоча краса відходить. Пора вже й сім'ю створювати та діток народжувати.

Дороня відмовчувалася. Коли посватався син відомого на всю округу купця, вона і йому дала одкоша. Мати неабияк занепокоїлася:

— Донечко, може, ти нездужаєш? Чи, мо', Мара наслала яку хворобу? Давай до відунки навідаємось.

— Ненько, я здорова. Не слід усякими здогадами собі голову морочити, — а далі сказала як відрізала: — Не піду за купця!

— Але ж чому? Гарний парубок. З достатком. Житимеш за ним, як за кам'яною стіною.

— От-от, як у в'язниці, — сердито заперечила Дороня. І м'якіше: — Мамо, не люб він мені. Не подам йому рушника.

— У житті, як на довгій ниві. Стерпиться — злюбиться, — умовляла мати. — Гадаєш, у нас з твоїм батьком спочатку все ладилось? Якби ж то! Усяке бувало. А от уже разом четвертину віку прожили.

— Ублажати чоловіка без кохання — то гріх. Як ви цього не розумієте?! — стояла на своєму Дороня. — Мені легше накласти на себе руки, аніж піти за нелюба.

Тут саме батько нагодився — проводжав отих сватів за ворота. Зачув ті слова, закипіла у ньому злість:

— Та що ж це за дівка! Той не такий, цей не такий! Хто не посватається, а вона йому гарбуза. Перед людьми соромно. Геть з моїх очей!

Дороня, в чому була, гайнула до лісу. День немає, другий. На третій батьки та родичі подалися на пошуки. Знайшли під корягою старого дуба. Привели додому. Після того більше не дорікали та не допікали. Боялися, що знову втече світ за очі.

— Ми дали життя. А як вона ним розпорядиться, її справа, — сказав батько. Мати тільки зітхнула важко.

А Дороня, аби згаяти час і не скніти без діла, зайнялася садом та городом. Доглядала за ними, як за милим. Душу в них вкладала. Ні часу, ні рук не шкодувала. Тільки й балачок, що про яблуні, груші, вишні, сливи та всяку городину. Прополювала, поливала, від гусені рятувала. За цими клопотами молилася своєму Ярилу, подумки кликала. Розмовляла, наче стояв поряд. Щоночі снівся. Уві сні розказував, як той чи інший фрукт чи овоч виростити. Дороня дослухалася до кожного слова. І отримувала найвищі в орійському краї врожаї. Плоди не тільки великі, запашні, а й смачні. Батько як повезе їх на ярмарок — так біля воза довжелезна черга збирається. Люди ладні платити за них подвійну, а то й потрійну ціну. Лише б придбати Доронині. Навіть, величезні гарбузи купляли, особливо дівчата, аби відвадити нелюбих женишків.

Дороня працювала та щоразу знімала сині очі до Неба. Бачила там Ярила — усміхався та підморгував, як отоді навесні під час сівби. Простягала до нього руки і ладна була бігти, мчати, летіти навстріч. Були б крила — майнула. Тільки надвечір згадувала, що в Ярила є дружина — Лада, Богиня весни та кохання. Вона несла тепло в орійські краї та випрова-

джувала подалі Морозка, божество холоду й віхоли. Дороня розуміла, що їй, смертній, марно змагатися з безсмертною Ладвою. Однак нічого не могла вдіяти — продовжувала кохати Ярила. На що сподівалася? Тайком мріяла про зустріч з богом плотської любові, від нього хотіла мати дитя. Знала, що господарі похмурого підземелля — Чорнобог та його син Пек дозволяли Ярилу й Ладві стрічатися лише протягом трьох весняних місяців. А решту року, як міркувала Дороня, вона могла б бачитися з Ярилом. Аби той страхітливий та підступний бог Пекла цьому не завадив, вона, працюючи, час від часу примовляла:

— Чур тобі, Пек!

І вірила, що Чур почує і захистить від витівок отого чорнобожого нащадка.

Серцем відчувала, що Ярило чує, бо розступаються хмари, коли задивляється в небо, з-поза них виходить Сур-Сонце, щезає темрява не тільки надворі, а й в душі. Ондечки на небосхилі яріє Ярило на яскраво-білому коні. Він дякував Дороні за шанобу та любов, ніжив лагідними променями усе єство. Їй ставало невимовно хороше — бо то доторки коханого.

Та одного разу ярмарком походжав Лович, бог мисливців та рибалок, син Велеса. У рудому шкіряному ковпаку, легкій свитці, за плечима лук та сагайдак зі стрілами. Навколо чималий гурт ловців, ладних виконати будь-який наказ покровителя. Саме тоді Дороня з батьком на возі привезли плетені кошики з полуницями та малиною. Лович глянув на дівчину — і безтямно закохався. Хотів сам підійти, та чомусь пе-

редумав. Може, щоб не сполохати красуню. До нього доносилися чутки про Доронині гарбузи, якими щедро обдаровувала женихів.

Лович упросив поважного бога літа Літича бути сватом. Той погодився, та все ж нагадав:

— Не личить Богові брати за дружину просту сільську дівчину. Навіть, якщо вона небаченої вроди. Такий злюб не доводить до добра.

— Та зрозумій — закохався я, як ні разу в житті, — виправдовувався Лович.

— Чого не зробиш заради друга, — скрушно стенив плечами Літич.

— Тож наступної неділі поведеш старостів до Дороні, — попросив Лович.

Літич вирішив трохи схитрувати. Аби Дороня не закомизилася, звернувся до легкокрилого Літника, божества теплих літніх вітрів:

— Ти поясни мисливцям, рибалкам і всім країнам, які вигоди вони матимуть, якщо допоможуть засвата-ти Дороню за Ловича. Вони завжди будуть з дичиною та рибою.

— О-о, на це вони точно клонуть! — розвеселився Літник і майнув від хати до хати, не обминаючи жодного чоловіка та жінки, ще й нашіптував: — Тільки Дороні ні гу-гу. Хай для неї стане новиною. А самі тихцем готуйтеся до весілля. Щоб столи від усіляких страв ломилися. Самі розумієте, одружується не хто-небудь, а сам бог мисливців і рибалок.

Сельчани вміли берегти таємницю. І от настала неділя. Селяни, зодягнені по-святковому, на майдані оздоблювали столи, дівчата у вишиванках розставля-

ли тарелі, дзбани, чаші, ложки. Уздрівши ті приготування, Дороня спитала жінок:

— Що за свято? Трійця минулася, Купала також. До чого готується?

— До весілля, — таємничо шепнула розпорядниця застілля, відводючи очі, аби не стрітися з допитливим поглядом дівчини.

— А хто одружується чи заміж іде? — допитувалася Дороня.

— Яка ти, їй-богу, нездогадлива! Прийде час — сама дізнаєшся. Ми на тебе чекаємо. Ти ж наша квіточка, ти ж наша ясочка. Може, й на тебе який красень гляне та розтопить твоє холодне серце. Приходь, тільки без гарбуза, — запрошувала розпорядниця.

— Ви, тітко, не можете, щоб не вколоти, — сказала Дороня, а в самої серце защеміло. Якесь недобре передчуття поселилось у грудях. Та все ж метнулася додому, одягла найкращу свою цвітасту вишиванку, разки намиста, віночок з барвистими стрічками. І стала красивішою, ніж богиня Лада.

Разом з усіма Дороня чекала на нареченого: хто він та кого уподобав? Невдовзі з лісу показався вершник на білому коні — не їхав, а летів. Так швидко, що й стукоту копит не чути. Позад нього розвівалася біла кирея, гаптована золотом, на голові жовтогаряча шапка з золотим Трисуттям, за спиною золочений сагайдак зі стрілами.

Люди так і прикипіли поглядами до вершника, зашуміли:

— Та то ж Лович! Слава Ловичу, нашому годувальнику!

— Кого ж тепер вполював?!

— А ти не знаєш? Нашу неприступну Дороню!

— Ай, молодець! — похвалив якийсь дядько. — Бо так і засидиться Дороня у дівках!

Вона, як почула те зізнання, скинула вінок, прикрила хустиною личко й поза спинами сельчан, що побігли назустріч Ловичу, хаміль-хаміль до річки під довгокосі верби. І молила:

— О вербиченько, сховай мене. Я тобі коси заплету, як повернуся.

Розкидиста верба прикрила її своїми густими лозами. Дороня, віддихавшись, понеслася до лісу.

— А де ж моя наречена? — вислухавши славлення, спитав Лович. — Де моя Дороня?

Люди так і закликали, роззираючись увсебіч. У Ловича погляд гострий, як у сокола.

— Так он же вона! — сказав і показав правицею у бік лісу.

На тлі високої зеленої стіни мигтіла біла сукня Дороні, а потім шаснула в хащу.

— О великий Ловичу, ми її зараз приведемо! Зажди хвилинку! — трійко мисливців скочили на коней і вже збирались мчати навздогін Дороні.

Та Лович, хоч і похнюплений та знічений, спинив:

— Стійте! Не треба!

— Та як же це?! — ремствували мисливці. — Отак принизити бога!

— А так, — процідив розчарований Лович. — Вона побігла до іншого бога, мого побратима, якого любить понад усе. Я не хочу бути нелюбим мужем. І вам раджу

не примушувати дівчат до заміжжя без згоди. Злюб без кохання — то пуста справа і великий гріх.

Мисливці та рибалки винувато переминалися біля Ловичевого коня. А тоді найстарший бородатий вусянь скинув шапку, вклонився й зашамотів:

— Не гнівайся на нас, боже. Ми хотіли як краще, а вийшло по-дорониному.

— Тут немає вашої вини. Я не серджуся на вас. Бо знаю, що мій гнів може обернутися для вас бідую, голодом.

— Прости нас, Ловичу! — загомоніли сельчани.

Лович окинув поглядом столи з найдками та медами і вигукнув:

— Які багаті у вас весільні столи, браття-слов'яни! А наливайте-но повні келихи! Та хильнемо за те, щоб у вашому краї Мати-Земля народжувала побільше красунь, подібних до Дороні! Щоб у них закохувалися навіть боги! Хай щастить вам у мисливстві та рибальстві! А я допоможу, — скочив із золотогривого коня, вмостився на лаву поряд з чоловіками.

Трійко нарядних дівчат на дубовій таці піднесли йому повну чару з медом.

— Слава доброму та милосердному Ловичу! — ревнула юрба.

А далі, як повелося, виголошували здравиці та стукалися повними келихами, куклями. До самого вечора тривала учта. Дійшло до того, що мисливці та рибалки, розповідаючи предивні випадки під час ловів, стали обійматися з Ловичем, як із рідним. Грали лірники та гусярі, дівчата водили хороводи, співали пісень. Та все хвалили Ловича за доброту і мудрість.

А Дороня... Никала лісом до знемоги. Опинившись на галявинці в оточенні віковичних дубів, просила та молила Господа:

— Рідний боже, великий Дажбоже! Я дуже люблю Ярила! І прошу тебе — зроби так, щоб я могла його бачити, а він мене. А ще прошу — у твоїй владі вчинити, аби не гнівалася на мене Лада, дружина Ярила. Не допусти, щоб вона у ревнощах почала мстити моїм землякам! Бо, якщо наступного року не принесе весну, вони страждатимуть від нестатків та неврожаю! Не хочу, щоб призвідцею їхніх бід стала я! Вічний Дажбоже, зваж на моє прохання!

І знову подалася звіриною тропою. Стріла старця, середнього зросту, в солом'яному брилі. Стояв, опершись на довгий гачкуватий костур, як у волхвів, і весело усміхався з-під сивих кошлатих брів.

— Ви хто? — Дороня злякано сахнулася убік.

— Не впізнаєш? Той, кого ти кликала, — засміявся старець.

— Я призивала Дажбога...

— Я почув твоє моління, дівчино, — посерйознішав старець.

— Дажбог? Не може бути! Дажбог невидимий! — здивувалася дівчина.

— Так. Одначе має змогу отримувати людську подобу і спілкуватися з тими, кого створив. Люди — то мої діти та онуки. До них я ставлюся, як до рідні. То чого ти хочеш у житті? — суворого поглянув на Дороню.

— Отче, зробіть так, як я прошу: щоб я бачила Ярила, а він мене, — низько вклонилася дівчина. — Що ви мені порадите?

— Дівчино-красуне, — по-батьківськи мовив старець. — Краще буде, якщо ти повернешся до свого села. Попросиш вибачень у батька та матері, у краян та свого нареченого Ловича, станеш з ним на рушник злюбу.

— Ні! — запротестувала Дороня. — Ніколи! Не в моїх силах стати на рушник з нелюбом!

— Не забувай, він з Вирію, — попередив старець.

— Навіть якщо той жених — сам бог Лович! Не силуй мене, Дажбоже! — склала на грудях долоньки.

— Що ж, ти сама обрала собі долю, — сумовито відказав старець. — Я вражений твоєю відданістю богу Ярилу і своєму роду.

— Заради них я на все згодна, лише б доставляти їм радість! — палко мовила Дороня. — А від Ярила мені нічого не треба, аби лиш бачити! Хоча б у ті часи, коли його, бога весняних робіт, відпускатимуть зі свого підземелля Чорнобог та Пек. Перетвори мене на ніжну квітку, яка б дивувала Ярила і моїх родичів! Щоб від її пахощів у Ярила паморочилась голова, як від поцілунку коханої.

Дажбог, аби перевірити почуття Дороні, ще раз заїкнувся:

— А, мо', з Ловичем?

— Я кохаю лише Ярила! Я хочу квітнути і пахнути, коли він ітиме лісовою стежиною в поле на сівбу! Дажбоже, милий, всемогутній, врятуй мою душу — вона належить Ярилові! — благала дівчина.

Старець змахнув костуром — і Дороня стала конвалією, чарівною, духмяною, ніжною-преніжною. Від подиху вітерця тихо забриніли білі дзвіночки.

Так у лісі народилася небачена квітка. Збентежене птаство заспівало, защебетало, славлячи її чародійну красу.

— Спасибі, Дажбоже! — на прощання зі світом людей вимовила Дороня.

І стала чекати. Підвела погляд угору і побачила вершника на білому коні з вінком яскравих квітів на голові — символом Вічності та Неба. То був Ярило. Він відчув запах конвалії. Глибоко вдихнув один раз, другий, третій. Спустився на стежину, розчулився.

— Ти, чарівна квітко, пахнеш, як Дороня, — Ярило ніжно погладив її листочки.

Вона у відповідь забриніла дзвіночками.

— У тебе лагідний голосок — як у прекрасної Дороні, — розніжився Ярило. Довго насолоджувався красою та пахощами конвалії.

— З ким це ти розмовляєш? — здалека долинув голос Лади, його дружини.

— З конвалією. Яка неймовірно гарна квітка! Кращої я не бачив, — захоплено мовив Ярило.

— Вона краща від мене? — ревниво спитала Лада.

— Ти — безсмертна богиня. Ця квітка буває лише раз на рік. Але й тобі є чому повчитись, — сумовито відказав Ярило.

Лада зразу ж прилетіла, глянула й зрозуміла, чим конвалія його причарувала.

— Ця квітка віддана тобі, чоловіче, як ніхто на світі, — дорікнула Лада. — Не жаль, що вона присвятила своє життя саме тобі?

Ярило нічого не відповів. Пішов замислений. Подумав, що після польових робіт повернеться сюди, щоб помилуватися конвалією, послухати її шепіт про кохання. Лада здогадалася про його наміри. Проте промовчала, мовляв, нехай потішиться. Адже Ярило міг образитися, не прийти на й без того рідкі побачення. Їй цього не хотілося. Адже у їхнього кохання дуже короткий вік — лише три весняні місяці.

ЦІЛЮЩИЙ ЦІЛУНОК

Легенда

*Правду люди кажуть:
любов рятує, перемагає,
дарує щастя і життя.*

Автор

Сталося те за царя Пана-Панька, коли земля була тонка. Може, трохи пізніше — за царя Гороха, коли людей було трохи. Тепер уже ніхто точно не скаже.

У стійбищі, що розкинулося на березі Славуті, у старезній мазанці під старими вишнями жила вдовиця Ждана з донькою Всеславою. З усього видно, обійстя вимагало чоловічих рук. Ждана, як уміла, доглядала — підмазувала, білила. Та хата все нижче осідала, вже й стіни почали тріскатися, вікна покосилися, очеретяний дах потрухлявів — давно слід перекрити.

Щовечора, лягаючи спати, Ждана в красному куті молила богів Вирію, аби ті вберегли її оселю від бурі, граду та зливи. Бо, не дай Господи, залишаться під відкритим небом. Та ще просила Всевишнього, аби донька швидше підростала. Тоді вона віддасть її заміж за якогось багача. Тільки за багача! Щоб у того був добротний дім і млинок, і ставок, і садочок. Їй надоїло кінці з кінцями зв'язувати. У тих роздумах для неї не мало значення, якого віку буде жених. На її погляд, краще, якщо буде в літах — ліпше цінуватиме молоду дружину, залюбки виконуватиме забаганки. І тоді вона, Ждана, теж буде в пошані. Змученій удовиці

хотілося пожити по-людськи. Та й скільки можна у злиднях ходити? Надія лише на Всеславу.

Прочув про ті мрії чорт-пронира. Одразу зметикував, що вдова може стати спільницею у всіх його чорних справах. Невидимий, уможувався за лівим плечем і нашіптував Ждані: «Віддавай доньку тільки за багатого, за багатого, за багатого! Жени з двору сільських парубків і в першу чергу отого завзятого Ростислава з широкими плечима і могутніми кулачищами. Він заважає здійсненню твоїх надій». Відтоді вдова заборогляла доньці бачитися з хлопцем, аби не звикала до його товариства.

Виросла Всеслава, красунею стала — очей не відвести. Парубки так і тирлувалися біля її двору, деколи билися. Вона ж лише посміювалася. Аж доки їх не відвадив Ростислав, парубок видний, дужий, високого зросту і, ніде правди діти, — таки був би гарною парою для доньки. Всеслава припала йому до душі. Ждана це розуміла. «Але ж він бідний! — нагадував чорт. — Хочеш у бідності віку доживати? Та до твоєї красуні сам полковник посватається! І купатиметесь у розкошах, як вареники в маслі!» Відтоді вдова інакше й думала.

Якось під вечір Ждана запримітила побіля тину Ростислава. Видно, він чатував, аби сільська парубота не мозолила дівчині очі. Ждана з віником у руці напустилася на парубка:

— Ти чого отут стовбичиш, як пень?! Тобі нічим зайнятись у своєму дворі?

— Тітко Жданко, не сваріться. Я роблю блага діло — сторожую вашу хату. Бо, чого доброго, хтось вас украде.

— Та кому я, стара, потрібна? Хіба що чорту, — сердилася Ждана.

— От саме від нього я вас і оберігаю, — віджартувався Ростислав. — Бо, подекують люди, таки завівся отой син Марени в нашому селі. Перебирається у тіло чолов'яги і шастає від двору до двору, все видивляється, заманює удовиць солодощами, а, зоставшись наодинці, залоскочує до безтями.

— Ти мені зуби не забалакуй! — сердилася Ждана. — Ич який! Знайшов причину!

— Аякже, — білозубо шкірився парубок, — майбутню тещу треба берегти, як зіницю.

— Ах ти ж, волоцюго! Я тебе зараз попантрую! Спущу з цепу Рябка — він обірве твої сині шаровари! Він покаже тобі дорогу додому! Геть! Щоб очі мої тебе не бачили! — замахнулася на Ростислава віником. Той перехопив її руку.

— Тітко Жданко, не лякайте мене своїм собакою. Ми з ним уже давно подружилися. Правда, Рярко? — витяг з кишені шароварів шматок бублика і кинув песику. Той вдячно завихляв хвостом, захрумав гостинець.

— Ой лишенько! Ти вже й собаку приручив! — Ждана висмикнула віника і знову замахнулася на парубка.

— Я й вас приручу! — весело пообіцяв Ростислав.

— Бачу, що й доньку хочеш укоськати. Кому кажу — геть звідси! — подалась із віником на парубка аж за ворота.

— І не подумаю. Тітко Жданко, я кохаю вашу Всеславу. Дуже-предуже. Вона мені дорожча за

життя. Аніж гнати мене, краще віддайте за мене доньку. Вона — моя доля.

— Нізачо! Ніколи! Досить мені бідувати! От скажи, що в тебе є? — взялась у боки Ждана.

— Безмежне кохання до вашої доньки. Воно нас зробить щасливими. Голова в мене на місці, руки не з спини вирости. З часом буде у нас достаток, — переконував Ростислав.

— Коли це ще буде? Та чи й станеться? — сердито бликала на парубка.

— Та їй-бо! — Ростислав наклав на себе Перуницю. — Інакше не зносити мені косака!

Всеслава чула ту суперечку, визируючи з сіней. Нарешті не втерпіла, майнула до хвіртки.

— Мамо, припиніть! І хочу вам прямо сказати, що теж люблю Ростислава!

Ждана так і залякла з розкритим ротом та віником у руці. Їй перехопило дихання, кілька разів звучно хапнула повітря, в очах зблиснула лють. Здавалося, то не Ждана, а нечиста сила.

— І ти туди ж! Змовилися! Я вам покажу кохання! — і замахнулася віником на доньку. — Тебе забули спитати, за кого віддавати! Мерщій до хати!

Дівчина, витираючи долонькою очі, подалась у двір.

— Всеславонько, душе моя, чекай восени на старостів, — гукнув з-поза тину парубок.

— Та я за такі слова прокляну тебе! — загорлала Ждана. — Ніколи моя донька не стане твоєю дружиною! Злидень! Гольтіпака! Будь ти неладний!

— Тітко Жданко, побійтеся Дажбога! Ніколи прокляття не доводило до добра. Краще попросіть прощення у Творця, щоб усмирив злого духа, що оволодів вами, — спокійно порадив Ростислав.

— Ти ще мене вчити будеш?! Згинь! — Ждана вже не тямилася себе від злості.

— Мамо! — Всеслава кинулася від хати до хвіртки. — Нащо ви отак?! Він же з добрими намірами!

— Ти ще побазікай та повчи матір, як жити! Розпустилися! Рота на півслові закривають! Не буде мого благословення на шлюб з отим бевзем! Ніколи! Затям це раз і назавжди! Геть! — знову замахнулася віником на хлопця.

Ростислав, аби Ждана заспокоїлася та не мозолити їй очі, зібрався йти. На прощання попередив:

— Ви, тітко, Всеславу не ображайте. Ось повернуся з походу і...

— І не жди, й не надійся! — перебила його Ждана.

— І, якщо не віддасте за мене Всеславу, викраду її. Я слів на вітер не кидаю. Я кохаю тебе, мила моя! Дочекайся мене! — і подався вздовж вулиці до своєї оселі.

— А трясця твоїй матері! — сипала прокльони Ждана. — Він ще мені погрожуватиме! Та я всіх чортів на тебе накликаю!

— Мамо, як ви можете?! — розплакалася Всеслава. — Адже прокляття повертаються. І можуть вас шмагонути. А може, й мене або ж твоїх онуків.

— Теж мені заступниця! — хрипіла у гніві Ждана. — Замість того, щоб язиком чесати, готувалася б краще сватів та жениха стрічати.

— Яких сватів?! Ви про що, мамо? — зойкнула донька.

— А таких! Від нашого вельмишановного воєводи — пана Вишана! Ось від кого! — переможно гукнула Ждана.

Всеслава так і завмерла, зблідла. Хотіла щось мовити, та комляк застряг у горлі. Нарешті опанувала себе, ледь чутно зронила:

— Так він же старий...

— То й що? Зате багатий! У нього не дім, а справжній палац, три млина, сотні робітних людей! Вийдеш за нього — панею станеш!

— Та нащо мені таке лихо? — простогнала дівчина. — Не піду за нього — хоч бийте, хоч убийте!

— А тебе, доню, ніхто й питати не буде, — Ждана наступала на доньку, вимахуючи віником.

— Як то? Хто має право розпоряджатися моїм життям? — квилела донька.

— Я — твоя мати! Я тебе на цей світ привела. І за це мусиш бути вдячною до могили.

— Але ж це не по-божому... Мамо, ви, схоже, забули, що я ще й донька Творця нашого. У нього варто спитати, чи погодиться на мій шлюб з нелюбим.

— То все дурниці! Попридумували якихось Сварога, Дажбога, Перуна, Мокошу. Де вони? Покажи мені їх! — Ждана крутнулась, роззираючись, на всі боки.

Всеслава не впізнавала матінки. Їй здалося, що в неї вселилась люта Марена. Отаке молоти про рідних богів. Віруюча людина такого не скаже.

— То де твої орійські боги? Де? — вертілась у дворі мати.

— Вони в душах наших, — Всеслава хотіла спинити матір. Та де там.

— Ти ще мені, дочко, вказуватимеш, як чинити? — несамовитіла Ждана. — Буде так, як сказала! Я вже дала пану воєводі згоду на твій шлюб.

Всеслава впала на коліна перед ненькою і, ридаючи, запросила:

— Матінко моя ріднесенька, не віддавайте мене за нелюба, бо пропаду. Я Ростислава кохаю. Не губіть мене! Не занাপащайте мою долю! Інакше Всевишній і вас, і мене покарає...

Ждана ніби не чула доньчиних стень. Зозла швиргнула віника у бік Рябка, гаркнула:

— Нічого мене вмовляти. Усе вирішено. Пан воєвода завтра прибуде. І не здумай брикатися, — насварилась пальцем і пішла до хати.

Всеслава так і зосталась навколішки посеред двору, торкаючись русою косою споришу, що устеляв подвір'я. Ждана з порогу хати покликала її раз, удруге. Видно, зрозуміла, що доньку слід якось розряти, тихо підійшла, погладила рукою доньчину голову, як це робила колись у дитинстві:

— Ну чому ти, дурненька, сльози ллєш? Кажеш, пан воєвода старий. Так то ж добре. Значить, недовго ряст топтатиме, швидко піде у світ предків. А ти зостанешся господинею усього його добра.

— Та не хочу я його добра, — квиліла донька.

— І тоді вийдеш, за кого захочеш, — наставляла мати, ніби не чула доньчиного хлипання. — За тобою, багачкою, красунею, чоловіки табунами ходитимуть.

— Мамо, як ви не розумієте: я ніколи не покохаю того дідугана. І його табуни та землі мені й даром не потрібні. Без кохання життя пусте, нікчемне, бідне, осоружне. Змилуйтесь наді мною, матінко!

Ждана розлютилася, наче в неї знову Мара вселилася, навіть, голос змінився, став чужий, навіжений:

— Годі мені голову морочити! Будеш воєводихою! Багачкою! Тобі всі заздритимуть! Тебе поважатимуть!

— Не хочу, мамо! — заливалася сльозами Всеслава.

— Захочеш! — щосили гримнула мати.

— Ніколи! — ридала донька.

— Проклянй! Геть у хату! Я зроблю тебе щасливою! Я — твоя мати! — горлопанила чи то Ждана, чи Марена.

Всеслава, згорбившись, покірно поковилияла до хати. Про себе вирішила: чекатиму до останнього, може, мати втихомириться та передумає віддавати за старигана. А якщо ні... То Славута глибокий...

***

Під обід наступного дня до двору Ждани і Всеслави підкотила розкішна карета-чотирикінка у супроводі двох вершників-охоронців. Ждана, як уздріла, прожогом кинулась до хвіртки, широким жестом розчахнула її. Із карети показався воєвода Вишан. Вершники зіскочили з коней, кинулись йому допомагати. Він, опершись на їхні плечі, поволі спустився на землю. Товстий, як угодований кабан, посивілі вуса стриміли, наче голки в їжака, ніс гачкуватий, мов у шуліки, лоб вузький, зморшкуватий.

— Яка радість бачити вас, пане воєводо! — Ждана припала губами до його тлустої руки.

— Та годі, годі! — Вишан по-панібратськи обійняв її плечі. — Показуй мені твою красуню. Мої очі хочуть її бачити. Задля неї я стільки верст трясся у цьому ша-рабані.

— Пане воєводо, прошу до світлиці. Там вона. На вас із нетерпінням чекає, — Ждана пропустила вперед гостя, бо через його пишне черевце удвох не змогли б протиснутись у хвіртку.

Воєвода, пригнувшись, боком просунувся у вузькі сіни і двері до кімнати.

— І як ви отут живете? Наче у норі, — здивувався Вишан.

— Сідайте прямісінько за стіл, — запросила Ждана, часто кланяючись. — Чим багаті, тим і раді вас пригостити.

— Та бачу, бачу і квартиру, і печеню. А де ж наречена? — роззирався воєвода.

— Ондечки вона, як і заведено, у кутку піч колу-пає. Так хвилюється, пане Вишане. Їсти не їсть, пити не п'є, все про вас думає. Доню, а покажись вельми поважному гостю, — Ждана метнулася до печі й за руку витягла доньку на середину кімнати.

Воєвода, який уже потягнувся було до пляшки, так і застиг. Такої краси, схоже, у житті не видів. У квітчастій вишиванці, темній спідниці з вибитими мальвами. Струнка, мов тополя, очі сині, як небо, до пояса руса коса із блакитною та помаранчевою стрічками. Вишан губами заплямкав, облизнувся, товстими пальцями, що вже давно не відчували шаблі, часто

заторохтів по краю стола. Вузькими очицями з-під кушистих брів зирив на дівчину, наче кіт на мишу.

— Яка ж у тебе донька гарна! Я все своє життя про таку мріяв, — воєвода вдоволено потер долоні. — З такою не соромно вийти на люди.

— А яка вона у мене рукодільниця! Усе вміє — і прясти, і шити, і куховарити. Таких у всьому краї не знайти! — розхвалювала мати дочку, наче товар.

— Та мені не майстриня потрібна, а дружина. Щоб була ніжна, лагідна, вірна, надійна. А шити та куховарити у мене є кому, — воєвода захоплено оглядав Всеславу з ніг до голови, а тоді прямо спитав: — То підеш за мене, красуне?

Дівчина опустила голову. Що вона могла сказати цьому одороблу?

— Та піде! Піде! Ми уже все з нею обговорили. Це в неї від хвилювання слів забракло, — втрутилася мати. — Кращої дружини вам, пане воєводо, не знайти.

— Та бачу. Спасибі тобі, Ждано, за доньку — такий дарунок мені приготувала. Як і обіцяв, куплю тобі хатку, млинок та садок. Будеш хазяйнувати. А тепер з цього приводу можна й чарку перехилити, — воєвода потягнувся до пляшки, налив повну чару.

— Ой не знаю, як вам і дякувати, пане воєводо, — Ждана, розкланюючись, підсовувала до Вишана тарелі. І до Всеслави: — Доню, а винось та подавай своєму судженому рушники. Вони в тебе такі гарніюні!

Всеслава кивнула головою, крадькома спостерігаючи за матір'ю та воєводою, і тремтіла, як осиновий лист. Не від страху, а від того, що рідна ненька продала

її за хатку та млинок. Дівчина зрозуміла, нею торгують, вона тут нікому не потрібна, то все гра. Матінка зрадила. Ростислав пішов на війну. Чи ж повернеться? Всеслава відчувала — життя втрачає смисл. А доглядати за оцією бочкою з вусами не хоче і не буде. Розгублено подивилася на матір, наче прощалася, тільки спитала:

— Дозвольте мені піти. Чомусь голова запаморочилась.

— То від переживань. Пане воєводо, нехай піде та трохи спочине? — мати очікуюче дивилася на Вишана, який перехилив чару і взявся наминати смаженину.

— Угу, — погодився воєвода, чавкаючи.

— Іди, дочко, готуй рушники панові Вишану, — розпорядилась Ждана. Схоже, не відчувала душевного стану доньки.

Всеслава вискочила з хати, її душили сльози відчаю і образи. Спотикаючись, гайнула через город та мерщій до кладки на березі Данапра. Плачучи, помолилася. І звернулася до богині річок:

— О Дано, прийми мене у своє підводне царство! Не хочу я дивитися на цей білий світ, що став для мене чорним. Тут панує жадоба до багатства, продається честь і любов. Прийми мене, я буду твоєю надійною помічницею, — і шубовснула у воду.

Вічно юна і чарівна богиня річок, вражена вродою Всеслави, не захотіла перетворювати її на русалку, оживила й залишила у своєму почті. Дівчина залюбки веселила Дану співами, танцями. Коли на свята починала кружляти, у тому місці утворювався вир і над

поверхнею ріки здіймався стовп або гірка прозорої води з людський зріст. Це неабияк дивувало оріїв. Вони збиралися на березі, аби полюбуватися на те диво. І гадали: то крутень, коловорот чи чорторий? Дівчині подобалося отак чарувати земляків. Сподівалася, що разом з ними колись прийде і Ростислав після походу. І тоді вони стрінуться. Переконає його теж зануритися у підводне царство Дани. Їхня любов буде вічною. Так вона мріяла.

Дані подобався такий дивний танок чарівної служниці. Вона частенько просила потанцювати — щоб усе навколо вихрилося, пінилося, плескалося. Неабияк тим був подивований і Водяник, цар усіх вод, давній приятель Дани. При зустрічі запропонував богині річок віддати Всеславу за нього заміж. Дана знала про його походеньки — у нього не один десяток дружин із числа потопельниць у морях, озерах і ріках. Бесідуючи зі Всеславою, ніби між іншим, обмовилася:

— Водяник від тебе розум утратив. Просить, аби я тебе віддала за дружину.

Всеслава зойкнула, наче від болю:

— Цього мені лише не вистачало — із вогню та в полум'я! Дано, Даночко, він такий же осоружний, як і той, від якого я кинулася в Данапр. Не віддавай мене!

— Відверто кажучи, він мені теж не подобається. Ловелас, задавака, гультіпака. Так що будь спокійною. У моєму підводному Дівичграді ти під надійним захистом.

— Мені інший подобається. Щоправда, він не з твого царства, — тихо зронила Всеслава. — Він із землян. Із мого стійбища.

— Тут я тобі нічим не допоможу. Утім, запроси його до нашого міста. Може, згодиться? — порадила Дана.

Всеславі було приємно заручитися підтримкою богині. Одного разу, опинившись біля берега, вона таки побачила свого милого чорнобривого. Він під'їхав до самісінького берега, скочив з коня, нахилився, зачерпнув води, щоб умитися та й завмер. Майже поряд кружляла вода, здійнялася вгору і на ній... На ній танцювала Всеслава, бризкаючи голубими стрічками хвиль, що золотилися у променях Сонця.

— Здрастуй, милий! Я так давно чекаю на тебе, — обізвалася вона.

— Свастя, кохана! — відповів косяк. — Ти чому тут? Виходь на берег та підемо до села.

— Я тепер тут живу — у підводному царстві Дани, у Дівичграді. Тут добре. Немає брехні, підступності, жадібності — як на землі. Іди до мене! Мерщій! Доки я на плаву!

— Куди? У воду? — перепитав здивований Ростислав.

— До мене, коханий!

— На дно ріки?

— Там нам буде добре! Я упрошу Дану прийняти тебе в її царство.

— Але ж я втоплюся.

— Ні! Я умолю Дану не топити тебе. Ми просто житимемо подалі від лицемірних, жорстоких людей. Не барись, любий!

— То я маю жити з карасями та линами? Це неприродно. Боги Вирію пустили нас жити на землі, а не у воді.

— Житимемо разом — тільки ти, я та наше кохання, — умовляла Всеслава.

— Я не зможу без людей! — гукнув Ростислав. — Я для них і поле орав, і від ворогів та злих сил захищав. Тут, серед оцих земних просторів, наше щастя. Вибирайся ти на берег!

— Я б і рада, та мене Дана не відпустить. Адже я сама попросилася у її царство і обіцяла вірно служити.

— То як же нам бути?

— Іди до мене, доле моя! — благала дівчина.

— Навіть, не уявляю, як ми з тобою житимемо під водою, — розвів руки парубок.

— Швидше вирішуй! Бо вир скоро заспокоїться, вода осяде, і я опинюся на дні, — підганяла дівчина.

— Таке життя не для мене, кохана, — сумовито мовив Ростислав.

— То ти від мене відмовляєшся? — заламала руки Всеслава.

— Що ти?! Я хочу бути з тобою серцем і душею! — щиро мовив парубок.

— Ростіку мій! Надіє моя! — дівчина в розпачі вертілася на водній гірці.

— Я приходитиму сюди до тебе щоднини, — палко говорив Ростислав. — Ти підніматимешся на поверхню, і ми з тобою розмовлятимемо про все на світі.

— Але ж цього замало для кохання і життя! — стала дівчина.

— Так, але зараз іншого виходу не бачу.

І тут Всеслава рішилась на відчайдушний крок — хитрістю зтягнути коханого до підводного царства. Вона попросила:

— Коханий мій, поцілуй мене, — крутнулася так, що водяна гірка підкотилася до берега. Дівчина розвела руки для обіймів, підставила уста для поцілунку. Та Ростислав, чи то зрозумівши намір коханої, чи зостраха, відступив на крок від берега.

— Ти, певно, не кохаєш мене так, як я тебе, — до-рікнула дівчина. — А говорив, що ладен за мене життя віддати. Я тобі повірила. І замість того, щоб вийти заміж за воєводу, кинулася в річку. Через тебе, любий! А ти мене зраджуєш. Ну, поцілуй!

— Ні, сонце моє, я не злякався і не зрадив тебе. Але людина має жити на землі, а не у воді — так розпорядився першобог Род, зачинатель усього живого, творець Вирію. Упроси Дану — хай тебе відпустить.

— Ой не знаю, милий, — заламувала руки дівчина. — Той, хто з доброї волі опиняється в царстві Дани, навряд чи зможе жити серед людей. Тут, під водою, інші закони. Так що вибір лише за тобою, Ростіку мій.

— Я кохаю тебе! Але люблю і людей, добрих та грішних, веселих і сумних, працьовитих і не дуже, — пояснював парубок.

— О-о, мене вже кличе Дана! — злякано гукнула Всеслава. — Я мушу спуститися на дно.

Водяна гірка розпливалася, і дівчина, не зводячи сумного погляду з коханого, повільно занурювалась у глибінь.

— Кохана, я щовечора виглядатиму тебе на березі! — нагадав Ростислав.

І приходив, сідав під вербою, чекав стрічі з Всеславою. Придивлявся, чи не колобродить плесо. Тихо,

вода ні шелехне. Тільки риба лунко скидалася. Питав ріку, чому його суджена затримується, та у відповідь мовчала. Кохання і жаль розривали серце парубка. Не знав, як діяти. Одного разу помітив на плесі, де колись здіймалася його дівчина, білу лілею. Гарну-прегарну. Вона спиналася на великі білі пелюстки і, здавалося, уважно спостерігала за ним. Врешті він не витримав і спитав:

— Хто ти?

— Не впізнаєш? А ти спитай серце — і воно тобі підкаже, — лагідно мовила лілея.

За мить парубок скрикнув:

— Всеславонько! Це ти?

— Я, коханий.

— Чому ти такою стала? — Ростислав уже збирався бультихнутись у воду й пливати до квітки.

— Зажди! — попросила лілея. — А квіткою я стала тому, що просила, благала Дану відпустити мене до тебе.

— Яка ти молодчина! — радів Ростислав.

— Та Дана, хоч і богиня, сказала, що в її силі лише перетворити мене на лілею. Я погодилася, аби тільки бути на поверхні й бачити тебе, любий.

— Як добре! Я божеволю від щастя!

— А ще Дана сказала: якщо твій милий ще любить, то нехай поцілує.

— І що тоді?

— Не знаю. Вона сказала, що тільки справжнє кохання здатне оживити утопленицю.

Ростислав миттю скинув з себе одіж.

— А не боїшся, що я або Дана потягнемо тебе на дно?

— Ні, я вірю тобі й Дані, — і пірнув у ріку.

Ростислав підплив, довго гладив білі ніжні пелюстки лілеї, потім тричі поцілував її серцевину і попросив:

— О всемогутній боже Дажбоже, вічний і милостивий, зглянься над Всеславою! Я так її кохаю! Перетвори її з лілеї на дівчину, мою кохану. Благаю тебе, Дажбоже! Тільки ти можеш нам допомогти. А ми вдячно молитимемося у всі дні, скільки нам відпущено жити на землі!

І диво! Тільки Ростислав закінчив свою молитву — біла лілея стала дівчиною Всеславою. Ті ж великі сині очі, ті ж тонкі бровенята, та ж товста руса коса! Дівчина грайливо бризнула на парубка водою й крикнула на всю ріку:

— Спасибі тобі, Дано, за те, що повернула мене до земного життя, до мого коханого!

— Спасибі, Дано, за щедрість і доброту! Дякую, всемогутній Дажбоже! — щосили гукнув і Ростислав.

Луна від берега покотилася рікою у сиву далеч. Повіяв вітрець, поклав на прибережну траву блакитну шовкову накидку.

— Це та, в якій я танцювала перед богинею річок, — сказала дівчина й помахала рукою. — Яка ж турботлива Дана! Дякую-ю!

За хвилину Всеслава і Ростислав вже були на березі. Вона обгорнулася накидкою, він нашвикоруч зодягнув шаровари та сорочку, і вони, обійнявшись, попростували до стійбища. Сельчани неабияк дивува-

лися їхній появі й супроводжували веселою гамірливою юрмою до самого двору Ждани.

Мати як побачила доньку, ледве не зомліла, покляла голову на її плече й гірко розридалася.

— Прости мене, донечко. Прости. Я так тебе ждала-виглядала. Ти — мій найдорогоцінніший скарб у цьому світі. Нікому тебе не віддам!

— Тітко Ждано, а за мене віддасте? Чи знову віником гнатимете? — сміючись спитав Ростислав.

Ждана однією рукою обіймала доньку, іншою витирала сльози краєм хустки, схлипнула:

— А це, голубе, як Всеслава скаже. За нею останнє слово.

Ростислав став перед дівчиною на одне коліно й урочисто забасив:

— Сонечко моє, рідна моя, прошу стати моєю дружиною, — і простягнув до неї обидві руки.

— Я згодна, спасителю мій любий, — і поклала свої долоньки на його міцні м'язисті руки.

— Мамо, — звернувся Ростислав до Ждани, — благословіть нас.

— Благословляю на радість, на добро, на любов! — мати нишком змахувала щасливі сльозини, потім мотнулася до хатини, окропила їх святою водою і обсипала зерном.

Юрма сельчан дружно гукнула:

— Вітаємо! Щастя вам і кохання!

Після весілля Ростислав збудував нову добротну хату, посадив сад, поставив млин.

— Люба тещо, ви ж про це мріяли? — сміючись одними очима, спитав Ждану.

— Про це, славний мій. Про це, — а за спиною ховала віника, яким щойно підмітала двір. — Який же ти у нас хазяйновитий! Ти не тримай на мене зла. Вибач мені за образи і за віник, яким я тебе колись відганяла.

— Добре, що не забули, — Ростислав лукаво усміхнувся, погладжуючи розкішні темні вуса, бачив, як Ждана ретельно ховає позад себе віника. — А щодо злості... Тримати її в собі — це знищувати радість і руйнувати життя. Нащо мені таке лихо.

Ждана дякувала, аж доки Ростислав пішов до столярні, і прошепотіла про себе:

— Справді кохання творить дива, — і тричі сплюнула через ліве плече, аби відігнати геть нечисту силу. — Кращого зятя мені й не треба.

ЗМІСТ

«Поверни моє тіло»	3
Лось на дорозі	20
Любов на карантині	43
Конкурс	58
Три гілки	74
«Мамо, я знайду вихід»	89
Змовники	100
Оборонці	113
Між повагою та зневагою	129
Зустріч на Чумацькім Шляху	141
І стала конвалією	161
Цілющий цілунок	175

Для нотаток

Літературно-художнє видання

Стус Віктор Іванович

ВІЗЕРУНКИ ДОЛІ

ОПОВІДАННЯ

(українською мовою)

Редактор –

Софія Романова

Технічна редакція та верстка –

Надія Бондякова

Дизайнер обкладинки –

Андрій Пилинський

Підписано до друку 29.02.2024
Формат 60x84 $\frac{1}{16}$. Папір офсетний 80 г/м²
Друк цифровий. Гарнітура NewtonС
Фіз. друк. арк. 12,0. Умовн. друк. арк. 11,39
Тираж 70 прим. Замовлення № 18

ТОВ «Форма»:

295034, Росія, Республіка Крим,

м. Сімферополь, пр. Кірова, б. 34, оф. 13

+7 (978) 725 35 78; Formacrimea@gmail.com

Свідоцтво про внесення відомостей про юридичну особу
до Єдиного державного реєстру юридичних осіб
серія 23, № 008846168 от 10.11.2014 р.

Віддруковано на поліграфічному обладнанні
ТОВ «Форма»

ISBN 978-5-907548-60-2

9 785907 548602